Stjepan Krasić

GENERALNO UČILIŠTE U ZADRU U KONTEKSTU PROGRAMA ZA ŠIRENJE SVEUČILIŠTA U EUROPI U XIV. ST.

STUDIUM GENERALE IN ZADAR IN THE CONTEXT OF THE UNIVERSITIES EXPANSION PROGRAMME IN EUROPE IN THE 14TH CENTURY

Sveučilište u Zadru
University of Zadar

Stjepan Krasić
GENERALNO UČILIŠTE U ZADRU U KONTEKSTU PROGRAMA ZA ŠIRENJE SVEUČILIŠTA U EUROPI U XIV. ST.

NAKLADNIK
Sveučilište u Zadru

ZA NAKLADNIKA
Josip Faričić, rektor

POVJERENSTVO ZA IZDAVAČKU DJELATNOST SVEUČILIŠTA U ZADRU
Lena Mirošević, predsjednica

UREDNIK
Zdenko Dundović

RECENZENTI
Serđo Dokoza
Jadranka Neralić

PRIJEVOD NA ENGLESKI JEZIK
Genius Loci d.o.o.

LEKTURA (ENGLESKI JEZIK)
Diane Weller

LEKTURA (HRVATSKI JEZIK)
Eda Šarić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I PRIJELOM
Ines Bralić

TISAK
Grafikart d.o.o., Zadar

NAKLADA
400

Na ovitku: otisci pečata sa diploma Generalnog učilišta u Zadru – Universitas Iadertina (Državni arhiv u Zadru, Fond Dominikanski samostan sv. Dominika, kutija 14, br. 550)

ISBN 978-953-331-482-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Znanstvene knjižnice Sveučilišta u Zadru pod brojem 170315066

Stjepan Krasić
STUDIUM GENERALE IN ZADAR IN THE CONTEXT OF THE UNIVERSITIES EXPANSION PROGRAMME IN EUROPE IN THE 14TH CENTURY

PUBLISHER
University of Zadar

FOR THE PUBLISHER
Josip Faričić, rector

PUBLISHING COMMITTEE OF THE UNIVERSITY OF ZADAR
Lena Mirošević, chair

EDITOR
Zdenko Dundović

REVIEWERS
Serđo Dokoza
Jadranka Neralić

TRANSLATION TO ENGLISH LANGUAGE
Genius Loci d.o.o.

PROOFREADING (ENGLISH LANGUAGE)
Diane Weller

PROOFREADING (CROATIAN LANGUAGE)
Eda Šarić

GRAPHIC DESIGN AND LAYOUT
Ines Bralić

PRINTED BY
Grafikart d.o.o., Zadar

PRINT RUN
400

On the cover: seal impressions from the diplomas of the Studium Generale of Zadar – Universitas Iadertina (State Archives in Zadar, Fund of the Dominican Monastery of St. Dominic, box 14, no. 550)

Stjepan Krasić

GENERALNO UČILIŠTE U ZADRU U KONTEKSTU PROGRAMA ZA ŠIRENJE SVEUČILIŠTA U EUROPI U XIV. ST.

STUDIUM GENERALE IN ZADAR IN THE CONTEXT OF THE UNIVERSITIES EXPANSION PROGRAMME IN EUROPE IN THE 14TH CENTURY

Zadar, 2024.

SADRŽAJ

1. DIO 7

Poglavlje 1.

SREDNJOVJEKOVNA SVEUČILIŠTA I NJIHOVO POVIJESNO-PRAVNO NAZIVLJE 9

Poglavlje 2.

OSNUTAK GENERALNOG UČILIŠTA U ZADRU U OKVIRU POLITIČKIH I KULTURNIH GIBANJA U XIV. ST. 21

Poglavlje 3.

NARAV I USTROJ GENERALNOG UČILIŠTA U ZADRU 41

2. DIO 65

Slikovni prilozi o dominikanskome Generalnom učilištu u Zadru (16. – 18. stoljeće)

CONTENTS

PART 1 7

Chapter 1

MEDIEVAL UNIVERSITIES AND THEIR HISTORICAL-LEGAL TERMINOLOGY 9

Chapter 2

ESTABLISHMENT OF THE STUDIUM GENERALE IN ZADAR WITHIN THE FRAMEWORK OF POLITICAL AND CULTURAL MOVEMENTS IN THE 14TH CENTURY 21

Chapter 3

NATURE AND STRUCTURE OF THE STUDIUM GENERALE IN ZADAR 41

PART 2 65

Illustrations of the Dominican Studium Generale of Zadar (16th – 18th century)

1. DIO | PART 1

Najstarija poznata doktorska diploma stečena na tlu današnje Hrvatske (Universitas Iadertina, 1564.)

The oldest known doctoral diploma awarded on the territory of today's Croatia (Universitas Iadertina, 1564)

Doktorska diploma fr. Luke Polovinića iz Brača od 10. rujna 1564. godine. Izvor: Arhiv dominikanskoga samostana sv. Marije Milosne u Bolu na Braču (Foto: Pero Dragičević, Supetar).

Doctoral degree of the Dominican Luka Polovinić issued on September 10, 1564 (Archives of the Dominican monastery of Our Lady of Mercy in Bol, Brač Island), Photo: Pero Dragičević, Supetar

Poglavlje I.

SREDNJOVJEKOVNA SVEUČILIŠTA I NJIHOVO POVIJESNO-PRAVNO NAZIVLJE

1. Zapadna Europa, koja je nakon velike seobe naroda nikla na ruševinama nekadašnjega Rimskog Carstva, sporo je, ali uporno sebi krčila put u budućnost. Put koji je trebala prevaliti bio je dug i naporan, ali je vodio naprijed. To dugo razdoblje koje se zove srednji vijek trajalo je oko tisuću godina povezujući antički svijet s renesansom i bilo je vrijeme ne samo rušenja nekadašnje civilizacije nego i snažnog vrenja racionalnoga. Važnost koju je srednji vijek imao u stvaranju onoga što danas zovemo Zapadnom Europom potječe odatle što se u svojoj obnovi nije ograničio na pasivno prihvaćanje nekadašnjega kulturnog nasljeđa, nego ga je nastojao obogatiti vlastitim vrijednostima. Srednji vijek nam je ostavio u naslijeđe mnoge kulturne, znanstvene i društvene ustanove bez kojih bi bio nezamisliv moderan život: ustavnu državu, parlament, ulogu prava u društvenom životu, važnost koja se počela pridavati znanju i znanosti, dva umjetnička sloga (romanički i gotički), borbu protiv praznovjerja, racionalni, a katkad i racionalistički pristup stvarnosti i dr.[1] Ljubav prema znanosti i tehnologiji u srednjem vijeku objektivna je činjenica, što obara prilično raširene predrasude o srednjem vijeku kao „mračnom" razdoblju u odnosu na antiku ili renesansu kao razdoblja „svjetla"

[1] J. C. Holt, *Rights and liberties in Magna Carta*: "Album Helen M. Cam", I, Louvain, 1960., 57 – 69. Isti, *Magna Carta and medieval-government*, London-Ronceverte, 1985., 203 – 215; B. Wilkinson, *Studies in the constitutional history of the thirteenth and fourteenth centuries*, Manchester, 1952., 180 – 195; G. L. Harris, *The formation of Parliament, 1272-1377*, Manchester, 1981., 32 – 35; M. Caravale, *Ordinamenti giuridici nell'Europa medievale*, Bologna, il Mulino, 1994., 395 – 416.

Chapter I

MEDIEVAL UNIVERSITIES AND THEIR HISTORICAL-LEGAL TERMINOLOGY

1 Western Europe, which flourished on the ruins of the former Roman Empire after the Migration period, paved its way into the future slowly but persistently. The road it had to take was long and arduous, but it led forward. This long period, called the Middle Ages, lasted about a thousand years and connected the ancient world with the Renaissance. It was a time of the collapse of the former civilisation, but also a period when rationality boosted. The importance that the Middle Ages had to the creation of what we now call Western Europe originates from the fact that in its reconstruction, it did not limit itself to passively accepting the former cultural heritage, but sought to enrich it with its own values. The Middle Ages left us a legacy of a number of cultural, scientific and social institutions, without which modern life would be unthinkable: the constitutional state, the parliament, the role of law in social life, the importance of knowledge and science, two artistic styles (Romanesque and Gothic), the fight against superstitions, a rational and sometimes rationalist approach to reality, etc.[1] The love towards science and technology in the Middle Ages is an objective fact, overturning the fairly widespread prejudices about the Middle Ages as a "dark" period, if compared to the Classical era or the Renaissance, seen

[1] J. C. Holt, *Rights and liberties in Magna Carta*: "The album of Helen M. Cam", I, Leuven, 1960, 57–69. Idem, *Magna Carta and medieval-government, London-Ronceverte*, 1985, 203–215; B. Wilkinson, *Studies in the constitutional history of the thirteenth and fourteenth centuries, Manchester*, 1952., 180–195; G. L. Harris, *The formation of Parliament, 1272-1377*, Manchester, 1981., 32–35; M. Caravale, *Ordinamenti giuridici nell'Europa medievale*, Bologna, il Mulino, 1994., 395–416.

i „vladavinu razuma".[2] Ne čudi da mnogi povjesničari u srednjem vijeku nalaze duboke korijene europske modernosti, osobito znanstvene. Upravo se u srednjem vijeku europski duh po prvi put u svojoj povijesti počeo oslobađati naslijeđenog dogmatizma i upustio u razmišljanje na nov, racionalan i "moderan" način. Da se u ljudskom duhu uopće rodi zamisao o osnivanju škola, bila je prijeko potrebna nepokolebljiva vjera u razum i znanje. Ljudski je razum, naime, začetnik znanja, škola je njegovo rasadište, a znanost njegov najviši domet. Tim novim pristupom bile su obuhvaćene praktično sve u to vrijeme poznate znanstvene discipline, pa čak i tehnika čime su udareni temelji buduće preobrazbe cjelokupnog društva.[3]

2. Dvanaesto stoljeće je bilo veoma značajno u povijesti europske civilizacije. Radilo se o razdoblju procvata rimskoga i kanonskoga prava s uporištem u Bologni gdje su nastale temeljne zbirke koje su obilježile sav kasniji razvoj te znanosti. Plod svih tih pomaka na intelektualnom području u razvijenom i kasnom srednjem vijeku bio je novi preustroj znanja. Intelektualac XII. st. postao je profesionalac koji se postupno integrirao u gradski sustav raznovrsnih udruga. Papinskom podrškom one su dobivale autonomiju u odnosu na lokalne ili nacionalne crkvene i državne vlasti. Tako se uvela revolucionarna novost koja je iz temelja počela mijenjati europsko društvo. Društvena promocija nije više toliko ovisila o rođenju ili imenovanju odozgor, koliko o zasluzi koja je imala uporište u znanju. Znanost i znanje oplemenjivali su čovjeka više nego rođenje. Jedno od najoriginalnijih, najvećih i najljepših dostignuća XII. st. na intelektualnom području nesumnjivo su sveučilišta kao organizirane i najvažnije visokoškolske ustanove koje su – po sudu ne malog broja medievalista – najviše pridonijele da

[2] Koliko je srednji vijek bio iznenađujuće „moderan", može se zaključiti iz primjera glasovitoga francuskog filozofa i teologa Petra Abelarda (1079. – 1142.) koji je sinu dao ime Astrolab (astronomski uređaj za određivanje položaja zvijezda), koje bi i danas mnogima zvučalo „odveć moderno".

[3] Usp. E. Grant, *The Foundations of Modern Science in the Middle Ages: their religious institutional, and intellectual contexts,* Cambridge, University Press, 1996.; J. Le Goff, *Il Medioevo. Alle origini dell'identità europea*, Bari, Editori Laterza, 1999., 59 – 83; O. C. Frugoni, *Medioevo sul naso. Occhiali, bottoni e altre invenzioni medievali*, Bari, Laterza, 2001.

as periods of "light" and of "the rule of reason."[2] It is not surprising that many historians find deep roots of European modernity, especially in the scientific realm, in the Middle Ages. It was in the Middle Ages that the European spirit, for the first time in history, began to free itself from inherited dogmatism and to think in a new, rational and "modern" way. In order for the idea of founding schools to arise in the human spirit, unwavering faith in reason and knowledge was indispensable. The human reason is, in fact, the seed of knowledge, the school its nursery, and knowledge its highest target. This new approach encompassed almost all the scientific and even technical fields known at the time, which created the basis for the future transformation of the entire society.[3]

2 The 12th century was very important in the history of European civilisation. It was a period when the Roman and Canon law with a stronghold in Bologna started flourishing, when basic collections were created that had their impact on the entire development of science. The outcome of all these changes in the intellectual field in the advanced and late Middle Ages was a new reorganisation of knowledge. A 12th-century intellectual became a professional who gradually integrated himself into the city's system of diverse associations. With papal support, they were granted autonomy from the local or national ecclesiastical and state authorities. Thus, a revolutionary novelty was introduced that brought fundamental changes to European society. Social promotion depended no longer as much on birth or appointment from above, but on merit, based on knowledge. Science and knowledge ennobled men more than birth. Among the most original, greatest and most beautiful achievements of the 12th century in the intellectual field were undoubtedly the universities – organised and important institutions of higher education which, according to

[2] How surprisingly "modern" the Middle Ages were can be deduced from the example of the famous French philosopher and theologian Peter Abelard (1079–1142), who named his son Astrolab (an astronomical device for determining the position of stars), which would still sound "too modern" to many today.

[3] See E. Grant, *The Foundations of Modern Science in the Middle Ages: their religious institutional, and intellectual contexts,* Cambridge, University Press, 1996.; J. Le Goff, *Il Medioevo. Alle origini dell'identità europea*, Bari, Editori Laterza, 1999., 59–83; O. C. Frugoni, *Medioevo sul naso. Occhiali, bottoni e altre invenzioni medievali*, Bari, Laterza, 2001.

to stoljeće bude jedno od „najinventivnijih razdoblja u povijesti."[4] Zahvaljujući svojim sveučilištima Europa je od učenice antičke kulture i dužnice arapske i židovske kulture u kasnom srednjem i početkom novoga vijeka toliko uznapredovala da je postala učiteljicom ostaloga dijela svijeta i predvodnicom znanja i znanosti.

3. Osnutak sveučilišta nije bio plod nikakva slučaja, nego dobro promišljene i dalekovidne politike ulaganja u budućnost za koju je bilo potrebno stvoriti ili izboriti velik broj najrazličitijih kulturnih, političkih, gospodarskih i duhovnih čimbenika koje nije bilo lako naći u isto vrijeme i na istom mjestu. Zato njihovu pojavu treba promatrati u svjetlu općih političkih, vjerskih, kulturnih, gospodarskih i drugih prilika i integracijskih procesa koji su u zapadnoj Europi bili na djelu još od VIII. st. težeći prema političkoj, intelektualnoj i duhovnoj sintezi svjetovne i crkvene kulture oličene u raznim udruženjima, osobito u dvjema stvarno ili potencijalno univerzalnim ustanovama: Carstvu (*Imperium* ili *Regnum*) i Papinstvu, odnosno Katoličkoj Crkvi (*Sacerdotium*). Te dvije osnovne društvene snage izgradile su jedinstvenu političko-vjersku građevinu i dale joj potrebnu kohezijsku snagu da – unatoč svim razlikama i povremenim sukobima – održe na okupu sile i ustanove koje su po svojoj naravi ili inerciji zbivanja težile k zasebnosti. Njima treba zahvaliti da je očuvano bitno jedinstvo zapadnoeuropskog društva, što je omogućilo kasniji razvoj ljudskog duha na gotovo svim područjima života, pa tako i školstva.[5]

[4] Usp. H. Rashdall, *The Universities of Europe in th Middle Ages*, I, Oxford, University Press, 1951., 1 – 2; P. Brezzi, *Roma e l'Impero medievale*, Bologna 1948.

[5] P. Brezzi, *Roma e l'Impero medioevale*, Bologna, 1948.; M. Pacaut, La théologie, *Église et le pouvoir au moyen âge*, Paris, 1957; A. Stickler, *Sacerdozio e Regno nelle nuove ricerche attorno ai secoli XII e XIII nei Decretisti fino alle decretrali di Gregorio IX.*: „Monumenta historiae pontificiae" [MHP], Romae, Pontificia Universitas Gregoriana, 18/1954., 1 – 26; M. Maccarone, *Chiesa e Stato nella dottrina di Papa Innocenzo III,* Roma, 1940.; P. E. Schramm, *Sacerdotium und Regnum in Austausch ihrer Vorrechte. Eine Skizze der Entwicklung zur Beleuchtung de „Dictatus Papae" Gregors VII*: „Studi Gregoriani", II, Roma, 1947.; F. Kempf, *Papstum und Kaisertum bei Innocenz III. Die geistigen und rechtlichen Grundlagen seiner Thronstreitpolitik*: „Miscellanea historiae pontificiae 19, Roma, 1954., 194 – 252; G. Lander, *The concepts of „Ecclesia" and „Christianitas" and deir relation to the idea of papal „Plenitudo potestatis" from Gregory VII to Boniface VIII*: MHP 18, 49 – 77.

many medievalists, contributed the most to making this century one of the "most inventive periods in history."[4] Thanks to its universities, during the late Middle Ages and the early modern era, Europe transitioned from being a learner of ancient wisdom and indebted to Arab and Jewish cultural influences to becoming a global teacher and pioneer in knowledge and science.

3 The founding of the university was not accidental, but the outcome of a well-envisioned and far-sighted policy of investment in the future, which required the creation or selection of a vast number of diverse cultural, political, economic and spiritual factors that were not easy to find at the same time and in the same place. Therefore, their origin must be viewed in the light of general political, religious, cultural, economic and other circumstances and integration processes that had been in Europe since the 8th century, striving for a political, intellectual and spiritual synthesis of the secular and ecclesial culture depicted in different associations, especially in two truly or potentially universal institutions: *The Empire* (*Imperium* or *Regnum*) and the Papacy, i.e. the Catholic Church (*Sacerdotium*). These two fundamental social forces built a single political-religious structure and provided it with the necessary cohesive strength to hold together forces and institutions which, by their nature or inertia of events, tended to separate, despite all differences and occasional conflicts. We should thank them for preserving the essential unity of Western European society, which enabled the subsequent development of the human spirit in almost all areas of life, including education.[5]

[4] See H. Rashdall, *The Universities of Europe in th Middle Ages*, I, Oxford, University Press, 1951., 1–2; P. Brezzi, *Roma e l'Impero medievale*, Bologna, 1948.

[5] P. Brezzi, *Roma e l'Impero medioevale*, Bologna, 1948.; M. Pacaut, La théologie, *Église et le pouvoir au moyen âge*, Paris, 1957.; A. Stickler, *Sacerdozio e Regno nelle nuove ricerche attorno ai secoli XII e XIII nei Decretisti fino alle decretrali di Gregorio IX.*: „Monumenta historiae pontificiae" [MHP], Romae, Pontificia Universitas Gregoriana, 18/1954., 1–26; M. Maccarone, *Chiesa e Stato nella dottrina di Papa Innocenzo III,* Roma, 1940.; P. E. Schramm, *Sacerdotium und Regnum in Austausch ihrer Vorrechte. Eine Skizze der Entwicklung zur Beleuchtung de „Dictatus Papae" Gregors VII*: „Studi Gregoriani", II, Roma, 1947.; F. Kempf, *Papstum und Kaisertum bei Innocenz III. Die geistigen und rechtlichen Grundlagen seiner Thronstreitpolitik*: „Miscellanea historiae pontificiae" 19, Roma, 1954., 194–252; G. Lander, *The concepts of „Ecclesia" and „Christianitas" and deir relation to the idea of papal „Plenitudo potestatis" from Gregory VII to Boniface VIII*: MHP 18, 49–77.

4. Carstvo je školstvo u praksi rado prepuštalo Crkvi, čija se podrška sveučilištima manifestirala u pružanju materijalne pomoći posredstvom crkvenih nadarbina svima onima koji su se željeli baviti školskom djelatnošću i pravnom zaštitom za njihov nesmetan rad. Tako se dogodilo da je većina sveučilišta bila neposredna ili posredna posljedica te podrške. O tome možda najbolje govore brojke. Od 44 poznata sveučilišta koja su postojala do kraja XIV. st. više od 35 su osnovali pape, a carevi samo dva, dok se za tri ostala ne zna za njihova osnivača. U vrijeme izbijanja Reformacije početkom XVI. st. od gotovo 90 postojećih sveučilišta bilo je gotovo nemoguće naći neko koje u svojim statutima nije nosilo ime nekog pape kao svoga utemeljitelja.[6] Ona su u srednjem vijeku – a i znatno kasnije – držala monopol najviše prosvjete, znanosti i, dobrim dijelom, kulturnoga i znanstvenog stvaralaštva. Sve, ili gotovo sve, što je učinjeno na području filozofije, teologije, prava, medicine i drugih znanosti, ostavilo nam je u nasljeđe kao "plodnu majku znanosti" (*alma mater scientiarum*) sveučilište, koje je jedan od najljepših plodova europske civilizacije. Pape u svojim dokumentima o njima govore najbiranijim riječima uspoređujući ih s "visokim svjetionicima", "stablima koja donose slatke i obilne plodove", "plodnim njivama na kojima rastu najizvrsniji i najplemenitiji usjevi", "rijekama koje svojim vodama natapaju neplodne pustinjske krajeve" neznanja itd.[7] No, iako je njihovo osnivanje kao nove društvene kategorije bio velik ulog u budućnost cjelokupnog društva, ono ipak nije prošlo bez određenih otpora i sučeljavanja s povlaštenim društvenim kategorijama. Svojim prizivom na slobodu, izjednačavanjem „nižih" društvenih slojeva s „višima" i uvođenjem meritokracije umjesto aristokracije ona su u sebi nosila klicu budućih društvenih promjena i sukoba. Nisu svi bili

[6] H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Band I, Berlin 1885., 780, 807 – 810; H. Denifle – Ae. Chatlain, *Cartularium Universitatis Parisiensis sub auspiciis Consilii Generalis Facultatum Parisiensium*, I, Paris 1889., 291; usp. S. Krasić, *Generalno učilište dominikanskog reda ili 'Universitas Jadertina' 1396-1807*, Zadar, Filozofski fakultet, 1996., 63 – 64.

[7] Papa Inocent IV. nazvao je 1254. sveučilište u Oxfordu „foecunda mater que de utero suo filios producit ad justitiam erudiendos" („plodnom majkom koja iz svoje utrobe rađa djecu kako bi ih odgojila za pravednost"); usp. H. Denifle, n. dj., 33 – 34.

4 In practice, the Empire handed over education to the Church gladly, and its support of the universities consisted of material aid in the form of donations to all those who wanted to engage in schooling activities, as well as of legal protection for their work. Therefore, most of the universities were a direct or indirect consequence of that support. This is perhaps best seen in figures. Of the 44 known universities that existed until the end of the 14th century, more than 35 were founded by popes and only two were founded by emperors, while the founders of the remaining three are unknown. During the initial phase of the reformation, in the early 14th century, among the 90 existing universities it was almost impossible to find one that wasn't named after a pope, as its founder.[6] In the Middle Ages – and well after – they maintained a monopoly over education and science and largely controlled cultural and scientific activities. Everything, or almost everything accomplished in the realms of philosophy, theology, law, medicine, and other sciences has bequeathed to us the "fertile mother of science" (*alma mater scientiarum*), the university – a splendid fruit of European civilisation. In their documents, the popes praised them, comparing them to "tall lighthouses", "trees that bear sweet and abundant fruit", "fertile fields where the most excellent and noble crops grow", "rivers that soak the barren deserts of ignorance", etc.[7] Even though their establishment as a new social category was a great contribution to the future of the whole of society, it did not pass without some resistance and confrontation by the privileged social categories. Invoking freedom, equating the 'lower' social layers with the 'higher' ones, and introducing meritocracy instead of aristocracy, they carried the seed of future social changes and conflicts. Not everyone was ready

[6] H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Band I, Berlin 1885., 780, 807–810; H. Denifle – Ae. Chatlain, *Cartularium Universitatis Parisiensis sub auspiciis Consilii Generalis Facultatum Parisiensium*, I, Paris 1889., 291; usp. S. Krasić, *Generalno učilište dominikanskog reda ili 'Universitas Jadertina' 1396-1807*, Zadar, Filozofski fakultet, 1996., 63–64.

[7] In 1245, Pope Innocent IV spoke about the University of Oxford as *foecunda mater que de utero suo filios producit ad justitiam erudiendos* („fertile mother that gives birth to children to raise them for righteousness"); see. H. Denifle, op. cit., 33–34.

spremni prihvatiti društvene posljedice uvođenja tih novina. Ona su trebala držati svoja vrata otvorenima ne samo onima koji su držali stvarnu vlast nego i svima drugima, u prvom redu onima koji su posjedovali znanje. Dapače, intelektualac je, po riječima danskog filozofa Boecija iz XIII. st. „više od kraljevića, više od kralja."[8]

5. Škole, o kojima je ovdje riječ, postupno su se razvijale i oblikovale kako s obzirom na ime, tako i na samu narav. U srednjem vijeku se za sve vrste škola, bez obzira na njihovu narav i stupanj, ponajčešće upotrebljavala klasična imenica u množini (*scholae*), ali su se uz nju također rabile riječi *gilde, societas, universitas, gignas, pugna, luctus, gignasium* i *gymnasium* i sl., u smislu intelektualnog vježbališta, borilišta ili natjecališta. U toj danas neuobičajenoj raznolikosti pojmova s vremenom je prevladao izraz *studium*, što etimološki nije imalo veze sa školom i učenjem. Njegovo etimološko značenje je: težnja, živa želja za, revno nastojanje oko, žudnja, strast itd. No od druge polovine XIV. st. on se gotovo isključivo počeo upotrebljavati za visokoškolske ustanove. Car Fridrik II. Hohenstaufen (1220. – 1250.) u pismu u papi Honoriju III. 5. siječnja 1227. za bolonjsko sveučilište koristi izraz *Studium Bononiae.*[9] Isti izraz upotrijebio je u svojoj povelji od 14. studenoga 1239. za napuljsko (sve)učilište (*Neapolitanum studium*).[10]

6. Nije trebalo dugo čekati da se uz imenicu *studium* pojave pridjevi *generale* ili *universale* u smislu visoke škole općeg (generalnog) značaja kao oznaka koja ih razlikuje od posebne ili niže kategorije škola (*studia particularia*) kao što su bila pokrajinska učilišta, gradske i katedralne škole i sl., čija su narav i domet bili niže razine, tj. ograničenog, lokalnog imena i značaja. Mogli su ih osnivati

[8] U XIII. st. stvorila se čak jedna vrst „sveučilišne masonerije" koja je sanjala o vlasti nad cijelim kršćanskim svijetom. Engleski filozof Roger Bacon (1214. –1293.) zamišljao je vladu u kojoj bi sveučilišni doktori i nositelji tadašnje vlasti upravljali svijetom zatraživši od pape podršku tog projekta (usp. Le Goff, J., n. dj., 133).

[9] Statutum Communis Vercellensis (ed. G. B. Adriani). *Historiae patriae monumenta*, t. XVI, Augustae Taurinorum, 1870.; T. Vallauri, vol. I, Torino, 1843., 18.

[10] G. Ermini, *Concetto di Studium Generale*, "Archivio Giuridico" 128, fasc. 1, Roma, 1942., 3 – 24. H. Denifle, n. dj., 19.

to accept the social consequences of these novelties. They had to keep the doors open not only to those who had real power but also to everyone else, mainly those who possessed knowledge. In fact, an intellectual is, according to the words of the 13th-century Danish philosopher Boethius, "more than a prince, more than a king."[8]

5 The schools that we are considering here gradually developed and formed in line with their names and nature. In the Middle Ages, all schools, regardless of their nature and level, were called *scholae* in plural, but also terms like *gilde*, *societas*, *universitas*, *gignas*, *pugna*, *luctus*, *gignasium*, and *gymnasium* were used, as intellectual gyms, courts or grounds. In this vast range of terms, as time passed, the expression *studium* prevailed, which actually had no connection with school and learning. Its etymological meaning is "aspiration, desire, striving, passion, craving", etc. However, from the second half of the 14th century, it became almost exclusively used for higher education institutions. Emperor Frederick II. Hohenstaufen (1220–1250), in his letter to Pope Honorius III, written on January 5, 1227, used the term *Studium Bononiae* for the University of Bologna.[9] He used the same term in his charter of November 14, 1239, for the Neapolitan Study/University (*Neapolitanum studium*).[10]

6 Very soon, next to the noun *stadium*, the adjectives *generale* or *universale* appeared, meaning general higher education, different from special or lower school categories (*studia particularia*), provincial studies, municipal and cathedral schools, etc. whose nature and scope were limited, with a local name and meaning. These were established by the cities, provincial state and ecclesiastical authorities in order to satisfy their

[8] In the XIII century, a type of "university masonry" arose, dreaming about the power over the entire Christian world. The English philosopher Roger Bacon (1214–1293) envisioned a government in which university doctors and leaders of the time would govern the world by asking the pope to support this project (see. Le Goff, J., op. cit., 133).

[9] Statutum Communis Vercellensis (ed. G. B. Adriani). *Historiae patriae monumenta*, t. XVI, Augustae Taurinorum, 1870.; T. Vallauri, vol. I, Torino, 1843., 18.

[10] G. Ermini, *Concetto di Studium Generale*, „Archivio Giuridico" 128, fasc. 1, Roma, 1942., 3–24. H. Denifle, op. cit., 19.

pojedini gradovi, pokrajinske državne i crkvene vlasti za zadovoljenje svojih ograničenih potreba, u prvom redu izobrazbe vlastitih članova. Međutim, pravo osnivanja generalnih učilišta izvorno su imali predstavnici najviše crkvene i državne vlasti kao oznaku njihove univerzalne vlasti ili „generalnosti". Oni su je mogli prenijeti na druge, poglavito državne poglavare i vrhovne poglavare pojedinih crkvenih redova. Tako su generalna učilišta – uz Opću ili Katoličku Crkvu (*Sacerdotium*) i Carstvo (*Imperium*) – bila treći stup univerzalnosti srednjovjekovnog društva. Crkva i Carstvo, koji su po svojoj naravi bile stvarno ili virtualno univerzalne ustanove, omogućavali su univerzalnost općim ili javnim učilištima kao svojim službenim znanstvenim organima kozmopolitske naravi. Samo se iz jednog generalnog učilišta – koje je po svom podrijetlu i naravi dionik univerzalne vlasti i koje postiže iste ciljeve u prilog cijelog čovječanstva – mogla roditi istinski univerzalna znanost.[11]

7. Značajke generalnih učilišta koja se danas nazivaju sveučilištima sadržane su u brojnim carskim i papinskim dokumentima izdavanim u povodu njihova osnivanja. Iz njih se saznaje da se u srednjovjekovnom povijesno-pravnom nazivlju za visoke škole rabilo više izraza u obliku metafora kao što su „borilište" (lat. *gignas, pugna, luctus*) u smislu intelektualnog borilišta ili „natjecališta", zatim *gignasium* ili *gymnasium* (od čega dolazi imenica „gimnazija"), „udruga profesora i studenata" (*universitas magistrorum et studentium*, kao u Parizu), „udruga studenata i profesora" (*universitas studentium et magistrorum*, kao u Bologni) itd.[12] Naglim razvojem školstva te nazive počinje istiskivati jedan drugi izraz, poglavito kada je riječ o visokim školama koje nastaju upravo u to vrijeme: „učilište" (lat. *studium*).

8. Generalna učilišta su, dakle, po svojoj naravi bila treća društvena ustanova općeg ili nadnacionalnog značaja srednjovjekovnog društva. Morala su – barem načelno – biti „učilišta za sve", tj. namijenjena svima koji su, bez obzira na stalešku ili nacionalnu pripadnost imali namjeru stjecati najvišu izobrazbu. Iz te njihove bitne

[11] Usp. H. Denifle, n. dj., str. 781 – 782, 793; G. Ermini, n. dj., str. 230.
[12] Studenti koji su postizanjem doktorata napustili sveučilište zvali su se *magistri non regentes*, za razliku od onih koji su ostali predavati neki predmet i zvali se *magistri regentes*.

limited needs, mainly for the education of their own members. However, the right to establish a studium generale was originally granted to the representatives of the highest ecclesiastical and state power, as a sign of their universal power or "generality." They had the right to transfer it to others, especially heads of state and supreme leaders of certain ecclesiastical orders. Thus, the studia generale – along with the General or Catholic Church (*Sacerdotium*) and the Empire (*Imperium*) – were the third pillar of the universality of medieval society. The Church and the Empire, literally or virtually universal institutions by nature, provided universality to the general or public studies as their official scientific bodies of cosmopolitan nature. Only a studium generale – a stakeholder of universal power, achieving the same goals for the entirety of mankind – could generate a truly universal science[11].

7 The features of a studium generale, today's university, are contained in numerous imperial and papal documents issued at the time of their establishment. We learn from them that different metaphorical terms were used for higher education institutions, some of them meaning "arena" (lat. *gignas, pugna, luctus*), as an intellectual arena, or "court", then *gignasium* or *gymnasium* (thus the term "gymnasium" for high schools in certain countries), "association of professors and students" (*universitas magistrorum et studentium*, like in Paris), "association of students and professors" (*universitas studentium et magistrorum,* like in Bologna), etc.[12] A sudden development of education brought a new expression that started to replace all the others, especially when it came to higher education that was being created at that time: *studium.*

8 The studia generale were, therefore, by their nature, a third social institution of general or supranational significance to medieval society. They had to be, at least in principle, "schools for all", i.e. intended for anyone who wanted to obtain the highest level of education, regardless of their status or nationality. From this essential designation derived all other important features: at

[11] H. Denifle, op. cit., 781–782, 793; G. Ermini, op. cit., 230.
[12] Students who left the university by achieving a doctorate were called *magistri non regentes,* unlike those who stayed to teach a certain subject, whose name was *magistri regentes.*

oznake proizlazile su sve druge važne osobine: da se na njima predavao barem jedan „viši“ predmet („slobodna umijeća“ ili filozofija, teologija, pravo i medicina) kao skupni naziv za brojne grane na koje se svaki od njih dijelio. Bilo je dovoljno da se na nekom takvom učilištu predaje samo jedan od tih „viših“ predmeta da mu bude priznat pravni status generalnog učilišta. Predmete je, u svakom slučaju, moralo predavati više profesora. Specifičnost generalnih učilišta bila je da su mogla djelovati samostalno, ali se isto tako i udruživati s drugim sličnim učilištima i biti u njih inkorporirana kao njegovi fakulteti. Njihovi su odnosi bili regulirani statutima.[13] Početkom XIII. st. samo su tri generalna učilišta (sveučilišta) uživala takav ugled: pariško za filozofiju i teologiju, bolonjsko za pravo i salernsko za medicinu, ali se s vremenom broj predmeta na njima povećavao[14], što je motiviralo mladiće željne znanja i usavršavanja da u potrazi za znanjem putuju s jednog kraja europskog kontinenta na drugi. S njima su ujedno putovale knjige i znanje koje je tako postajalo opća baština i važno vezivno tkivo različitih naroda i kultura. Opće obilježje generalnih učilišta izražavali su i drugi pojmovi, osobito pridjevi „sveopći“ (*generale*), ali ne u smislu sveukupnosti predmeta koji su se na njima predavali ili na kojima se „sve učilo“, nego osoba koje su ga imale pravo pohađati.[15] Nikada se ni na jednom sveučilištu nisu predavali „svi” predmeti, niti je ijedno imalo „sve” fakultete. Na mnogim su se generalnim učilištima dugo vremena predavale samo jedna ili dvije „važnije“ znanstvene discipline (filozofija i teologija ili teologija i pravo).[16] Čak ni pariško sveučilište u vrijeme svojega najvećeg procvata nije imalo pravni fakultet. Kroz cijelo XIII. st. dodjela akademskih naslova iz teologije smatrala isključivom povlasticom generalnih učilišta u Parizu i

[13] N. dj., 19.

[14] H. Rashdall, n. dj., 7.

[15] „Studium generale means not a place where all subjects are studied, but a place where students from all parts are received“ (H. Rashdall, n. dj., 6). Hrvatski neologizam „sveučilište“, koji je u XIX. st. uveo hrvatski jezikoslovac Bogoslav Šulek ne samo da ne izražava bît same stvari, nego znači upravo suprotno od onoga što bi trebao značiti. Nikada naime nije postojalo, niti može postojati neko (sve)učilište na kojemu su predavali svi predmeti ili znanstvene discipline.

[16] Papa Inocent VI. u jednom pismu teološkom fakultetu bolonjskog sveučilišta 1360. spominje „studium generale in theologica facultate“ (H. Denifle, n. dj., 26).

least one “higher” subject was taught (“free arts” or philosophy, theology, law, and medicine), a collective name for the numerous branches into which each of them was divided. It was sufficient that such a studium taught only one of these “higher” subjects to be granted the legal status of a studium generale. The subjects, in any case, had to be taught by several professors. The specificity of the studia generale was that they were able to implement their activities independently, but also associate with other similar studia and be incorporated into them as faculties. Their relations were regulated by statutes.[13] In the early 13th century, only three studia generale enjoyed such prestige: Paris for philosophy and theology, Bologna for law and Salerno for medicine, but over time, the number of subjects they taught increased,[14] which motivated young men eager for knowledge and improvement to travel from one end of the European continent to another in search of them. Books and knowledge travelled with them, thus becoming general heritage and an important connection between different nations and cultures. A general feature of the studium generale was also expressed with other terms, especially adjectives such as *generale*, not indicating all subjects that were taught there, or meaning that they taught “everything”, but meaning that all people had the right to attend it.[15] No university ever taught “all” subjects, nor did any have “all” faculties. Many studia generale taught for a long time only one or two “more important” scientific disciplines (philosophy and theology or theology and law).[16] Even the University of Paris, at the time of its greatest boom, did not have a law school. Throughout the entire 13th century, academic degrees in theology were awarded exclusively at the studia generale of Paris

[13] Op. cit., 19.

[14] H. Rashdall, op. cit., 7.

[15] *Studium generale means not a place where all subjects are studied, but a place where students from all parts are received* (H. Rashdall, op. cit., 6). The Croatian neologism “sveučilište”, introduced in the 19th century by the Croatian linguist Bogoslav Šulek, not only does not express the right meaning, but also is actually the opposite of what it should mean. In fact, there has never been, nor can there be, a studium/university (*sveučilište*) in which all subjects or scientific disciplines are taught.

[16] Pope Innocent VI in a letter to the Faculty of theology of the University of Bologna in 1360 mentions *studium generale in theologica facultate* (H. Denifle, op. cit., 26).

Oxfordu.[17] Pridjev *generale* se – drugim riječima – nije odnosio na imenicu *studium*, nego na sveukupnost osoba koje su učilište imale pravo pohađati, jednako kao što je to bio slučaj s izrazima *concilium generale* (opći crkveni sabor) ili *capitulum generale* (opći ili vrhovni zbor nekoga crkvenog reda), što uostalom potvrđuju i brojne papinske i kraljevske povelje.[18]

9. Proučavanjem problematike vezana za pojam *generalnog učilišta* osobito se pozabavio ugledni talijanski pravni povjesničar Giuseppe Ermini. Analizirajući tekstove raznih srednjovjekovnih pravnika, on dolazi do zaključka da su „generalnost" generalnih učilišta i „univerzalnost" vrhovne crkvene i državne vlasti zapravo bili korelativni pojmovi.[19] Drugim riječima, ono što je „univerzalnost" u slučaju Katoličke crkve i Carstva, to je „generalnost" u slučaju učilišta. Ona su se doista zvala „opća" ili „univerzalna učilišta" (*studia universalia*) ili „generalna učilišta" (*studia generalia*). To znači da je *generalnost* učilišta bila ono što je bila *univerzalnost* vrhovne crkvene i državne vlasti koja je u početku imala isključivo pravo njihova osnivanja. Generalnost je, drugim riječima, bila specifično svojstvo ili osobina tih učilišta jednako kao što je univerzalnost bila specifično svojstvo Crkve i Carstva. Iz iznesenih postavki Ermini zaključuje da su generalna učilišta bila „visoke službene škole univerzalne carske i papinske, rimske i kršćanske vlasti". Ona su obično uživala posebne povlastice, jer se na njima njegovala istinska znanost koja je – jednako kao i istina – po svojoj biti univerzalna vrednota i kao takva ne pozna granica ni ograničenja; na generalnim učilištima su učenjaci svih zemalja, oslobođeni od bilo kakvih

[17] H. Rashdall, n. dj., 6; M. Deanesly, *Le scuole medievali fino al 1300 circa*, "Storia del Mondo medievale", V, Cambridge University Press, Cambridge i Garzanti, Milano, 1983., 666 – 667.

[18] „Es ergibt sich nun von selbst, dass sich das Epitheton ‚generale' nicht auf ‚studium', sondern auf die an dem ‚studium' Studierenden beziehe. Analoga dazu bieten die Bezeichungen ‚concilium generale', ‚capitulum generale' etc., in denen das Epitheton ‚generale' dieselbe Stellung hat" (H. Denifle, n. dj., 14 – 15).

[19] „Anche nel pensiero dei giuristi dunque, per intedere la generalità di uno Studio, è necessario riferirsi alla generalità dell'Impero o della Chiesa. [...] Dal fatto che lo *Studium* è in tal modo reso instituzione della monarchia universale, consegue che l'epiteto 'generale' venga inteso come ambito titolo d'onore" (G. Ermini, n. dj., 230).

and Oxford.[17] The adjective *generale*, in other words, did not refer to the noun *studium*, but to the totality of men who were entitled to attend the studium, just like the terms *concilium generale* (general ecclesial council) or *capitulum generale* (general or supreme assembly of an ecclesiastical order), as confirmed by numerous papal and royal charters.[18]

9 The issues related to the term *studium generale* were studied in particular by an esteemed Italian legal historian, Giuseppe Ermini. Analysing the texts written by various medieval jurists, he concluded that the "generality" of the studia generale and the "universality" of the supreme ecclesiastical and state power were, in fact, correlative concepts.[19] In other words, "generality" is for the studia what "universality" is for the Catholic Church and the Empire. These were actually called "general" or universal studies (*studia universalia* or *studia generalia*). This means that the *generality* of a studium was the same as the *universality* of the supreme ecclesiastical and national power, that initially had the exclusive right to establish them. Generality, in other words, was a specific property or feature of these studia, just as universality was a specific feature of the Church and Empire. Ermini, therefore, concludes that studia generale were "higher official schools of the universal imperial and papal, Roman and Christian power." They generally enjoyed special privileges as they nurtured true science which is, just as the truth, a universal value and has no limits; in the studia generale, scholars from all the countries, freed from any political preoccupations, and with the purity of their aspirations, were able to strive unhindered to the knowledge of scientific truth. In

[17] H. Rashdall, op. cit., 6; M. Deanesly, *Le scuole medievali fino al 1300 circa*, „Storia del Mondo medievale", V, Cambridge University Press, Cambridge i Garzanti, Milano, 1983., 666–667.

[18] *Es ergibt sich nun von selbst, dass sich das Epitheton 'generale' nicht auf 'studium', sondern auf die an dem 'studium' Studierenden beziehe. Analoga dazu bieten die Bezeichungen 'concilium generale', 'capitulum generale' etc., in denen das Epitheton 'generale' dieselbe Stellung hat* (H. Denifle, op. cit., 14–15).

[19] *Anche nel pensiero dei giuristi dunque, per intedere la generalità di uno Studio, è necessario riferirsi alla generalità dell'Impero o della Chiesa. [...] Dal fatto che lo Studium è in tal modo reso instituzione della monarchia universale, consegue che l'epiteto 'generale' venga inteso come ambito titolo d'onore* (G. Ermini, op. cit., 230).

političkih preokupacija, čistoćom svojih namjera mogli nesmetano težiti k spoznaji znanstvene istine. Na posebnim ili pokrajinskim učilištima (*studia particularia*), koja su bila osnovana radi zadovoljenja lokalnih i ograničenih potreba, takvu znanost nije bilo moguće njegovati.[20] Generalna učilišta su, drugim riječima, kao „učilišta za sve", bila znak i instrument univerzalne društvene, odnosno državne i crkvene vlasti. Mnoga od njih bila su povlaštena (*studia generalia privilegiata*), ali ne samo zbog toga što su bila generalna. Općenitost i povlaštenost nisu bili istoznačni pojmovi. Bilo je naime generalnih učilišta, iako dosta rijetkih, koja su taj naslov stekla na temelju običajnog prava, a ne odlukom carske ili papinske vlasti pa nisu ni imala pravni položaj povlaštenih učilišta. Isto je bilo u slučaju posebnih učilišta (*studia particularia*) kojima su, iz posebnih razloga, carevi ili pape iznimno podijelili neke povlastice s namjerom da im osiguraju što bolje političke, gospodarske i znanstvene uvjete.[21]

10. Spomenuti pojmovi, jednako kao i ustanove na koje su se odnosili, nisu bili definirani i usvojeni jednom za sva vremena, nego su i oni dijelili sudbinu samoga društva. Kriza u koju je krajem srednjega vijeka zapalo najprije Carstvo, a zatim i papinstvo, nije poštedjela ni generalna učilišta koja su bila neposredno ovisna o njihovoj stvarnoj ili deklarativnoj univerzalnosti. S osnivanjem novih ili jačanjem već postojećih nacionalnih država u XIV. st. ugled nadnacionalne carske vlasti bio je teško

[20] „Studio generale è, io penso, l'alta scuola ufficiale della monarchia universale, imperiale e pontificia, romana e cristiana, quale fu vista dal medioevo, particolarmente dei secoli XIII e XIV; Studio generale che vive nell'ambito e nella cura dei superiori interessi generali e comuni, specialmente giuridici, di tutta l'umanità civile, estraneo invece, almeno intenzionalmente, a quelli particolari del luogo in cui sorge e degli enti politici locali, e che soltanto secondo questi interessi e bisogni pronuncia il suo credo scientifico, impartisce il suo insegnamento e avvia ai gradi accademici; Studio generale che è il solo in cui venga coltivata la scienza nel pieno senso del termine, la scienza che, come la verità, è universale e non conosce confini di regioni; Studio generale nel quale gli studiosi di ogni terra, liberi da cure e ambizioni politiche, possono con purità d'intenti alla verità scientifica aspirare e pervenire, a differenza di coloro che, studiando negli Studi particolari, istituiti da questa o quella città per rispondere ai limitati interessi locali, non potranno conoscere che una scienza adulterina" (G. Ermini, n. dj., 220 – 221).

[21] G. Ermini, n. dj., 232 – 234.

the special or provincial studies (*studia particularia*), which were established to satisfy the local and limited needs, this kind of science could not be nurtured.[20] The studia generale, in other words, as "studies for all", were the sign and instrument of universal social, that is, national and ecclesiastical authority. Many of them were privileged (*studia generalia privilegiata*), but not only because they were general. Generality and privilege were not synonymous terms. There were, in fact, studia generale, although quite rare, that acquired this title based on common law and not by the decision of the imperial or papal authority, and therefore did not have the legal status of privileged studies. This applied also to studia particularia that were granted certain privileges, for some special reasons, by the emperors or popes, with the intention of providing them with the best possible political, economic and scientific conditions.[21]

10 These terms, as well as the institutions to which they referred, were not defined and adopted once and for all, but they also faced the destiny of society itself. The late medieval crisis that hit firstly the Empire and then the papacy did not spare the studia generalia that depended directly on their real or declarative universality. The establishment of new nation-states and the strengthening of existing ones in the 14th century severely shook the reputation of the supranational imperial power and led to consequences that affected

[20] *Studio generale è, io penso, l'alta scuola ufficiale della monarchia universale, imperiale e pontificia, romana e cristiana, quale fu vista dal medioevo, particolarmente dei secoli XIII e XIV; Studio generale che vive nell'ambito e nella cura dei superiori interessi generali e comuni, specialmente giuridici, di tutta l'umanità civile, estraneo invece, almeno intenzionalmente, a quelli particolari del luogo in cui sorge e degli enti politici locali, e che soltanto secondo questi interessi e bisogni pronuncia il suo credo scientifico, impartisce il suo insegnamento e avvia ai gradi accademici; Studio generale che è il solo in cui venga coltivata la scienza nel pieno senso del termine, la scienza che, come la verità, è universale e non conosce confini di regioni; Studio generale nel quale gli studiosi di ogni terra, liberi da cure e ambizioni politiche, possono con purità d'intenti alla verità scientifica aspirare e pervenire, a differenza di coloro che, studiando negli Studi particolari, istituiti da questa o quella città per rispondere ai limitati interessi locali, non potranno conoscere che una scienza adulterina* (G. Ermini, op. cit., 220–221).

[21] G. Ermini, op. cit., 232–234.

poljuljan, što nije moglo ostati bez posljedica kada je bila riječ o naravi generalnih učilišta. S nestankom te vlasti bila je dovedena u pitanje i njihova univerzalnost koja su na taj način sve više gubila podlogu na kojoj su bila izrasla. Zatvarajući se u nacionalne granice ona su po svojoj naravi i imenu postajala sve manje generalna i univerzalna, a sve više nacionalna i područna učilišta koja su morala besprijekorno funkcionirati, podupirati nacionalnu državu i opskrbljivati je poslušnim pravnicima, liječnicima, činovnicima, klericima i dr. Oni, pod prijetnjom gubitka posla, u većini slučajeva nisu više smjeli obustavljati rad, ni pristajati uz državi nepoželjne pokrete.

11. S gubitkom univerzalnosti i autonomije generalna učilišta su krajem srednjega vijeka sve više gubila još jedno srednjovjekovno obilježje: narav treće, „posredničke" društvene snage koja je na neki način premošćivala feudalni staleški jaz između plemićkog i pučkog staleža. Tomu su pridonijeli i sami sveučilišni magistri koji se nisu više zadovoljavali ulogom „intelektualnog plemstva", nego su svojim bogatstvom i životnim ponašanjem sve više oponašali „plemstvo po krvi i rođenju". Magistarski je naslov uskoro postao najpoželjniji naslov društvenog ugleda. Bolonjski se magistri u dokumentima počinju nazivati „plemeniti muževi i najugledniji građani (*nobiles viri et primarii cives*). Oni, po riječima jednog suvremenika, nisu više predavali kako bi bili korisni nego da ih drugi zovu „rabbi" (učitelju, doktore). Kao takvi nisu više htjeli predavati besplatno, nego su tražili sve veću plaću od Crkve, države i gradova, pa čak i od samih studenata kao svojih „poslodavaca". Broj siromašnih studenata koji su se dotle besplatno školovali naglo je opao. Padovansko sveučilište se u XV. st. svelo na svega jedan fakultet koji se, po preporukama Crkve, uzdržavao dobrovoljnim doprinosima. U sveučilišni život počeo se uvlačiti i protekcionizam. Pravnicima je sve više polazilo za rukom nametati svoje sinove za nasljednike na katedrama svojih fakulteta, što je stvaralo svojevrsnu sveučilišnu oligarhiju i vodilo stvaranju „profesorskih dinastija". Sve je to uzrokovalo smanjenje kvalitete sveučilišne nastave, a profesorsku profesiju izjednačavalo sa staležom društveno povlaštenoga nasljednog plemstva. Znanost i znanje, umjesto Božjeg dara koji se nije smio prodavati, postali su svojina jednog društvenog staleža i sredstvo njegove moći. Na posebnom

the studia generalia. With the disappearance of this power, their universality was at stake, and it started to lose its foundations. Within the national borders, the studies became by nature and by name less general and universal, and more national and local studia that had to function flawlessly, to support the national state and to provide obedient lawyers, doctors, officials, clerics, etc. They were no longer allowed to suspend work or to adhere to movements that lacked state approval.

11 With the loss of universality and autonomy, general studies at the end of the Middle Ages started losing another medieval characteristic: the nature of a third, "intermediary" social power that served as a bridge of the feudal gap between the nobles and the commoners. University masters also contributed to it, as they were no longer satisfied with the role of "intellectual nobility", but with their wealth and behaviour, they started to imitate "nobility by blood and birth." The master's degree soon became the most wanted title of social prestige. In documents, the Bologna masters start to be referred to as "noble men and most distinguished citizens" (*nobiles viri et primarii cives*). According to the words of one contemporary, they no longer held lectures in order to be useful, but to be called *rabbi* (teacher, doctor). Subsequently, they no longer wanted to teach for free, but demanded increasing salaries from the Church, state and cities, even from students, as their "employers." The number of underprivileged students who had used to be schooled for free started to decrease significantly. In the 15th century, the University of Padua consisted of only one faculty which, as recommended by the Church, was financed by voluntary contributions. Protectionism started to infiltrate university life. It became common for the lawyers to impose their sons as heirs to chairs of their faculties, which created an academic oligarchy and led to the uprise of "professorial dynasties." All this caused a decrease in the quality of university teaching and made the teaching profession equal to the socially privileged hereditary nobility. Science and knowledge, instead of being a gift from God, not to be sold, became the property of one social class and the means of its power. Clerical associations were particularly struck by the national powers, as they increasingly detested their exceptionality in their territory. As time went by, they placed

udaru nacionalnih državnih vlasti našla su se crkvena udruženja čiju su izuzetost sve manje trpjele na svom području. Tijekom vremena stavile su ih pod svoj nadzor, a njihovu djelatnost počele propisivati „općim pravom“ (*ius commune*) određujući, po svojim potrebama, njegovu narav i primjenu. Time je zadan težak udarac univerzalnosti samih sveučilišta. Ona se sačuvala samo u imenu visokih škola (*studia generalia*), ali je i taj naziv u visokoškolskoj terminologiji sve više ustupao mjesto izrazu *universitas* koji etimološki znači cjelovitost, sveukupnost, totalitet članova neke cjeline ili zajednice. Ako se upotrebljavala u smislu škole, nastave učenja i sl., bilo ga je potrebno pobliže označiti drugom specifičnom oznakom: „universitas studiorum“ (udruga ili zajednica školaraca) za razliku od, primjerice, „universitas nautarum“ (zajednica pomoraca) i sl.[22]

[22] H. Denifle, n. dj., 33 – 34.

them under their control, and their activities started to be regulated by the common law (*ius commune*), establishing its nature and application according to their needs. This caused a heavy blow to the universality of the universities. It remained preserved only in the name of the studia generalia, but even this name was often replaced by *universitas*, a term which etymologically means “wholeness, totality, all members of a unit or community.” When it was used in terms of school, teaching, etc., it had to be better specified: *universitas studiorum* (association or community of scholars) as opposed to *universitas nautarum* (community of seafarers), for example.[22]

[22] H. Denifle, op. cit., 33–34.

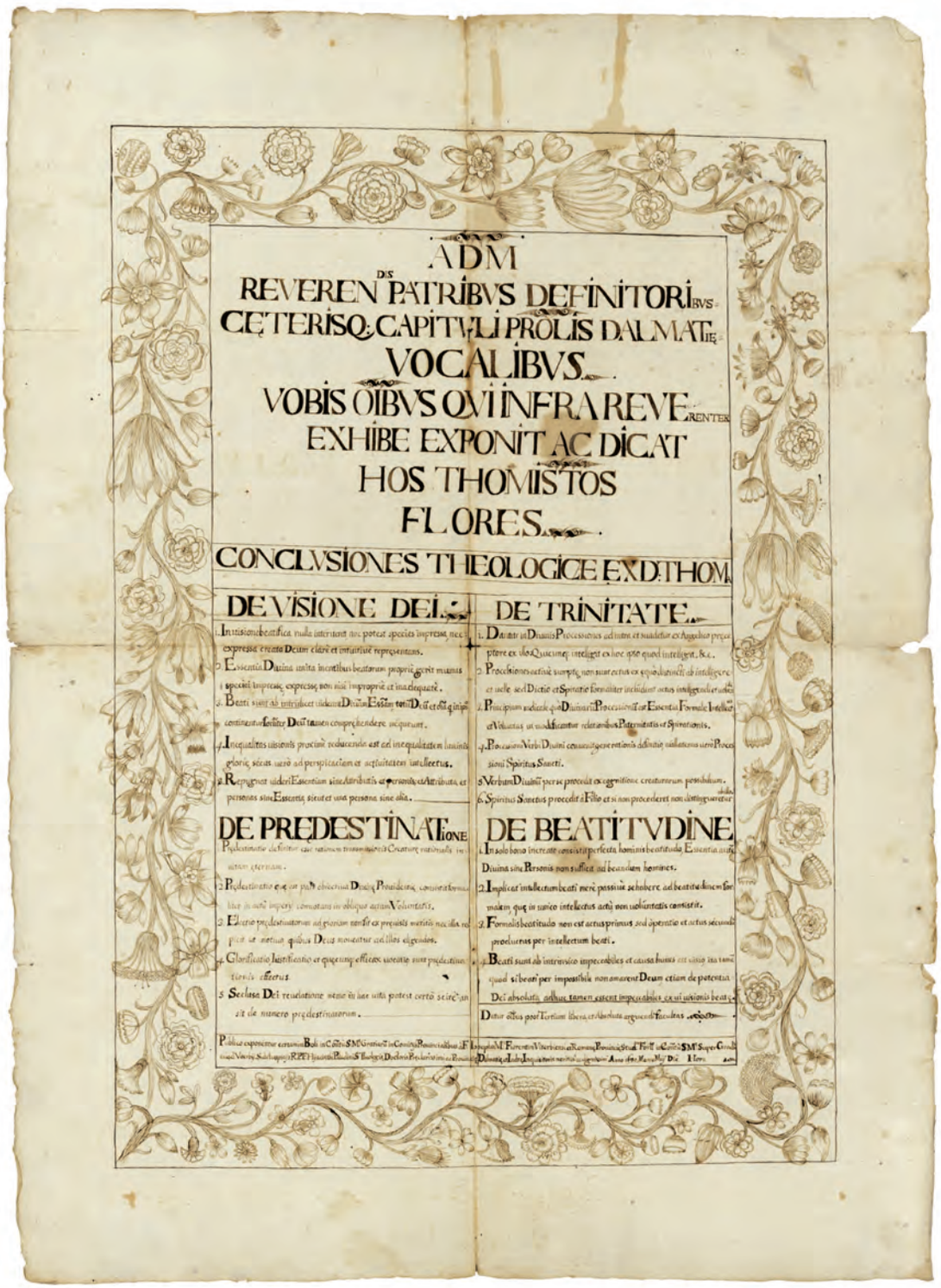
ADM
DIS REVEREN PATRIBVS DEFINITORIBVS
CETERISQ: CAPITVLI PROLIS DALMATIE
VOCALIBVS
VOBIS OIBVS QVI INFRA REVERENTER
EXHIBE EXPONIT AC DICAT
HOS THOMISTOS
FLORES
CONCLVSIONES THEOLOGICE EX D: THOM:
DE VISIONE DEI
1. In visione beatifica nulla intelligent nec potest species impressa, nec expressa creata Deum clare et intuitive representans.
2. Essentia Diuina unita intellibus beatorum proprie, et ex mutuo speciei impressae, expressae, non nisi improprie et inadequate.
3. Beati sunt ab intrinseco videntes Diuinam Essentiam totam Dei et omnia quae continentur formaliter Deii tamen comprehendere nequeunt.
4. Inaequalitas visionis procul dubio reducenda est ad inaequalitatem lumine gloriae, sicuti vero ad perspicaciam et acutitatem intellectus.
5. Repugnat videri Essentiam sine attributis et personis, et Attributa, et personas sine Essentia, sicut et una persona sine alia.
DE TRINITATE
1. Datur in Diuinis Processiones ad intra et suadetur ex Angelico praeceptore ex dos. Quicumque intelligit ex hoc ipso quod intelligit, &c.
2. Processiones actiue sumptae, non sunt actus ex quo distinctae ab intelligere et velle sed Dictio et Spiratio formaliter includunt actus intelligendi et velle.
3. Principium reducitur quod Diuinarum Processionum est Essentia Formalis Intellectus et Voluntas, ut modificantur relationibus Paternitatis et Spirationis.
4. Processio Verbi Diuini consistit per rationis definitiue indicatiuae sicut Processionis Spiritus Sancti.
5. Verbum Diuinum per se procedit ex cognitione creaturarum possibilium.
6. Spiritus Sanctus procedit a Filio et si non procederet non distingueretur a Patre.
DE PREDESTINATIONE
1. Predestinatio definitur ab rationem transmissionis a Creatore rationali in vitam aeternam.
2. Predestinatio ex ea parte qua Diuina Providentia, consistit formaliter in actu imperij constantis in obliquo actum Voluntatis.
3. Electio predestinatorum ad gloriam sortitur ex praeuisis meritis non alia respicit se metum quibus Deus movetur ad illos eligendos.
4. Glorificatio Iustificatio et quaeumque effectus necessitate sunt predestinationis effectus.
5. Sectatus Dei revelationem nemo in hac vita potest certo scire an sit de numero predestinatorum.
DE BEATITVDINE
1. In solo bono increato consistit perfecta hominis beatitudo. Essentia autem Diuina sine Personis non sufficit ad beandum homines.
2. Implicat intellectum beati nere possunt schibere ad beatitudinem formaliter quae in unico intellectus actu non voluntatis consistit.
3. Formalis beatitudo non est actus primus sed potentia et actus secundus producens per intellectum beati.
4. Beati sunt ab intrinseco impecabiles et causa huius est visio ita tamen quod si beati per impossibile non amarent Deum etiam de potentia Dei absoluta, adhuc tamen essent impecabiles ex vi visionis beatae.
5. Datur actus posse Voluntatis libera et absoluta arguendo Facultas.

Oglasni plakat za javno izlaganje teoloških „zaključaka“ koje je trebao održati formalni student Giuseppe M. A. Fiorentini iz Viterba, član Rimske provincije dominikanskog reda, u mjesecu svibnju 1680. – na provincijalnoj skupštini Dalmatinske provincije u Bolu na otoku Braču – u vidu postizanja lektorskog naslova na Generalnom učilištu u Zadru. (Državni arhiv u Zadru, Fond Dominikanski samostan sv. Dominika (dalje HR-DAZD-338, FSSD), kutija 13, br. 1145)

Announcement poster for the public presentation of theological “conclusions” to be held by formal student Giuseppe M. A. Fiorentini from Viterbo, member of the Roman Province of the Dominican Order, in May 1680 – at the Provincial Assembly of the Dalmatian Province in Bol on the island of Brač – for the purpose of attaining the title of lecturer at the Studium Generale of Zadar (State Archives in Zadar, Fund Dominican Monastery of St. Dominic (hereinafter HR-DAZD-338, FSSD), box 13, no. 1145)

Poglavlje II.

OSNUTAK GENERALNOG UČILIŠTA U ZADRU U OKVIRU POLITIČKIH I KULTURNIH GIBANJA U XIV. ST.

1. Pojava visokog školstva kao najviše organizirane i dobro smišljene obrazovne ustanove u kulturnom razvoju jednog naroda obično označava njegovu civilizacijsku, kulturnu i intelektualnu punoljetnost, a samim time i jedan od najvažnijih datuma njegove povijesti. No te, kao i sve druge događaje moguće je razumjeti samo u kontekstu vremena i prostora u kojemu su se dogodili. Za hrvatski narod se može reći da je, zbog nepovoljnih političkih i gospodarskih prilika u srednjem vijeku u tom pogledu u odnosu na mnoge druge narode, bio u određenom zakašnjenju. Nalazeći se na nepovoljnoj civilizacijskoj i političkoj razdjelnici između katoličkog Zapada i pravoslavnog Istoka, slavenskog Sjevera i romanskog Juga, trebao se mnogo više boriti za opstanak nego za njegovanje izrazito kulturnih vrijednosti. Središta političke moći nalazila su se drugdje: u Budimu i Veneciji, a kasnije u Beču pa čak i Carigradu, odakle je bilo teško očekivati poticaje za stvaranje teško dostiživih visina visokog školstva. Oni su mogli doći samo u jednom iznimno povoljnom trenutku usklađenosti svih političkih, crkvenih, vjerskih i kulturnih, vanjskih i unutarnjih čimbenika, što se dogodilo u nekoliko desetljeća u XIV. st. Jedino od hrvatskih urbanih središta u kojemu su se stjecajem okolnosti posložili svi uvjeti za nastanak visokog školstva bio je grad Zadar.

2. Smješten na središnjem dijelu jadranske obale prema kojemu gravitira veliko i važno kontinentalno zaleđe i na mjestu s kojeg je najlakše nadzirati važan pomorski

Chapter II

ESTABLISHMENT OF THE STUDIUM GENERALE IN ZADAR WITHIN THE FRAMEWORK OF POLITICAL AND CULTURAL MOVEMENTS IN THE 14TH CENTURY

1 The establishment of higher education as the highest organised and most well-designed educational institution in the cultural development of a nation usually marks its civilisational, cultural and intellectual maturity, and thus is one of the most important dates in its history. But these events, just like any other, can be fully understood only in the context of the period and area in which they occurred. The Croatian nation, due to unfavourable political and economic circumstances in the Middle Ages, was somewhat behind many other nations in that regard. Its location at an unfavourable civilisational and political border between the Catholic west and the Orthodox east, the Slavic north and the Romance-speaking south, made this nation fight much more for survival than for nurturing cultural values. Political power centres were elsewhere, in Buda and Venice, later in Vienna, and even Constantinople; therefore, it was hard to expect incentives for reaching extraordinary levels in terms of higher education. The incentives arrived several decades later, in the 15th century, at an extremely favourable moment when all political, ecclesiastical, religious and cultural factors, both external and internal, aligned. The only Croatian urban centre that satisfied all the prerequisites for the creation of higher education was the city of Zadar.

2 Nestled in the heart of the Adriatic coast, this city drew the population of a vast and significant continental hinterland. Serving as a pivotal point overseeing the

put od plodne Padske nizine prema Otrantskim vratima i Sredozemnom moru, bio je smatran, kako se navodi u jednoj odluci mletačkog senata iz 1450., „najvažnijim gradom u Dalmaciji“ i „ključem cijele Dalmacije“.[23] On je potkraj srednjega vijeka doista doživio snažan gospodarski uspon kakav, osim Dubrovnika, nije zabilježio nijedan drugi hrvatski grad. Tada se, naime, cijela Dalmacija našla u sastavu Ugarsko-hrvatskog kraljevstva pod žezlom moćne kraljevske kuće francusko-napuljskih Anžuvinaca koji su u razmjerno kratkom razdoblju svoje vladavine u mnogim dijelovima Europe u XIV. i u prvoj polovici XV. st. na političkom i kulturnom području ostavili neizbrisiv trag. Koristeći svoje savezništvo s papinstvom oni su što diplomacijom, što dobro smišljenom ženidbenom politikom već od početka XIV. st. proširili svoju vlast na Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo, a zatim na Poljsku, postavši gospodarima golemog područja od Sredozemnog do Baltičkog mora. Njihov vjerojatno najistaknutiji član bio je Ludovik I. Veliki (1342. – 1382.), čijom se zaslugom Dalmacija, nakon nezaustavljivog mletačkog širenja gotovo cijelim Sredozemljem, 1358. vratila u sastav Hrvatskog kraljevstva doživjevši snažan gospodarski i kulturni uzlet. No, bez obzira na to što se takvo stanje održalo svega pola stoljeća, ono je iza sebe ostavilo dubok trag u svijesti ljudi. Premda je, naime, Dalmacija dotle bila pod snažnim kulturnim utjecajem susjednih talijanskih gradova tako da ih je kultura najviše zbližavala, jezik ih je ipak razdvajao. Tu je razliku dobro uočio slavni talijanski pjesnik i preteča humanizma Francesco Petrarca (1304-1367) koji u jednom pismu zadarskom nadbiskupu Nikoli Matafaru (1331. – 1367.), vjerojatno najučenijem ljudi svoga doba u Zadru, piše da se razlikuje od njega ne samo po običajima i nazorima nego i po jeziku.[24] Dopuštenje koje ja papa dao benediktincima na

[23] Š. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, „Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium“ V, Zagreb, 1875., 336.

[24] „Comune abbiamo il mare, ma opposto il lido, diversi gli animi, divesi gl’insegni, la lingua, i costumi al tutto diversi; che come le Alpi dai Germani e dai Franchi, come il tempestoso Mediterraneo dagli Africani, così dai Dalmati e dai Pannoni nos tien il Golfo Adriatico“ (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409*: „Prošlost Zadra“, knj. II, Zadar, 1976., 338 – 339).

important sea route from the Po Valley to the Otranto Gate and the broader Mediterranean, it was acknowledged in a 1450 decision by the Venetian Senate as “the most important city in Dalmatia” and referred to as the “key of Dalmatia.”[23] In the late Middle Ages, it had a significant economic rise that, apart from Dubrovnik, no other city had. At that time, Dalmatia was part of the Hungarian-Croatian Kingdom, governed by the influential royal house of French-Neapolitan Anjou. This dynasty left an enduring impact on the politics and culture of numerous European regions during its relatively brief rule in the 14th and early 15th centuries. By leveraging its alliance with the papacy, it successfully extended its influence to the Hungarian-Croatian Kingdom and later to Poland. This expansion was achieved through a combination of diplomatic strategies and a carefully planned marriage policy, establishing its dominance over a vast region stretching from the Mediterranean to the Baltic Sea. Probably its most prominent member, Louis I The Great (1342–1382) played a pivotal role in Dalmatia’s history. Thanks to him, after an unstoppable Venetian expansion across the entire Mediterranean, Dalmatia rejoined the Croatian Kingdom in 1358, ushering in a period of robust economic and cultural growth. But despite the fact that this situation persisted only for half a century, it left behind a deep mark in the consciousness of the people. Although Dalmatia had previously been under a strong cultural influence of the neighbouring Italian cities, they were joined by mutual culture but still separated by language. This difference was well noted by the famous Italian poet and forerunner of humanism, Francesco Petrarca (1304–1367), who wrote in a letter to the Archbishop of Zadar, Nikola Matafar (1331–1367), probably the most educated man of that time in Zadar, that he differed from him not only in customs and views but also in language.[24] The

[23] Š. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, „Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium” V, Zagreb, 1875., 336.

[24] *Comune abbiamo il mare, ma opposto il lido, diversi gli animi, divesi gl’insegni, la lingua, i costumi al tutto diversi; che come le Alpi dai Germani e dai Franchi, come il tempestoso Mediterraneo dagli Africani, così dai Dalmati e dai Pannoni nos tien il Golfo Adriatico* (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409*: „Prošlost Zadra”, knj. II, Zadar, 1976., 338–339).

Omišlju na Krku i Senja sredinom XIII. st. da mogu slobodno upotrebljavati glagoljicu i narodni jezik u bogoslužju pružilo je Hrvatima neviđene mogućnosti u stvaranju kulturnih vrijednosti, osobito književnosti na vlastitom jeziku. Tako je – između ostaloga – 1345. u samostanu dominikanskih sestara sv. Demetrija u Zadru nastao *Red i zachon od primglienija na dil dobroga cignenia sestar nasich suetoga odza nasega Dominika*, što je prvi sačuvani pisani spomenik hrvatske pismenosti pisan latinicom. Njegov značaj leži ne toliko samo u činjenici da je time cio grad Zadar počeo sudjelovati u razvitku književnosti na narodnom jeziku, koliko po tome što je njime utrt put živom narodnom jeziku u književnosti.[25] U drugoj polovini XIV. st. izrađen je i prekrasni relikvijar – škrinja sv. Šimuna koji se i danas u Zadru čuva kao najdragocjeniji vjerski i kulturni spomenik hrvatskog srednjovjekovlja. Međutim, prodaja Dalmacije Mletačkoj Republici 1409. bitno je promijenila sudbinu cijele istočnojadranske obale. Mlečani su dobitkom Zadra zauzeli najvažniji strateški položaj na Jadranu na kojemu je, unatoč svim nastojanjima ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda Luksemburškoga (1387. – 1437.) i njegovih nasljednika, poslužio ne samo kao „predstraža“ i „obrana Venecije i Italije“, nego i kao odskočna daska u daljnjoj uspostavi vlasti nad gotovo cijelom Dalmacijom. Jedino se Dubrovnik sve do početka XIX. st. uspio oduprijeti njezinoj ekspanziji.

3. U svim tim borbama i previranjima nije bilo ni previše mogućnosti, ni ljudi koji su vodili neku brigu o kulturi. Tu su ulogu gotovo beziznimno obavljali članovi dvaju crkvenih redova, franjevačkoga i dominikanskoga, koji su u svojim samostanima njegovali određene kulturne vrijednosti ne dopustivši da se političko i gospodarsko sivilo pretvori u ono

[25] Prema mišljenju nekih povjesničara nadbiskup Matafar je autor djela *Opsada Zadra u dvije knjige (Obsidio Iadrensis libri duo)*, napisanoga polovicom XIV. st., u kojem je opisana mletačka opsada Zadra 1345. – 1346. (N. Kolumbić, *Osobitosti hrvatske književnosti krajem 14. stoljeća*: „Dalmacija u vrijeme anžuvinske vlasti“, Zadar, 1984., 345; N. Budak – T. Raukar, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., 204).

permission granted by the Pope to the Benedictines in Omišalj on the island of Krk and in Senj in the middle of the 13th century, to freely use the Glagolitic alphabet and vernacular in worship, provided the Croatians with unprecedented opportunities to create cultural values, especially in literature, in their own language. Thus – among other things – in 1345, in the monastery of the Dominican Sisters of St. Demetrius in Zadar, the *Red i zachon od primglienija na dil dobroga cignenia sestar nasich suetoga odza nasega Dominika* was written: the first preserved memento of Croatian literacy written in the Latin alphabet. Its importance lies not only in the fact that the whole city of Zadar began to participate in the development of literature in the vernacular, but also in the fact that it paved the way for a living vernacular language in literature.[25] In the second half of the 14th century, a beautiful reliquary was made – the chest of St. Simeon, which is still preserved in Zadar today as the most valuable religious and cultural monument of the Croatian Middle Ages. However, the sale of Dalmatia to the Venetian Republic in 1409 significantly changed the fate of the entire eastern Adriatic coast. With the victory of Zadar, the Venetians occupied the most important strategic position on the Adriatic that, despite all the efforts of the Hungarian-Croatian King Sigismund of Luxembourg (1387–1437) and his successors, served not only as a “front guard” and “defence of Venice and Italy”, but also as a boost to the further establishment of power over almost the entire Dalmatia. Only Dubrovnik managed to resist its expansion until the beginning of the 19th century.

3 In all these struggles and turmoil, there were neither opportunities nor people who nurtured the culture. This role was almost always carried out by members of two clerical orders, the Franciscan and the Dominican ones. They nurtured certain cultural values in their

[25] According to some historians, archbishop Matafar was the author of *Siege of Zadar in two books (Obsidio Iadrensis libri duo)*, written in the middle of the 14th century, which describes the Venetian siege of Zadar in the period from 1345–1346. (N. Kolumbić, *Osobitosti hrvatske književnosti krajem 14. stoljeća*: „Dalmacija u vrijeme anžuvinske vlasti”, Zadar, 1984., 345; N. Budak – T. Raukar, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., 204).

kulturno. Već od XIII. st. oni su u svojim samostanima držali škole koje se nisu ograničavale na odgoj vlastitog pomlatka. Njihova osobita zasluga je što su čvrsto držali u rukama svoje institucionalne i kulturne veze s naprednom Zapadnom Europom. Stjecaj povijesnih okolnosti je htio da njihova pojava na europskoj pozornici padne u isto vrijeme i na istom tlu na kojemu su nastala prva sveučilišta. Oni su u intelektualnoj i školskoj pripremi svojih članova na početku ovisili o javnim sveučilištima, ali su već krajem 20-ih i početkom 30-ih godina XIII. st. po njihovu uzoru počeli osnivati vlastite škole. Njihovo spektakularno širenje po cijeloj Europi bilo je popraćeno ništa manje spektakularnim uključenjem u ondašnja sveučilišta, osobito u Parizu i Oxfordu, na kojima su nevjerojatnom brzinom zauzeli najvažnije položaje postavši od učenika učitelji i od studenata teško nadmašivi profesori. Već od trećeg desetljeća XIII. st. bilo je teško naći neki veći i napredniji grad u zapadnoj Europi u kojemu nisu imali ili vlastito (sve)učilište ili držali neku prestižniju katedru.[26] Dominikanski red je, primjerice, od oko 10.000 članova, koliko ih je u to vrijeme imao, dao da oko 1500 članova djeluje na raznim učilištima i sveučilištima.[27] Iz njihove sredine u to su vrijeme potekli najveći mislioci srednjega vijeka koji se nisu bavili isključivo teologijom nego svim poznatim granama znanja i znanosti. Dovoljno je prisjetiti se Alberta Velikoga (1193. – 1280.), jedinog i svestranog učenjaka u srednjem vijeku kojemu je povijest dala naziv „Veliki". Njegov doprinos napretku znanosti lako se može ocijeniti ako se ima u vidu stupanj na kojemu se ona do tada nalazila, univerzalnost područja njegovih istraživanja i dubina kojom je uočavao probleme i pojave. On je prvi

[26] Usp. H. Grundmann, *Religiöse Bewegungen im Mittealter*, Hildesheim, 1961., 38 – 49.

[27] Dominikanski red je bio svjestan da taj uspjeh treba zahvaliti svojoj posvećenosti studiju. Njegov vrhovni poglavar Humbert iz Romansa u Francuskoj je – imajući u vidu sve što je u tako kratko vrijeme njegov red postigao – 1260. s neskrivenim ponosom napisao: „Notandum ergo [...] quod studium multa bona contulit et confert ordini. Primo est prerogativa quedam excellentie respectu aliorum ordinum [...], ordo qui primo habuit studium cum religione, reputatus est preeminens quodammodo" (H. de Romanis, *Expositio super Constitutiones Fratrum Praedicatorum*, „De vita regulari", II, Romae, 1897., 28).

monasteries, not allowing the greyness from the political and economic realms to conquer the culture. From the 13th century, they had schools within their monasteries, not only reserved for the education of their youth. Their particular merit was that they maintained strong institutional and cultural connections with the developed Western Europe. Their appearance on the European stage occurred at the same time and on the same ground as the first universities. Initially, they depended on public universities for the intellectual and educative preparation of their members, but in the late 1420s and early 1430s, they started to establish their own schools, following their example. Their spectacular dissemination around Europe was followed by their astonishing inclusion in the universities, especially those in Paris and Oxford, where they managed to obtain the most important positions at an incredible speed. Pupils became teachers, and students became incomparable professors. From the third decade of the 13th century, it was hard to find a large developed city in Western Europe that had no university or higher education institution, or a prestigious chair.[26] Of the approximately 10,000 members of the Dominican Order at that time, about 1,500 participated at different universities and higher education institutes.[27] Some of the greatest medieval thinkers came from their midst. They did not deal exclusively with theology, but also with all known branches of science and knowledge. Suffice to recall Albert the Great (1193–1280), the only versatile medieval scholar to become so appreciated that he obtained the name "the Great." His contribution to the advancement of science can be easily assessed if we think about its level at the time, the universality of his research

[26] See H. Grundmann, *Religiöse Bewegungen im Mittealter*, Hildesheim, 1961., 38–49.

[27] The Dominican Order was aware that this success was due to its dedication to the studies. Its Master General, Humbert of Romans in France, bearing in mind all that his order accomplished in such a short period of time, wrote proudly in 1260: *Notandum ergo [...] quod studium multa bona contulit et confert ordini. Primo est prerogativa quedam excellentie respectu aliorum ordinum [...], ordo qui primo habuit studium cum religione, reputatus est preeminens quodammodo* (H. de Romanis, *Expositio super Constitutiones Fratrum Praedicatorum*, „De vita regulari", II, Romae, 1897., 28).

srednjovjekovni integralni mislilac koji je ostvario sveobuhvatnu sintezu svih područja ljudskog znanja grčke, rimske, židovske, arapske i zapadnoeuropske kulturne baštine. Njegovo se zanimanje protezalo na gotovo sva znanstvena područja toga doba počevši od filozofije, teologije, egzegeze, liturgije i ascetike, do fizike, kemije, medicine, antropologije, zoologije, botanike, mineralogije, geologije, astronomije, meteorologije, matematike, mehanike, klimatologije, kozmologije, kozmografije i arhitekture pa čak i raznih praktičnih umijeća kao što su tkanje, plovidba, zemljoradnja itd. U svojim kozmografskim istraživanjima iznio je nove dokaze za Zemljinu sfernost kojom su dopunjene helenističke spoznaje o obliku Zemlje. On je, po riječima njemačkog prirodoznanstvenika G. Wimmera, „proučavao i opisao cijeli svemir, od zvijezda do kamenja“.[28] Njegovo je djelo predstavljalo sintezu cjelokupnog znanja toga vremena u punom skladu s aspiracijama i planovima drugih mislilaca dominikanskog reda, kao što je primjerice, bio Vincent iz Beauvaisa.[29]

Njemu sličan je franjevac Robert Grosseteste (1175. – 1253.), kancelar sveučilišta u Oxfordu, koji je svojim originalnim djelima iz fizike, astronomije, kozmologije, teologije i filozofije razvio metodologiju znanstvenog istraživanja i prvi opisao cjelokupni postupak izvođenja jednoga znanstvenog eksperimenta i tako otvorio novo poglavlje na području znanstvenih istraživanja.[30] Zahvaljujući ljudima kao što su oni srednji vijek je

[28] G. Wimmer, G., *Deutsches Pflanzenleben nach Albertus Magnus*, Halle, 1908., 8; J. M. Schneider, *Aus Astronomie und Geologie des hl. Albertus des Grossen*; «Divus Thomas» 10 [1932.], 65 – 67 ; P. Mandonnet, *Les idées cosmologiques d'Albert le Grand et de s. Thomas d'Aquin e la découverte de l'Amerique*: «Revue Thomiste», 1 [1893.], 46 – 64, 200 – 221.

[29] Vincent de Beauvais (oko 1190. – 1264.) autor je više znanstvenih djela među kojima se posebno ističe *Speculum maius*, vrsta enciklopedije svega ondašnjeg znanja, podijeljene u tri dijela: teološki, filozofski i povijesni. U svakomu od njih pruža gotovo sve što su u to vrijeme mogle ponuditi spomenute discipline. U njemu, između ostaloga, navodi oko 2000 djela 450 pisaca. Godine 1473. bilo je prvi put tiskano, nakon čega je doživjelo više izdanja.

[30] C. C. Riedl, *Robert Grosseteste on the Light*, Milwaukee, 1942; Thomson S. H., *The Writings of Robert Grosseteste*, Cambridge,1940; A. C. Crombie, *Robert Grosseteste and the Origins of Experimental Science*, Oxford, 1953.

and the depth with which he perceived problems and phenomena. He was the first medieval integral thinker who achieved a comprehensive synthesis of all areas of human knowledge from the Greek, Roman, Jewish, Arab and Western European cultural heritage. His interest covered almost all scientific areas of the time: philosophy, theology, exegesis, liturgy and ascetics, physics, chemistry, medicine, anthropology, zoology, botany, mineralogy, geology, astronomy, meteorology, mathematics, mechanics, climatology, cosmology, cosmography and architecture. It even covered practical arts such as weaving, seafaring, farming, etc. In his cosmographic research, he presented new evidence confirming the sphericity of the Earth that integrated the Hellenistic cognitions of the shape of the Earth. In the words of the German scientist, G. Wimmer, he "studied and described the entire universe, from the stars to the rocks."[28] His work was a synthesis of the total knowledge of that period, completely in line with the aspirations and plans of other thinkers from the Dominican Order, such as Vincent of Beauvais.[29]

A similar figure was the Franciscan Robert Grosseteste (1175–1253), chancellor of the University of Oxford. In his original pieces in the fields of astronomy, cosmology, theology and philosophy, he developed a methodology of scientific research and was the first one to describe the entire process of a scientific experiment, thus opening a new chapter in scientific

[28] G. Wimmer, G., *Deutsches Pflanzenleben nach Albertus Magnus*, Halle, 1908., 8; J. M. Schneider, *Aus Astronomie und Geologie des hl. Albertus des Grossen*; „Divus Thomas" 10 [1932.], 65–67; P. Mandonnet, *Les idées cosmologiques d'Albert le Grand et de s. Thomas d'Aquin e la découverte de l'Amerique*: „Revue Thomiste", 1 [1893.], 46–64, 200–221.

[29] Vincent de Beauvais (c. 1190–1264) is the author of several scientific works, among which the *Speculum maius* stands out, a kind of encyclopaedia of all the knowledge of the time, divided into three parts: theological, philosophical and historical. Each of them provides almost everything that the aforementioned disciplines could offer at the time. Among everything else, he mentions about 2,000 pieces written by 450 authors. It was printed for the first time in 1473 and had several editions subsequently.

upravo u XIII. st. dostigao svoj vrhunac. Njihovim zaslugama prosvjeta je već u to vrijeme počela hvatati korijena i u širim slojevima stanovništva anticipirajući mnoge značajke modernog doba. O tome je franjevac Roger Bacon (oko 1214. – 1294.) u svom djelu *Compendium studii philosophiae* 1272. napisao da nikad prije, kao u posljednjih četrdesetak godina, u školama nije bilo uposleno toliko učenih ljudi koji su „u svakom gradu, u svakom selu i u svakom zaseoku" predavali razne grane znanja, naročito teologiju. On te crkvene redove nazva „učećim redovima" (*Ordines studentes*).[31] Zahvaljujući njima, srednji vijek je u XIII. st. ne samo doživio svoj apsolutni vrhunac, nego i počeo novi vijek u humanističkim i prirodnim znanostima.

4. Raširenost sveučilišta kao „čeda latinske kulture i Katoličke crkve" do sredine XIV. st. bila je ograničena na područje romanskih zemalja i Engleske. Nijedno nije postojalo „sjevernije od Alpa", tj. na njemačkom ili slavenskom području. Međutim, tijekom vremena i tu su se stvorili politički, kulturni i gospodarski uvjeti za njihov nastanak. Tu se prije svega misli na Češku, koja je nakon smrti kralja Otakara II. Přemysla (1253. – 1278.) izgubila političku samostalnost, ali je, našavši se u sastavu Njemačkog Carstva s pravnim položajem jedne od sedam zemalja izbornica njemačkog cara (njem. *Kurfürsten*), dobila važnu ulogu stožerne savezne države ili kulturne posrednice između slavenskih naroda i germanskog svijeta. Ono što je bilo zajedničko jednoj i drugoj strani je svijest o nepostojanju jednog sveučilišta koje bi okupilo i ujedinilo sve značajnije društvene snage oko ideje o znanju kao pokretačkoj snazi društvenog

[31] „Nunquam fuit tanta apparentia sapientiae nec tantum exercitium studii in tot facultatibus in tot regionibus, sicut jam a quadraginta annis. Ubique enim doctores sunt dispersi, et maxime in theologia in omni civitate, et in omni castro, et in omni borgo; praecipue per duos Ordines studentes, quod non accidit nisi a quadraginta annis, vel circiter" (Fr. Rogeri Bacon *Opera quadam hactenus inedita* [...], „Compendium philosophiae"; usp. J. S. Brewer, Longman, Green, Longman, and Roberts, London, 1859., 398).

research.[30] Thanks to people like him, the Middle Ages reached its peak precisely in the 13th century. By their merits, the Enlightenment had already begun to take root at that time and in the wider strata of the population anticipating many features of the modern era. In his *Compendium studii philosophiae* in 1272, the Franciscan Roger Bacon (c. 1214–1294) wrote that never before, as in the previous forty years or so, were so many men of learning employed in schools "in every town, in every village, and in every hamlet" who taught various branches of knowledge, especially theology. He called these ecclesiastical orders *Ordines studentes.*[31] Thanks to them, the Middle Ages in the 13th century not only experienced its absolute peak, but it was also the beginning of a new era in the humanities and natural sciences.

4 The distribution of universities as "children of the Latin culture and Catholic Church" until the mid-14th century was limited to the areas of the Romance-speaking countries and England. There was no university "further north than the Alps", i.e. in the German or Slavic areas. However, over time, political, cultural and economic conditions enabled their emergence also in that area. This first happened in Bohemia, which after the death of King Otakar II Přemysl (1253–1278) lost its political independence, but, being part of the German Empire with the legal position of one of the seven elector countries of the German Emperor (Kurfürsten), it was given an important role as a central federal state or cultural intermediary between the Slavic peoples and the Germanic world. What both sides had in common was the awareness of the lack of a single university that would bring together and unite the most important social forces around

[30] C. C. Riedl, *Robert Grosseteste on the Light*, Milwaukee, 1942; Thomson S. H., *The Writings of Robert Grosseteste*, Cambridge, 1940; A. C. Crombie, *Robert Grosseteste and the Origins of Experimental Science*, Oxford, 1953.

[31] *Nunquam fuit tanta apparentia sapientiae nec tantum exercitium studii in tot facultatibus in tot regionibus, sicut jam a quadraginta annis. Ubique enim doctores sunt dispersi, et maxime in theologia in omni civitate, et in omni castro, et in omni borgo; praecipue per duos Ordines studentes, quod non accidit nisi a quadraginta annis, vel circiter* (Fr. Rogeri Bacon *Opera quadam hactenus inedita* [...], „Compendium philosophiae", usp. J. S. Brewer, Longman, Green, Longman, and Roberts, London, 1859., 398).

života kao što su to bili Bologna u Italiji, Pariz u Francuskoj i Oxford u Engleskoj itd. *Čim je* 1346. car Karlo IV. (1346. – 1378.) u 30. godini života stupio na prijestolje naslijedivši oca Ivana Luksemburškoga, odmah se dao na posao. Iako je po ocu bio Nijemac, po majci Čeh, a po odgoju i kulturi Francuz i na neki način bio utjelovljenje karakternih osobina svih triju kultura i mentaliteta, ipak se najviše osjećao Čehom i Slavenom, što nikada nije krio. Za početak je umjesto Nürnberg ili neki drugi njemački grad, za svoje sjedište izabrao Prag učinivši ga uskoro glavnim političkim i kulturnim gradom Carstva. Kao prosvijetljen duh i dalekovidan političar on je svom narodu htio podariti nešto najljepše i najbolje što je u tom trenutku bilo moguće: osnutkom sveučilišta 1348. poput onih koja su do tada imali Talijani, Francuzi i Englezi. Na njegovu odluku da to bude Prag najviše je utjecao učeni benediktinac Pierre Roger koji mu je za vrijeme njegova školovanja bio odgojitelj i zaštitnik uvevši ga u tajne mudrog upravljanja državom. Kad je, stjecajem okolnosti, 1342. Roger bio izabran za papu pod imenom Klement VI., nije zaboravio svoje veze s mladim njemačkim carem nastojeći mu izlaziti na ruku u ostvarenju njegovih ambicioznih planova. Papa u svojoj povelji od 26. siječnja 1347. naglašava da mu se s molbom obratio „naš u Kristu predragi sin Karlo, preslavni Rimski kralj“ u namjeri da u svom glavnom gradu ustanovi jedno generalno učilište koje bi njemu i njegovim podanicima bilo od najveće koristi. Papa mu, naravno, nije mogao odbiti molbu. Dobivši za svoj plan blagoslov od najvišega crkvenog autoriteta, Karlo se odmah dao na njegovu provedbu. U svojstvu češkog kralja Karlo je 7. travnja 1348. izdao povelju u kojoj je naveo da mu je velika želja da njegovo Češko Kraljevstvo pred drugim nasljednim zemljama i kraljevstvima ima prednost, a njegovi žitelji željni znanja mogućnost, bez odlaženja u druge zemlje, „u našem glavnom i preugodnom gradu“, bogatom kako plodnošću zemlje tako i svim vrstama ljudske djelatnosti, stjecati znanje, naglasivši da u tu svrhu osniva generalno učilište (*studium generale*) u kojemu će svi doktori, magistri i polaznici svih vrsta i svi drugi koji budu od bilo kuda dolazili u dolasku, boravku i povratku imati osobitu zaštitu i čvrsto jamstvo da će uživati sve povlastice, izuzeća i sloboštine koje uživaju njihovi kolege na generalnim

the idea of knowledge as the driving force of social life, like Bologna was in Italy, Paris in France and Oxford in England, etc. As soon as Emperor Charles IV (1346–1378) ascended the throne at the age of 30 in 1346, succeeding his father John of Luxembourg, he immediately got to work. Although he was German by father, Czech by mother, and French by upbringing and culture, and in some ways, the embodiment of the character traits of all three cultures and mentalities, he still felt most Czech and Slavic, which he never hid. To begin with, instead of Nuremberg or another German city, he chose Prague as his capital, soon making it the political and cultural capital of the Empire. As an enlightened spirit and far-sighted politician, he wanted to give to his people the most beautiful and best possible thing at that moment. Therefore, he founded a university in 1348, a university like the ones the Italians, French and English had. His decision to choose Prague as the headquarters was mostly influenced by the Benedictine Pierre Roger, who was his educator and protector, and who led him towards the secrets of wise governing. When, in 1342, Roger was elected Pope, called Clement VI, he did not forget his connections to the young German emperor, and tried to help him achieve his ambitious plans. In his charter dated January 26, 1347, the Pope pointed out that he was addressed by “our beloved son Charles, the glorious King of Rome” whose intention was to establish a studium generale in his capital city that would be of the greatest benefit to him and to his subjects. The Pope, of course, could not refuse his request. Having received a blessing from the highest church authority for his plan, Charles immediately focused on its implementation. In his capacity as King of Bohemia, Charles issued a charter on April 7, 1348, in which he stated that his great desire was that his Bohemian Kingdom have precedence over other hereditary lands and kingdoms, and that its inhabitants eager for knowledge have the possibility, without departing to other lands, to acquire knowledge “in our capital and most pleasant city”, rich in the fertility of the land and all kinds of human activity. He emphasised that for this purpose, he established a studium generale in which all doctors, masters and students of all kinds, as well as all others who came from anywhere, during their arrival, stay and return shall have personal protection and a firm

učilištima u Parizu i Bologni.[32] Privučeni tim mogućnostima, njegov dvor je, kao i nekad dvor Karla Velikoga u Aachenu, uskoro postao stjecište učenih ljudi sa svih strana Carstva.[33]

5. Važnost novog učilišta kao kulturnog središta i žarišta za cijeli njemački i slavenski svijet osobito je došla do izražaja u vrijeme Zapadnog raskola (1378. – 1417.) kada su 1378. kardinali, isključivo Francuzi imenovani u avinjonskom razdoblju, za nasljednika pape Grgura XI.

[32] „Sane ut tam salubris et laudabilis animi pareat concepcio fructus dignos, regni ipsius fastigia tripudialibus novitatis volentes primiciis augmentari, in nostra Pragensi metropolitica et amenissima civitate, quam terrene fertilitatis fecunditas et plenitudine rerum amenitas localis reddunt utiliter tanto negocio congruentem, instituendum, ordinandum et de novo creandum consulta utique deliberacione previa duximus studium generale, in quo siquidem studio doctores, magistri et scolares erunt in qualibet facultate, quibus bona magnifica promittimus et eis, quos dignos viderimus, regalia donaria conferemus, omnes et singulos doctores, magistros et scolares in profectione et qualibet facultate ac undecunque venerint, veniendo, morando et redeundo sub nostre maiestatis speciali protectione et salva gardia retinentes, firmam singulis fiduciam oblaturi, quod privilegia, immunitates et libertates omnes, quibus tam in Parisiensi, quam Bononiensi studiis doctores et scolares auctoritate regia uti et gaudere sunt soliti, omnibus et singulis illuc accedere volentibus liberaliter impertimur et faciemus ab omnibus et singulis inviolabiliter observari. In quorum omnium testimonium et ad certitudinem pleniorem presentes fieri iussimus et nostre maiestatis sigilli appensione muniri" (usp. *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum 1345-1348*, „Monumenta Germaniae historica", VII, Hanoviae, 1826., 580 – 581; A. Vetulani, *La fondation des universités dans l'Europe Centrale aux temps du pontificat d'Urban V.*, „La storia del diritto nel quadro delle scienze storiche", Società italiana di storia del diritto, Firenze, 1966., 361; H. Rashdall, n. dj., II, 211 – 245; V. Chaloupecky, *L'Université Charles à Prague. Sa fondation, son évolution et son charactère au XIVe siècle*, Praha, 1948.).

[33] Prag je po svom geografskom položaju i brojnim crkvama uživao slavu „Rima sjevera", po broju tornjeva bio je prozvan „gradom stotine tornjeva", a po prirodnoj ljepoti, umjetnosti i bogatstvu svojih građevina koje potječu iz vremena Karla IV. „zlatnim gradom" (usp. W. W. Tomek,, *Geschichte der Stadt Prag*, I, J. G. Calve'schen, Praha, 1856.; J. Guenne, *Prague ville d'art*, Larousse, Paris, 1930.; *Praha sest šet let církevni metropoli*, Praha, 1944.); H. Denifle, n. dj., 590; V. Vojtišek, *Universita Karlova v Praze 1348-1948*, Praha, 1948., 13; S. Krasić, *Prag i Zadar: dva sveučilišna središta u XIV. stoljeću / Prague and Zadar: two European University Centers in the 14th Century*, Zadar, 2015., 62 – 72.

guarantee that they shall enjoy all the benefits, exemptions and freedoms enjoyed by their colleagues at the universities of Paris and Bologna.[32] These attractive opportunities made his court a meeting point for scholars from all parts of the empire, just like the court of Charlemagne in Aachen used to be.[33]

5 The importance of the new university, as a cultural centre and focal point for the entire German and Slavic world, was particularly noted during the Western Schism (1378–1417), when the cardinals, exclusively Frenchmen appointed during the Avignon period,

[32] *Sane ut tam salubris et laudabilis animi pareat concepcio fructus dignos, regni ipsius fastigia tripudialibus novitatis volentes primiciis augmentari, in nostra Pragensi metropolitica et amenissima civitate, quam terrene fertilitatis fecunditas et plenitudine rerum amenitas localis reddunt utiliter tanto negocio congruentem, instituendum, ordinandum et de novo creandum consulta utique deliberacione previa duximus studium generale, in quo siquidem studio doctores, magistri et scolares erunt in qualibet facultate, quibus bona magnifica promittimus et eis, quos dignos viderimus, regalia donaria conferemus, omnes et singulos doctores, magistros et scolares in profectione et qualibet facultate ac undecunque venerint, veniendo, morando et redeundo sub nostre maiestatis speciali protectione et salva gardia retinentes, firmam singulis fiduciam oblaturi, quod privilegia, immunitates et libertates omnes, quibus tam in Parisiensi, quam Bononiensi studiis doctores et scolares auctoritate regia uti et gaudere sunt soliti, omnibus et singulis illuc accedere volentibus liberaliter impertimur et faciemus ab omnibus et singulis inviolabiliter observari. In quorum omnium testimonium et ad certitudinem pleniorem presentes fieri iussimus et nostre maiestatis sigilli appensione muniri* (usp. *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum 1345-1348*, „Monumenta Germaniae historica", VII, Hanoviae, 1826., 580–581; A. Vetulani, *La fondation des universités dans l'Europe Centrale aux temps du pontificat d'Urban V.*, „La storia del diritto nel quadro delle scienze storiche", Società italiana di storia del diritto, Firenze, 1966., 361; H. Rashdall, op. cit., II, 211–245; V. Chaloupecky, *L'Université Charles à Prague. Sa fondation, son* évolution *et son charactère au XIVe siècle*, Praha, 1948.).

[33] Thanks to its geographical location and a vast number of churches, Prague was known as "Rome of the North", and it was called also "city of a hundred towers", while due to its beauty, art and wealth of buildings dating back to the era of Charles IV, it was called "the golden city". (see W. W. Tomek,, *Geschichte der Stadt Prag*, I, J. G. Calve'schen, Praha, 1856.; J. Guenne, *Prague ville d'art*, Larousse, Paris, 1930.; *Praha sest šet let církevni metropoli*, Praha, 1944.); H. Denifle, op. cit., 590; V. Vojtišek, *Universita Karlova v Praze 1348-1948*, Praha, 1948., 13; S. Krasić, *Prag i Zadar: dva sveučilišna središta u XIV. stoljeću / Prague and Zadar: two European University Centers in the 14th Century*, Zadar, 2015., 62–72.

najprije izabrali Talijana Urbana VI. (1378. – 1389.), ali su – nezadovoljni njegovom politikom uvođenja reda u Crkvi – pet mjeseci kasnije izabrali Francuza Roberta de Gebennisa koji je uzeo ime Klement VII. (1378. – 1394.) i sa svojim pristašama čak se silom pokušao nametnuti. Kad mu to nije pošlo za rukom, on se skupa s njima vratio u Avignon pod okrilje francuske krune nastavivši se ponašati kao zakoniti papa. Zbog tog pravno vrlo problematičnog dvostrukog izbora vrhovnoga crkvenog poglavara, u cijeloj je Europi nastala opća pometnja i podijeljenost na dva suprotstavljena tabora zvana „obedijencije". Od podjele nisu ostala pošteđena ni sveučilišta. Pariško sveučilište – koje se dotle smatralo jedinim „papinskim" ili papinim sveučilištem i „čuvarom katoličkog pravovjerja" – dugo vremena je imalo isključivo pravo u ime pape davati doktorske naslove iz teologije. Nakon izbijanja spomenute ustavne krize, ono se pod pritiskom francuskog dvora opredijelio za svog sunarodnjaka. Kao odgovor na to, pripadnici rimske obedijencije prestali su odlaziti u Pariz. Kako zbog toga ne bi ostali bez mogućnosti polaganja i posjedovanja doktorskih naslova, odlučili su sva dotadašnja prava i povlastice pariškog sveučilišta prenijeti na mlado praško sveučilište koje je na taj način preuzelo ulogu kulturnog i intelektualnog središta katoličkog svijeta. Međutim, da bi ono to doista moglo biti, nedostajao mu je prestižan teološki fakultet koji se posvuda smatrao stožernim svakog sveučilišta. Postojeći fakultet nije privlačio studente, pa su ga vodeći ljudi rimske obedijencije, očito uz privolu pape Urbana VI. (1378. – 1389.), odlučili zamijeniti mnogo poznatijim i priznatijim dominikanskim generalnim učilištem u Pragu koje je imalo sjedište u samostanu sv. Klementa. No neki njegovi članovi nisu bili oduševljeni tom perspektivom jer su smatrali da bi za dominikanski red to značilo „gubitak" jednog uglednog učilišta i njegove samostalnosti u odnosu na lokalnu hijerarhiju, tako da bi mu, između ostaloga, umjesto vrhovnog poglavara reda, kancelar bio praški nadbiskup. Trebalo je zadovoljiti jednu i drugu stranu.

6. Jedini čovjek koji je taj prijenos mogao provesti na opće zadovoljstvo bio je Rajmund De Vineis kao vrhovni poglavar dominikanskog reda, iskusni diplomat i čovjek najvišeg papina povjerenja. U tu svrhu on je otputovao u Prag gdje je 8. prosinca 1383. s praškim nadbiskupom Janom od Jenštejna,

elected as heir to Pope Gregory XI the Italian Urban VI (1378–1389). However, five months later – dissatisfied with his policy of bringing order to the Church – they elected the Frenchman Robert de Gebennis, who took the name Clement VII (1378–1394) and who tried to impose himself forcefully with his supporters. After failing at that, he came back to Avignon together with his supporters, under the French crown, and continued to act like a legitimate Pope. Due to this problematic double election of the head of the Church, a general confusion arose in Europe and a division into two contrasting parts, called "obediences." Universities were not spared from the division either. The University of Paris – previously considered the only "papal" university and "guardian of the Catholic orthodoxy" – had for a long time the exclusive right to award doctorates in theology on behalf of the Pope. After the aforementioned constitutional crisis, this university opted for its compatriot, under the pressure of the French court. In response, members of the Roman Obedience stopped going to Paris. In order to avoid being deprived of the possibility to pursue and hold doctoral titles, they decided to transfer all previous rights and benefits of the Parisian university to the new University of Prague, which took over as the cultural and intellectual centre of the Catholic world. However, in order to be that, it lacked a prestigious theological faculty that was considered to be the basis of every university. The existing faculty did not attract students; therefore, the leaders of the Roman Obedience, apparently with the consent of Pope Urban VI, decided to replace it with the much more famous and approved Dominican Studium Generale in Prague, which had its headquarters in the Monastery of St. Clement. However, some of the members were not enthusiastic about that prospect, because they felt that for the Dominican Order it would entail "losing" one distinguished university and its independence from the local hierarchy. Instead of having the supreme master of the order as its chancellor, this role would be assigned to the Archbishop of Prague. Both sides had to be pleased.

6 The only man who could carry out this transfer was Raymond De Vineis, supreme head of the Dominican Order, an experienced diplomat and a man highly trusted by the Pope. With that aim, he travelled to Prague, where on December 8, 1383, he signed with the Archbishop of Prague Jan of Jenštejn, chancellor

kancelarom i savjetnikom kralja Václava IV. (1363. – 1400.), potpisao ugovor po kojemu se dominikansko generalno učilište u Pragu odreklo svoje autonomije i prihvatilo novu ulogu teološkog fakulteta pod uvjetom da članovi dominikanskog reda rimske obedijencije na novom sveučilištu imaju pravo studirati, predavati i postizati sve akademske naslove uključujući doktorat na isti način i pod istim uvjetima kako su to dotad imali u Parizu. Generalnom učilištu sv. Klementa u Pragu bila je namijenjena vodeća uloga koju je dotle imalo generalno učilište sv. Jakova u Parizu.[34] Tako se počeo ostvarivati san pape Urbana VI. i nadbiskupa Jenštejna o pretvaranju Praga u „novi Pariz" kao intelektualnog središta katoličkog svijeta. Nije poznato jesu li tim ugovorom bili zadovoljni praški dominikanci. No, poznato je da je najzadovoljniji bio praški nadbiskup. Suvremeni kroničari su zapisali da je nadbiskup, parafrazirajući jedan redak iz Biblije, iza toga uzviknuo: „ O kad bi oplijenjena Francuska obogatila Češku i nama svanuli dani slični onima kada je (Bog) oplijenio Egipćane

[34] U ugovoru pod naslovom *Instrumentum de unione Fratrum Praedicatorum cum Studio Pragensi* između ostalog stoji: „...De quo idem frater Raymundus tamquam generalis magister ordinis prescripti dicebat, se speciale habuisse et habere mandatum et commissionem a generali capitulo per deffinitores eiusdem ordinis et premissorum fecit, ordinavit, determinavit et posuit studium generale et precipue ac specialiter quoad facultatem theologicam in monasterio sive domo Sancti Clementis in Praga totius ordinis sui supradicti in hunc modum: quod fratres eiusdem ordinis, undecumque ad dictum studii locum venerint, possint et debeant scolastico studio insistere et lecturas Biblie et Sententiarum ad licentiam magisterii in sacra theologia ceterosque omnes gradus secundum et iuxta modum, statuta et consuetudinem studii Parisiensis promoveri, assumi, recipi et admitti; et (in) hunc modum totum ordinem et fratres eiusdem ubilibet constitutos studio Pragensi memorato incorporavit ac univit" (V. Koudelka, *Raimund von Capua und Böhmen*, „Archivum Fratrum Praedicatorum", 30, 1960, str. 219–220); J. Loserth, *Der Codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Iohann von Jenzenstein:* „Archiv für *österreichische* Geschichte", LV (1877.), 308, 351, 364.

and adviser to King Václav IV (1363–1400), a treaty by which the Dominican studium generale in Prague renounced its autonomy and accepted the new role of theological faculty. The condition was that members of the Dominican Order of Roman Obedience had the right to study, teach and attain all academic titles, including doctorates, in the same manner and under the same conditions at the new university as they were able to before in Paris. The studium generale of St. Clement in Prague obtained the main role that the University of St. James in Paris[34] had previously played. This led to the actualisation of the dream of Pope Urban VI and Archbishop Jenštejn of transforming Prague into a "new Paris", the intellectual centre of the Catholic world. It is unknown whether the Dominicans from Prague were satisfied by this arrangement. However, it is known that the most satisfied was the Archbishop of Prague. Modern chroniclers wrote that the archbishop, after paraphrasing a line from the Bible, exclaimed: "Oh, if the overpowered France would enrich Bohemia, and for us there were days like those when (God) overpowered

[34] The contract entitled *Instrumentum de unione Fratrum Praedicatorum cum Studio Pragensi* reports, among other things: „...De quo idem frater Raymundus tamquam generalis magister ordinis prescripti dicebat, se speciale habuisse et habere mandatum et commissionem a generali capitulo per deffinitores eiusdem ordinis et premissorum fecit, ordinavit, determinavit et posuit studium generale et precipue ac specialiter quoad facultatem theologicam in monasterio sive domo Sancti Clementis in Praga totius ordinis sui supradicti in hunc modum: quod fratres eiusdem ordinis, undecumque ad dictum studii locum venerint, possint et debeant scolastico studio insistere et lecturas Biblie et Sententiarum ad licentiam magisterii in sacra theologia ceterosque omnes gradus secundum et iuxta modum, statuta et consuetudinem studii Parisiensis promoveri, assumi, recipi et admitti; et (in) hunc modum totum ordinem et fratres eiusdem ubilibet constitutos studio Pragensi memorato incorporavit ac univit" (V. Koudelka, *Raimund von Capua und Böhmen*, „Archivum Fratrum Praedicatorum", 30, 1960, 219–220); J. Loserth, *Der Codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Iohann von Jenzenstein:* „Archiv für *österreichische* Geschichte", LV (1877.), 308, 351, 364.

obogativši Hebreje".[35] Nakon toga u Prag su počeli pristizati studenti ne samo iz Češke nego i drugih europskih zemalja.[36]

7. Pretvaranje mladog praškog sveučilišta u novo europsko intelektualno i duhovno središte bio bi prevelik uspjeh da i ono nije moralo platiti određenu cijenu. Ona je uskoro stigla na naplatu u obliku gubitka svog jedinstva. Najteži udarac zadao mu je je upravo onaj tko je po prirodi stvari trebao biti njegov najveći čuvar. Kralj Václav, sin i nasljednik Karla IV., nije se najbolje snašao u novonastalim previranjima. Nakon što je skupa sa svojim ocem podržao papu Urbana VI., on je u vrijeme husitskih nereda, prešao u tabor avinjonskih (anti)papa. Njemački profesori, koji su bili većina, opredijelili su se za rimsku obedijenciju. Za odmazdu, kralj je 1409. promijenio sveučilišne statute po kojima su dotle njegove četiri „nacije" (češka, poljska, saska i bavarska) u svim sveučilišnim vijećima imale po jedan glas, odredivši da unaprijed sama češka „nacija" ima tri glasa, a druge tri nacije samo jedan glas. Nezadovoljne takvom odlukom tri ostale „nacije" napustile su Prag preselivši se u Leipzig gdje su, uz pomoć saskoga izbornog kneza Fridrika Ratobornoga (Streitbare), 2. prosinca 1409. osnovale novo generalno učilište (sveučilište). Praško sveučilište se nakon toga, s husitskim pokretom, pretvorilo u tvrđavu češke kulture i nacionalnih interesa. Time

[35] *O utinam spoliata Francia diteratur Boemia, et veniret nobis dies consimilis, que spoliavit Egiptios et ditavit Hebreos* (Izl. 3.21). Tu je metaforu prvi upotrijebio sv. Augustin koji je isticao važnost antičke grčko-rimske kulture za cijelo čovječanstvo, pa time i za kršćanstvo, prihvaćajući kulturu, a odbacujući pogansku vjeru. Želio je reći da se kršćani mogu služiti antičkim kulturnim blagom kao što su Židovi odnijeli iz Egipta zlatne i srebrne vaze i dragocjenosti od kojih su kasnije sagradili Zavjetni kovčeg. U tu je svrhu u djelu *De doctrina christiana* izradio program kršćanskih škola. Sastavio ga je kao pomoć biskupima i svećenicima koji su se bavili izobrazbom mladeži kao uvod u studij Svetog pisma i crkvenih disciplina (H. Denifle – Ae Chatlain, *Cartularium Universitatis Parisiensis*, III, Parisiis, 1894, str. 584–585; V. Koudelka, *S. Tommaso d'Aquino e la Boemia*, 350; usp. S. Krasić, *Nastanak i razvoj školstva od antike do srednjega vijeka*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2012., 82).

[36] Th. Lindner, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel*, 2, C. A. Schwetschke und Sohn, Braunschweig, 1875-80; *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung*, Bd. I-III, (Fontes rerum Austriae, II, VI-VII), Wien, 1856. – 1866.; S. Krasić, *Prag i Zadar*, 79 – 80).

the Egyptians and enriched the Hebrews."[35] Following this event, students from Bohemia and several other European countries started to arrive.[36]

7 The transformation of the young University of Prague into a new European intellectual and spiritual centre would have been too great a success if it had not had to pay a certain price. Soon, the price to pay was the loss of unity. The hardest blow to the university was given by the one who should have been its greatest guardian. King Václav, the son and heir of Charles IV, did not fare well in the new turmoil. After having granted support to Pope Urban VI, together with his father, during the Hussite wars, he moved to the side of the (anti)popes from Avignon. The German professors, who were the majority, opted for Roman Obedience. In retaliation, the king changed the university statutes in 1409, according to which his four "nations" (Czech, Polish, Saxon and Bavarian) had previously had one vote each in all university councils. Now the Czech "nation" itself had three votes and the other three nations only one vote. Dissatisfied by this decision, the three other "nations" left Prague and moved to Leipzig where, with the help of Frederick I, Elector of Saxony (Streitbare), they founded a new university on December 2, 1409. The University of Prague subsequently, with the Hussite movement, turned into a fortress of Czech culture and national interests. With this, the process of

[35] *O utinam spoliata Francia diteratur Boemia, et veniret nobis dies consimilis, que spoliavit Egiptios et ditavit Hebreos* (Izl. 3.21). This metaphor was first used by St. Augustine, who emphasised the importance of ancient Greco-Roman culture for all humanity, and therefore for Christianity, accepting culture while rejecting the pagan faith. He meant to say that Christians can make use of ancient cultural treasures, just like the Jews took gold and silver vases and valuables from Egypt, which they later used to build the Ark of the Covenant. For this purpose, in *De doctrina christiana*, he elaborated the programme of Christian schools. He drafted it as an aid to bishops and priests who were engaged in the education of youth as an introduction to the study of Scripture and ecclesiastical disciplines (H. Denifle – Ae Chatlain, *Cartularium Universitatis Parisiensis*, III, Parisiis, 1894, 584–585; V. Koudelka, *S. Tommaso d'Aquino e la Boemia*, 350; see S. Krasić, *Nastanak i razvoj* školstva *od antike do srednjega vijeka*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2012., 82).

[36] Th. Lindner, *Geschichte des deutschen Reiches unter* König Wenzel, 2, C. A. Schwetschke und Sohn, Braunschweig, 1875–80; *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung*, Bd. I-III, (Fontes rerum Austriae, II, VI-VII), Wien, 1856. – 1866.; S. Krasić, *Prag i Zadar*, 79–80).

je započeo proces osnivanja nacionalnih sveučilišta koja su sve više gubila opće ili nadnacionalno obilježje u prilog posebnog ili nacionalnoga, što je, između ostaloga, imalo za posljedicu stvaranje nacionalnih država. Ako profesori i studenti nekog sveučilišta nisu bili zadovoljni obedijencijom koju je ono izabralo, selili su u neki drugi grad ili državu da tu nastave djelovati bivajući jezgrom novog sveučilišta. Najveću štetu svom nekadašnjem ugledu pretrpjelo je upravo pariško sveučilište. Čim su ga napustili profesori i studenti rimske obedijencije – uglavnom Talijani, Nijemci i Englezi – ono je nužno poprimilo francusko nacionalno obilježje. Na to su se i Francuzi povukli iz Bologne, a Škoti iz Oxforda osnovavši 1413. svoje sveučilište St Andrews.[37]

8. Navedeni Rajmund De Vineis (tal. *Delle Vigne*) i budući utemeljitelj generalnog učilišta u Zadru, rodio se u južnotalijanskom gradu Kapui (Capua) oko 1330. Bio je potomak ugledne obitelji pravnika i visokih državnih službenika. Njegov pradjed Pietro (oko 1190. – 1249.) studirao je pravo u Bologni, što mu je otvorilo vrata kasnije vrlo uspješne karijere. Svojom klasičnom izobrazbom, poznavanjem latinskog jezika i pjesničkim talentom stekao je naklonost Njemačkog cara i kralja Sicilije i Napulja Fridrika Hehenstaufena (1220. – 1250.). On je Pietra imenovao najprije svojim tajnikom, potom sucem vrhunskog carskog sudišta, namjesnikom Apulije, protonotarom te konačno državnim kancelarom. Pietro De Vinies se svojski trudio opravdati to povjerenje potičući znanost i umjetnost, a mudrim zakonodavnim reformama pridonijeti dobrobiti kraljevstva. Kao vrsnom diplomatu car mu je više puta povjeravao važne diplomatske poslove. Poslao ga je u Rim na pregovore s papom Honorijem III. (1216. – 1227.) s kojim je bio u sukobu, zatim u Padovu 1239. da navede građane prihvatiti carsku zaštitu te u Englesku gdje je dogovorio brak između njega i Izabele Engleske, sestre kralja Henrika III. (1216. – 1272.). Njegovi sačuvani stihovi, pisma i satire na latinskom i talijanskom jeziku sadrže mnogo vrijednih podataka o povijesti i kulturi XIII. st. Dante

[37] A. Kneer, *Die Entstehung der konziliaren Theorie zur Geschichte des Schismas und der politischen Schriftsteller Konrad von Gelnhausen (+1397)*, Roma, 1893., 33 – 38; J. Verger, *Le Università del Medioevo*, Bologna, 1982., 192.

establishing national universities began. Universities increasingly lost their general or supranational character in favour of a special or national one, which, among other things, resulted in the creation of nation-states. If the professors and students of a university were not satisfied by the Obedience it had chosen, they moved to another city or state to continue their activities there, being the nucleus of the new university. The University of Paris suffered the greatest damage to its former reputation. As soon as it was abandoned by professors and students of Roman Obedience – mainly Italians, Germans and English – it took on the French national character. Subsequently, the French withdrew from Bologna, and the Scots from Oxford, founding in 1413 their University of St. Andrews.[37]

The aforementioned Raymond De Vineis (Tal. *Delle Vigne*), the future founder of the Studium Generale of Zadar, was born in the southern Italian town of Capua in around 1330. He was a descendant of a distinguished family of lawyers and high-ranking civil servants. His great-grandfather Pietro (c. 1190–1249) studied law in Bologna, which brought him on a path to a very successful career in the later years. With his classical education, knowledge of the Latin language and his poetic talent, he had the favour of the German Emperor and King of Sicily and Naples, Frederick Hehenstaufen (1220–1250). He appointed Pietro first as his secretary, then as judge of the supreme imperial court, governor of Apulia, prothonotary, and finally chancellor of state. Pietro De Vineis strived to justify this trust by encouraging science and art, and by wise legislative reforms to contribute to the welfare of the kingdom. Being an excellent diplomat, the Emperor assigned him diplomatic affairs several times. He sent him to Rome to negotiate with Pope Honorius III (1216–1227) with whom he was in conflict, then to Padua in 1239 to induce citizens to accept imperial protection, and to England where he arranged a marriage between him and Isabella of England, sister of King Henry III (1216–1272). His surviving verses, letters and satires in Latin and Italian contain much valuable information about the history **8**

[37] A. Kneer, *Die Entstehung der konziliaren Theorie zur Geschichte des Schismas und der politischen Schriftsteller Konrad von Gelnhausen (+1397)*, Roma, 1893., 33–38; J. Verger, *Le Università del Medioevo*, Bologna, 1982., 192.

Alighieri (1365. – 1321.) u svojoj *Božanstvenoj komediji* u njegova usta stavlja riječi: „Ja oba ključa srca Fridrikova / držah u njima s toliko lasti / kad zatvarah, otvarah, rukovah“[38]. Da su Pietro i njegovi nasljednici doista držali ključeve Napuljskog kraljevstva može se lako zaključiti iz činjenice da njihova moć nije oslabila ni nakon krvavih ratova koje su za Napuljsko kraljevstvo vodili francuski Anžuvinci protiv Fridrikovih nasljednika Manfreda (1232. – 1266.) i Konradina (1252. – 1268.), što je dovelo do potpunog istrebljenja nekada moćne i slavne dinastije Hohenstaufen. Iako su De Vineis bili pristaše Hohenstaufovaca, novi se gospodari južne Italije nisu mogli odreći njihovih usluga pa se ih i oni uzimali za državne kancelare. Tako je Rajmundov djed bio kancelar ugarskog-hrvatskog kralja Karla I. Roberta (1301. – 1342.), a otac Pietro kancelar kralja Roberta Napuljskoga (1309. – 1343.).

9. U želji da i njegov sin nastavi obiteljsku tradiciju državnih kancelara, otac je Rajmunda poslao na sveučilište u Bolognu da uči pravo koje je on završio u najkraćem roku i s najvišom ocjenom. I dok su ga u Napulju čekali da preuzme neki važan položaj u državnoj upravi, on je izabrao jednu drugu karijeru. Stupio je u dominikanski red. Nakon što je završio teologiju počeo je obavljati razne službe i zaduženja u kojima je došla do izražaja njegova velika razboritost i pronicljivost u uočavanju problema i njihovom rješavanju. Prigoda za to u kasnom srednjem vijeku doista nije nedostajalo. Na svakom koraku se osjećalo da se društvo ubrzanim ritmom približavao dramatičnom raspletu svojih dotadašnjih struktura. U osobito teškom stanju našlo se papinstvo koje je od dominantne uloge u prijašnjem razdoblju postalo igračkom u rukama moćnih francuskih kraljeva i njihovih državnih interesa. U neredima i nesigurnosti koja je zavladala u Rimu pape su 1309. potražili utočište u mirnijem i sigurnijem južnofrancuskom gradu Avignonu. Premda Avignon nije pripadao francuskom kraljevstvu nego Papinskoj državi, ta se odluka papa pokazala velikom političkom pogreškom. Okruženost Francuskom i pritisak njezinih kraljeva učinili su da pape od nekadašnjih „gospodara svijeta“ u Avignonu uskoro postanu svojevrsni „kapelani“ i izvršitelji volje francuskih kraljeva. Uzalud su bili svi

[38] D. Alighieri, *Inferno*, canto XIII, 58 – 62.

and culture of the 13th century. In Dante Alighieri's (1365–1321) *Divine Comedy*, his words are: "I am the one who both keys had in keeping/ Of Frederick's heart, and turned them to and fro/ So softly in unlocking and in locking."[38] That Pietro and his successors did indeed hold the keys to the Kingdom of Naples can be easily inferred from the fact that their power did not weaken, even after the bloody wars led for the Kingdom of Naples by the French Anjou against Frederick's successors Manfred (1232–1266) and Conradine (1252–1268), which led to the complete extermination of the once powerful and glorious Hohenstaufen dynasty. Although the De Vineis family were supporters of the Hohenstaufen, the new masters of southern Italy could not renounce their services and so they too took them as chancellors of state. Thus, Raymond's grandfather was chancellor of the Hungarian-Croatian King Charles Robert (1301–1342), and his father Pietro chancellor of King Robert of Naples (1309–1343).

9 Wishing for his son to continue the family tradition of state chancellors, he sent Raymond to the University of Bologna to study law, which he completed in the shortest time and with the highest grades. And while in Naples they were waiting for him to take up some important position in the civil service, he chose another career. He joined the Dominican Order. After graduating from theology, he began to perform various activities and assignments that brought to light his prudence and insight when noticing and solving problems. The opportunities to do so in the late Middle Ages were indeed not lacking. The society was approaching a dramatic unravelling of its structures at a rapid pace, and this could be felt at every step. Papacy was in a very hard situation: it went from having a dominant role in the previous period to being a toy in the hands of the powerful French kings and their national interests. During the riots and uncertainties that arose in Rome, the popes sought refuge in 1309 in a quieter and safer town of Avignon in the south of France. Although Avignon did not belong to the French kingdom, but to the Papal state, this decision proved to be a great political mistake. Being encircled by France, and the pressure exerted by its kings, made the popes in Avignon, who were previously considered "masters

[38] D. Alighieri, *Inferno*, canto XIII, 58–62.

napori najistaknutijih ličnosti toga doba, vrlo utjecajne sv. Brigite Švedske (1303. – 1379.) i cara Karla IV. Luksemburškog (1355. – 1378.) da pape isprave svoju lošu odluku i vrate u Rim. No ono što svima njima nije pošlo za rukom, pošlo je za rukom učenom i poduzetnom Rajmundu De Vineisu koji je skupa s glasovitom dominikanskom karizmatičarkom sv. Katarinom Sijenskom (1347-1380.) pošao u Avignon gdje je u rujnu 1376. uspio skloniti papu Grgura XI. na povratak u Rim, čime je okončano 70 godišnje avinjonsko „sužanjstvo" papa (1309. – 1378.). Dvije godine kasnije (1380.) bio je izabran za vrhovnog poglavara („generala") dominikanskog reda, što mu je omogućilo da se s mnogo više osobne inicijative može posveti rješavanju drugih problema svoga vremena.

10. Jedan od važnih problema čijem se rješenju De Vineis kao vrhovni poglavar dominikanskog reda i jedan od najistaknutijih ljudi rimske obedijencije htio posvetiti bilo je nepostojanje bilo kakva višeg učilišta na području južne i jugoistočne Europe. Kao sin državnog kancelara napuljskih Anžuvinaca koji su od 1301. kao ugarsko-hrvatski kraljevi hrvatske krajeve smatrali dijelom svoje obiteljske baštine, nije mogao mimoići Dalmatinsku provinciju dominikanskog reda (*Provincia Dalmatiae*) koja se 1380. bila osamostalila izabravši Zadar za svoje sjedište okupljajući u svom krilu brojne samostane na velikom području diljem cijele istočne jadranske obale od Istre do Drača u Albaniji. Da izvidi pravo stanje stvari u njoj, on ju je posjetio 1387.[39] Koliko mu je bilo stalo do te provincije pokazuje činjenica da se kao papin delegat na Siciliji 1392. iz Palerma dopisivao s papom Bonifacijem IX. o problemima s kojima se ona suočavala.[40] Poseban problem s njom predstavljala mu je činjenica da nije imala dovoljno visoko školovanih ljudi da bi mogli voditi jedno generalno učilište. On je taj problem riješio ubrzanim slanjem njezinih izabranih članova na postojeća europska (sve)učilišta kako bi im kasnije mogao povjeriti njegovo vodstvo. Iako je, po pravilu, takve

[39] Usp. S. M. Cerva-Crijević, *Monumenta Congregationis S. Dominici de Ragusio*, II, 73 – 76 (rukopis u knjižnici samostana sv. Dominika u Dubrovniku, sign. 34-IX-9/2).

[40] K. Walsh – P. Bertolini, *Raimondo Della Vigna*, „Dizionario biografico degli italiani" vol. 37, 1989.

of the world", just "chaplains" and executors of the will of the French kings. The efforts of the most prominent figures of that period, Brigitte of Sweden (1303–1379) and Emperor Charles IV of Luxembourg (1355–1378), to make the popes change their bad decision and return to Rome were all in vain. But even though they failed at it, the educated and enterprising Raymond De Vineis succeeded. In September 1376, he went to Avignon with Catherine of Siena (1347–1380) where he succeeded in persuading Pope Gregory XI to return to Rome, ending the 70-year Avignon "captivity of the Papacy" (1309–1378). Two years later (1380), he was elected supreme master ("general") of the Dominican Order, which allowed him to devote himself with much more personal initiative to solving other problems of his time.

10 One of the important problems which De Vineis, as supreme master of the Dominican Order and one of the most prominent men of the Roman Obedience, wanted to address was the absence of any higher education institution in the territory of southern and southeastern Europe. As the son of the state chancellor of the Neapolitan house of Anjou, who considered the Croatian lands part of their family heritage since 1301, when they became Hungarian-Croatian kings, he could not overlook the Dalmatian Province of the Dominican Order (*Provincia Dalmatiae*). In 1380, this province gained independence, choosing Zadar as its headquarters, and gathered numerous monasteries within a large area along the entire eastern Adriatic coast, from Istria to Durres in Albania. To ascertain the real conditions, he visited the province in 1387.[39] The fact that he exchanged letters with Pope Boniface IX in 1392, while serving as the papal delegate in Palermo, Sicily, addressing the challenges faced by the Dalmatian Province, serves as evidence of his genuine concern for the well-being of that province.[40] A particular challenge was the fact that it did not have enough highly educated people who would be able to run a studium generale. He addressed that problem by sending selected members from that province to the existing European universities, thus

[39] See S. M. Cerva-Crijević, *Monumenta Congregationis S. Dominici de Ragusio*, II, 73–76 (rukopis u knjižnici Samostana sv. Dominika u Dubrovniku, sign. 34-IX-9/2).

[40] K. Walsh – P. Bertolini, *Raimondo Della Vigna*, „Dizionario biografico degli italiani" vol. 37, 1989.

odluke donosio njezin provincijal sa svojim vijećem, on je u svega šest godina (1390. – 1396.) najmanje 15 njenih članova poslao na školovanje i doškolovanje u Prag te na talijanska učilišta i sveučilišta kako bi ih što prije osposobio za preuzimanje vodstva vlastitoga generalnog učilišta. Tako je (1) najprije 31. listopada 1390. asignirao u Padovu na dvogodišnji studij fr. Ivana;[41] (2) 22. svibnja 1390. asignirao je fr. Marka iz Senja i fr. Tomu iz Drača u Paviju na studij teologije;[42] (3) 1391. dalmatinski provincijal fr. Ilija iz Drača je, uz novčanu potporu vlade Dubrovačke Republike od 100 perpera, na praškom sveučilištu stekao doktorat;[43] (4) 26. lipnja 1392. fr. Marina iz Drača asignirao je u veliki samostan sv. Dominika u Veneciji na dvogodišnji studij filozofije[44]; (5) 20 svibnja 1393. premjestio je fr. Aleksija iz Drača sa sveučilišta u Pragu na sveučilište u Bologni dopustivši mu da tu ostane sve do stjecanja doktorata;[45] (6) 3. prosinca 1393. asignirao je fr. Damjana na sveučilište u Padovi na studij teologije;[46] (7) 9. prosinca 1393. asignirao je fr. Jurja iz Drača na dvogodišnji studij filozofije u Paviju[47]; (8) 17. siječnja 1394. asignirao je fr. Marina iz Drača na trogodišnji studij filozofije u Vicenzi[48]; (9) 31. ožujka 1395. dopustio je fr. Nikoli iz Senja da u dominikanskoj provinciji Donje Lombardije (*Lombardia Inferior*) može biti promoviran na bilo koji sveučilišni stupanj kao da je njezin član;[49] (10) 29. svibnja 1496. asignirao je fr. Damjana iz Splita na studij u Vicenzu;[50] (11) 28. svibnja 1396. asignirao je fr Nikolu iz Splita na dvogodišnji studij filozofije

[41] S. Krasić,. *Regesti pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1392-1600*, „Arhivski vjesnik“ XVII-XVIII /1974-1975, str. 166, br. 49.
[42] N. dj., str. 167, br. 53.
[43] Državni arhiv u Dubrovniku, Libri reformationum, vol. 29, f. 105r.
[44] S. Krasić, n. dj., str. 162, br. 2.
[45] „Die 20 maii 1393 translatavit fr Alexium de Durachio de universitate Pragensi ad Boniniensem, in qua concessit sibi licentiam eligere unum collegium, in quo collegio electo sic per eum possit legere usque ad magisterium inclusive cum omnibus gratiis etc., absque contradictione qauacumque“ (n. dj., str. 163, br. 9).
[46] N. dj., str. 163, br. 14.
[47] N. dj., str. 163, br. 15.
[48] N. dj., str. 163, br. 18.
[49] N. dj., str. 164, br. 25.
[50] N. dj., str. 164, br. 26.

later they could be entrusted with leading the studium. Although, as a rule, such decisions were made by the provincial and his council, in just six years (1390–1396) he sent at least 15 members of the province to study in Prague and to Italian studies and universities in order to enable them as soon as possible to assume the leadership of the studium generale. The first one (1) was Fr. Ivan, who was sent to Padua on October 31, 1390, for a two-year study;[41] (2) on May 22, 1390, Fr. Marko from Senj and Fr. Toma from Durres were sent to Pavia for a theology study;[42] (3) in 1391, the Dalmatian provincial, Fr. Ilija from Durres, attained a doctorate at the University of Prague thanks to the financial support to the amount of 100 perpers provided by the government of the Republic of Dubrovnik;[43] (4) on June 26, 1392, Fr. Marin from Durres was assigned to the great Monastery of St. Dominic in Venice for a two-year study in philosophy;[44] (5) on May 20, 1393, he transferred Fr. Alexij from Durres from the University of Prague to the University of Bologna, allowing him to remain there until obtaining his doctorate;[45] (6) on December 3, 1393, he sent Fr. Damjan to the University of Padua to study theology;[46] (7) on December 9, 1393, he sent Fr. Juraj from Durres to a two-year study of philosophy in Pavia;[47] (8) on January 17, 1394, he sent Fr. Marin from Durres to a three-year study of philosophy in Vicenza;[48] (9) on March 31, 1395, he allowed Fr. Nikola from Senj to be promoted in the Dominican province of Lower Lombardy (*Lombardia Inferior*) to any university degree as if he was its member;[49] (10) on May 29, 1496, he assigned Fr. Damian from Split to study in

[41] S. Krasić,. *Regesti pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1392-1600*, „Arhivski vjesnik” XVII-XVIII /1974-1975, 166, no. 49.
[42] Op. cit., 167, no. 53.
[43] Državni arhiv u Dubrovniku, Libri reformationum, vol. 29, f. 105r.
[44] S. Krasić, op. cit., 162, no. 2.
[45] *Die 20 maii 1393 translatavit fr Alexium de Durachio de universitate Pragensi ad Boniniensem, in qua concessit sibi licentiam eligere unum collegium, in quo collegio electo sic per eum possit legere usque ad magisterium inclusive cum omnibus gratiis etc., absque contradictione qauacumque* (op. cit., 163, no. 9).
[46] Op. cit., 163, no. 14.
[47] Op. cit., 163, no. 15.
[48] Op. cit., 163, no. 18.
[49] Op. cit., 164, no. 25.

u Padovi; (12) 5. lipnja 1396. asignirao je fr. Tomu iz Klisa a dvogodišnji studij u Bologni;[51] (13) 3. lipnja 1396. asignirao je fr. Jurja iz Drača na studij filozofije u Ferraru;[52] (14) 15. lipnja 1396. asignirao je fr. Mihaela mlađega iz Drača na studij teologije u Paviji;[53] (15) 27. lipnja 1396. asignirao je fr. Andriju iz Drača u Ankonu[54].

11. Nakon što je tako sve brižno pripremio, preostao mu je samo službeni čin proglašenja generalnog učilišta. Služeći se ovlašću koju su od pape imali vrhovni poglavari dominikanskog reda, on je 14. lipnja 1396. izdao povelju o ustanovljenju generalnog učilišta. Ta se povelja, na žalost, nije sačuvala, nego samo njezin regest koji u prijevodu glasi: „Dana 14. lipnja [1396.] asignirano je teološko učilište u zadarskom samostanu te dopušteno provincijalu i definitorima [vijećnicima] provincijalne skupštine spomenute provincije da se mogu pobrinuti za njegove dužnosnike“.[55] Provincijal koji je kao njegov opunomoćeni delegat tu naredbu trebao provesti bio je fr. Ivan iz Drača (1392. – 1398.), nekadašnji student sveučilišta u Padovi i Bologni.[56] Pod pojmom dužnosnika (*officiales*) razumijevali su se vodeći profesori odgovorni za ispravan i uspješan rad. Nisu, na žalost, navedena njihova imena, ali iz onoga što je prije rečeno može se pretpostaviti da je za rektora bio imenovan fr. Aleksije iz Drača koji se za to više godina pripremao na sveučilištima u Pragu i Bologni. Otad više nije bilo potrebe da članovi Dalmatinske provincije, osim u iznimnim slučajevima, odlaze u inozemstvo na školovanje, izlažući se velikim materijalnim troškovima, dugim putovanjima i neugodnostima koje donosi tuđina. Sve, ili gotovo sve što su dotad tamo bili prisiljeni tražiti, mogli su naći kod kuće. Radilo se o rođendanu prvog sveučilišta na hrvatskom tlu i uopće u jugoistočnoj Europi i poslije Krakova

[51] N. dj., str. 165, br. 34.
[52] N. dj., str. 165, br. 37.
[53] N. dj., str. 165, br. 39.
[54] N. dj., str. 165, br. 42.
[55] „Die 14 mensis iunii 1396 fuit assignatum studium theologiae in conventu Jadrensi et concessum fuit provinciali et diffinitoribus capituli provincialis eiusdem provinciae quod possint ibi providere de officialibus“ (n. dj., str. 165, br. 38).
[56] N. dj., str. 162, br. 7.

Vicenza;[50] (11) on May 28, 1396, he assigned Fr. Nikola from Split to a two-year study of philosophy in Padua; (12) on June 5, 1396, he assigned Fr. Toma from Klis to a two-year study in Bologna;[51] (13) on June 3, 1396, he sent Fr. Juraj from Durres to study philosophy in Ferrara;[52] (14) on June 15, 1396, he sent Fr. Mihael Jr. from Durres to study theology in Pavia;[53] (15) on June 27, 1396, he sent Fr. Andrija from Durres to Ancona.[54]

11 Having carefully prepared everything, he was left with only the official act of proclamation of the studium generale. Implementing the powers vested in the supreme masters of the Dominican Order by the Pope, on June 14, 1396, he issued a charter on the establishment of the studium generale. This charter was unfortunately not preserved, only its summary, and this is its translation: “On June 14 [1396] the theological study at the monastery of Zadar has been assigned and the provincial and the definitors [councillors] of the provincial assembly of this province have been granted the right to tend to its officials.”[55] The provincial delegated to implement this order was Fr. Ivan from Durres (1392–1398), a former student of the universities in Padua and Bologna.[56] The term officials (*officiales*) implied the leading professors responsible for righteous and successful work. Unfortunately, their names were not listed, but from what has been said before, it can be assumed that Fr. Alexije from Durres was appointed rector, as he had been preparing for this for many years at the universities of Prague and Bologna. Subsequently, there was no longer any need for members of the Dalmatian Province, except in exceptional cases, to go abroad for schooling, facing significant costs, long travel and inconveniences brought by the unknown. Everything, or almost everything, that they previously had to look for elsewhere was now available at home. It was the birthday of the first university in the Croatian territory – and first in general in

[50] Op. cit., 164, no. 26.
[51] Op. cit., 165, no. 34.
[52] Op. cit., 165, no. 37.
[53] Op. cit., 165, no. 39.
[54] Op. cit., 165, no. 42.
[55] *Die 14 mensis iunii 1396 fuit assignatum studium theologiae in conventu Jadrensi et concessum fuit provinciali et diffinitoribus capituli provincialis eiusdem provinciae quod possint ibi providere de officialibus* (op. cit., 165, no. 38).
[56] Op. cit., 162, no. 7.

(1364.) drugim u slavenskom svijetu.[57] De Vineis je imao mnogo razloga za zadovoljstvo i slavlje. U svom dopisu uglednom francuskom kardinalu, članu francuske kraljevske kuće Valois, Philippeu od Alençona, napisao je (1339. – 1397.): „Svaka provincija u mom redu ima po jedan samostan u kojemu postoji generalno učilište. Htjele one to ili ne htjele, moraju napredovati u znanosti. U njima se odgajaju lektori i bakalaureusi za različite samostane. Nakon toga se na njihovo mjesto šalju drugi kako bi se braća obrazovala u znanosti."[58]

12. Iz ranog razdoblja povijesti zadarskog učilišta sačuvao nam se podatak koji otkriva ne samo da radi visokoškolske izobrazbe i stjecanja viših akademskih naslova članovi Dalmatinske provincije nisu morali odlaziti u inozemstvo, nego da su radi toga inozemni studenti počeli dolaziti u Zadar. Svega 42 dana nakon što potpisao dekret o osnutku generalnog učilišta u Zadru, De Vineis je tu premjestio jednog studenta da završi svoj dugogodišnji studij. Bila je riječ o fr. Bonaventuri iz talijanskog grada Ferrare, članu provincije Donje Lombardije Dominikanskog reda (*Lombardia Inferior*) sa sjedištem u Bologni, kolijevci najstarijeg europskog sveučilišta. Njega je kao vrhovni poglavar

[57] Sveučilište u Krakovu, prvo na poljskom tlu, osnovao je 1365. kralj Kazimir Veliki (1333. – 1370.) u nastojanju da, po ugledu na cara Karla IV., što više poveća ugled dinastije Pjastovića. Slično je učinio njegov politički suparnik Herzog Rudolf IV. Habsburški. On je 12. ožujka 1365. izdao povelju o osnivanju sveučilišta u Beču („Alma Mater Rudolphina"), ali je papa Urban V., protivno uobičajenoj praksi, odbio izdati dopuštenje za osnutak teološkog fakulteta. Neki misle da je to učinio na intervenciju cara Karla IV. koji nije htio konkurenciju za svoje sveučilište u Pragu. Tek je 1384. papa Urban VI. priznao sveučilište u Beču cjelovitim (J. Verger, n. dj., 192; S. Krasić, *Prag i Zadar,* 40, 61, 66, 76).

[58] Osnivač sveučilišta u Zadru Rajmund De Vineis umro je u Nürnbergu 5. listopada 1399. prilikom obilaska Njemačke provincije svoga reda. Pokopan je u crkvi tamošnjega dominikanskog samostana. Štovatelji njegova lika i djela nisu dopustili da njegovi smrtni ostaci počivaju tako daleko izvan domovine, pa su ih naknadno prenijeli u Napulj i pohranili u velikoj bazilici samostana S. Domenico Maggiore. Za njegove povijesne zasluge nagradili su ga naslovima „drugog utemeljitelja dominikanskog reda" i „reformatora", a papa Leon XIII. 1899. unio u popis blaženika Katoličke crkve (usp. Beatus Raymundus Capuanus, *Opuscula et ltterae*, Romae, 1899., 58 – 59).

southeastern Europe – and the second in the Slavic world after Krakow (1364)[57]. Raymond De Vineis had many reasons to rejoice and celebrate. In his letter to the prominent French cardinal and member of the French royal house of Valois, Philippe of Alençon (1339–1397), he wrote: "Every province in my order has a monastery in which there is a studium generale. Whether they like it or not, they must advance in science. They cultivate lectors and bachelors for various monasteries. Then others are sent to take their place in order to educate the brothers in science."[58]

12 A piece of data from the early days of the University of Zadar reveals not only that the members of the Dalmatian Province no longer had the need to go abroad to study and obtain academic titles, but also that foreign students started arriving in Zadar. Just 42 days after signing the decree on the establishment of the Studium Generale of Zadar, De Vineis transferred a student there to complete his long-term studies. It was Fr. Bonaventura from the Italian city of Ferrara, a member of the province of Lower Lombardy of the Dominican Order (*Lombardia Inferior*) based in Bologna, the cradle of Europe's oldest university. He was first sent by the supreme master of the Order on August 3, 1386, to the studium generale

[57] The University of Krakow, first on Polish soil, was founded in 1365 by King Casimir the Great (1333-1370) in an effort to increase the prestige of the Pjastović dynasty like the Emperor Charles IV did. His political opponent, Herzog Rudolf IV of Habsburg did a similar thing.. On March 12, 1365, he issued a charter establishing the University of Vienna ("Alma Mater Rudolphina"), but Pope Urban V, contrary to common practice, refused to issue the permission for the establishment of a theological faculty. Some think he did so due to the intervention of Emperor Charles IV, who did not want competition for his university in Prague. Pope Urban VI recognized completely the University of Vienna only in 1384 (J. Verger, op. cit., 192; S. Krasić, Prag i Zadar, 40, 61, 66, 76).

[58] The founder of the University of Zadar, Raymond De Vineis, died in Nuremberg on October 5, 1399, while touring the German province of his order. He was buried in the church of the Dominican monastery in Nurenberg. His worshipers did not permit for his remains to rest so far from his homeland, therefore they transferred them subsequently to Naples and kept them in the large basilica of the monastery of S. Domenico Maggiore. His historical merits brought him acknowledgements like "second founder of the Dominican order", and "reformer", and the Pope Leo XIII in 1899 beatified him (see Beatus Raymundus Capuanus, *Opuscula et ltterae*, Romae, 1899., 58–59).

reda najprije 3. kolovoza 1386. poslao na generalno učilište u Firenci (ili Perugi) na studij filozofije.[59] Dana 22. svibnja 1391. – dakle pet godina kasnije – poslao ga je u Prag da tu dvije godine studira teologiju.[60] No umjesto dvije, fr. Bonaventura se u Pragu zadržao punih pet godina. Konačno, 26. srpnja 1396. – dakle svega 42 dana nakon što je potpisao dekret o otvaranju generalnog učilišta – premjestio ga je u Zadar da tu nastavi i diplomira studij teologije, ovlastivši dalmatinskog provincijala da mu nakon toga kao njegov zamjenik može povjeriti bilo kakvu akademsku službu ili naslov kao da je riječ o članu Dalmatinske provincije.[61] Podatak je važan zbog toga što se iz njega mogu izvući najmanje tri važna zaključka. Prvo, od samog utemeljenja generalnog učilišta u Zadru na njemu se mogao provesti cjelokupan program studija teologije propisan zakonom o visokom školstvu dominikanskog reda. Drugo, doista je bila riječ o pravom generalnom učilištu koje je, služeći se svojim ovlastima kao papin opunomoćenik, ustanovio vrhovni poglavar reda. Kao takav mogao ga je poslati bilo kamo – u Bolognu, Padovu, Firencu ili bilo koji drugi veliki sveučilišni centar kakvih je bilo nekoliko u samoj Italiji – da tu položi završni ispit, stekne neki viši sveučilišni naslov i – ako je imao želju posvetiti se profesorskom zvanju – počne predavati neki predmet. Od svih tih mogućnosti De Vineis ga je poslao u Zadar, što govori u prilog zaključku da je tamošnje tek ustanovljeno sveučilište imalo ovlast davanja nekoga višeg sveučilišnog naslova, vjerojatno lektorata. Treće, između visokog učilišta u

[59] „Die 3-a praedicti mensis [Augusti 1386] assignavit fr. Bonaventuram de Ferraria studentem artium, vel in conventu Florentino vel in conventu Perusino provinciae Romanae, prout duxerit eligendum“ (*Registrum litterarum Fr. Raymundi de Vineis Capuani, Magistri Ordinis 1380-1399:* „Th. Kaeppeli, Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum historica“ [MOPH], XIX, Institutum historicum Fratrum Praedicatorum, Romae, 1937., str. 7, br. 2).

[60] „Eodem die [22 mensis Maii 1391] assignavit in studio Pragensi per biennium fratrem Bonaventuram de Ferraria et fratrem Oldericum Uticensem, ut in forma“ (Th. Kaeppeli, n. dj., str. 34, br. 257).

[61] „Die 26 iulii [1396] fr. Bonaventura de Ferraria fuit assignatus studens theologiae in conventu Jadrensi provinciae Dalmatiae, et concessum fuit provinciali illius provinciae, quod possit dictum fratrem Bonaventuram promovere in sua provincia ad quaecumque officia [scolastica] ac si esset frater illius provinciae“ (S. Krasić, *Regesti pisama*, str. 166, br. 52).

in Florence (or Perugia) to study philosophy.[59] On May 22, 1391 – five years later – he was sent to Prague to study theology for two years.[60] But, instead of two years, Fr. Bonaventura stayed in Prague for a full five-year period. Finally, on July 26, 1396 – that is, only 42 days after he signed the decree on the opening of the studium generale – the supreme master transferred him to Zadar to continue his studies and graduate in theology, authorising the Dalmatian provincial to entrust him afterwards with any academic service or title as if he were a member of the Dalmatian Province.[61] This piece of data is important because at least three important conclusions can be drawn from it. First, from the very establishment of the Studium Generale of Zadar, it was possible to carry out the entire study programme of theology, as prescribed by the Law on Higher Education of the Dominican Order. Secondly, it was indeed a true studium generale, which was established by the supreme master of the order using his authority as papal delegate. He could have been sent anywhere, to Bologna, Padua, Florence, or any other large university centre, and there were several in Italy. He could have passed his final exam there, obtaining an academic title, and he could have started teaching if he had wanted to devote himself to the profession of professor. Of all these possibilities, De Vineis sent him to Zadar, which confirms that the newly established university had the power to confer higher university titles, probably lectorates. Thirdly, there was no legal or real difference between the universities of Prague, Bologna, Padua and Zadar. There was, in fact,

[59] *Die 3-a praedicti mensis [Augusti 1386] assignavit fr. Bonaventuram de Ferraria studentem artium, vel in conventu Florentino vel in conventu Perusino provinciae Romanae, prout duxerit eligendum* (*Registrum litterarum Fr. Raymundi de Vineis Capuani, Magistri Ordinis 1380-1399:* „Th. Kaeppeli, Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum historica“ [MOPH], XIX, Institutum historicum Fratrum Praedicatorum, Romae, 1937., 7, no. 2).

[60] *Eodem die [22 mensis Maii 1391] assignavit in studio Pragensi per biennium fratrem Bonaventuram de Ferraria et fratrem Oldericum Uticensem, ut in forma* (Th. Kaeppeli, op. cit., 34, no. 257).

[61] *Die 26 iulii [1396] fr. Bonaventura de Ferraria fuit assignatus studens theologiae in conventu Jadrensi provinciae Dalmatiae, et concessum fuit provinciali illius provinciae, quod possit dictum fratrem Bonaventuram promovere in sua provincia ad quaecumque officia [scolastica] ac si esset frater illius provinciae* (S. Krasić, *Regesti pisama*, 166, no. 52).

Pragu, Bolognu, Padovu i Zadru nije postojala nikakva pravna ili stvarna razlika. Postojala je, naime, općeprihvaćena praksa da neki student, koji je trebao završiti redoviti studij teologije i postići neki viši akademski naslov, nikada nije bio premještan s višega na neko niže (sve)učilište, nego s nižega na više ili barem na jednakopravno (sve)učilište. K tome, za nas je taj primjer zanimljiv i zbog toga što je fr. Bonaventura bio prvi po imenu poznati inozemni student u povijesti hrvatskog visokog školstva, a ujedno i prethodnik brojnih drugih studenata koji su – kako će se kasnije pokazati – u kasnijem razdoblju djelovanja generalnog učilišta iz istih razloga dolazili u Zadar.[62]

a generally accepted practice that a student, who was to complete a full-time study of theology and attain some higher academic title, was never transferred from a higher to a lower study/university, but from a lower to a higher or at least equal study/university. This example is also interesting for us because Fr. Bonaventura was the first foreign student known by name in the history of Croatian higher education. He was also the predecessor to many other students who came to Zadar for the same reasons in the later period of the studium generale.[62]

[62] O De Vineisu postoji razmjerno velika bibliografija iz koje izdvajamo: Archivio Segreto Vaticano, *Reg. Lat.* 12, ff. 81r, 194v-195r; *Reg. Lat.* 44, ff. 97r-102r; *Reg. Lat.* 59, ff. 5r, 45rv, 244rv; A. W. Van Ree, *Raymonde de Capoue, éléments biographiques*: „Archivum Fratrum Praedicatorum", XXXIII (1963), 159 – 241; H.-M. Cormier, *Le bienheureux Raymond de Capoue*, Roma, 1902.; H. C. Scheeben, *Katharina von Siena und ihre Seelenführer:* „Geist und Leben. Zeitschrift fúr Aszese und Mystik", XXX(1957), 281 – 293, 369 –379; A. Barthelmé, *La Réforme dominicaine au XVe siècle en Alsace et dans l'ensemble de la province de Teutonie*, Strasbourg, 1931., 23 – 38; S. L. Forte, *The Cardinal-protector of the Dominican Order:* „Dissertationes historicae", XV, Roma 1959, 17; *Bibliotheca Sanctorum*, XI (1968), coll. 8-11; V. J. Koudelka, *Il convento di S. Sisto a Roma O. P. negli anni 1369-81*: „Archivum Fratrum Praedicatorum", XI-VI (1976), 5 – 24; W.A. Hinnebusch, *The English dominicans and the masters general of the late Fourteenth-Century*: „Xenia medii aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaeppeli O.P.", a cura di R. Creytens-P. Künzle, Città del Vaticano 1978., 11, 59 – 69; Th. Kaeppeli, *Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi*, III, Roma, 1980., 288 – 290; S. Boesch Gajano – O. Redon, *La „Legenda maior" di R. da Capua, costruzione di una santa*: „Atti del Simposio internazionale Cateriniano-Bernardiniano, Siena, 17-20 apr. 1980", a cura di D. Maffei e P. Nardi, Siena, 1982., 1535; K. Walsh – P. Bertolini, *Raimondo Della Vigna*, „Dizionario biografico degli italiani" vol. 37, 1989.

[62] There is a relatively vast bibliography on De Vineis, from which we point out: Archivio Segreto Vaticano, *Reg. Lat. 12, ff. 81r, 194v-195r; Reg. Lat. 44, ff. 97r-102r; Reg. Lat. 59, ff. 5r, 45rv, 244rv; A. W. Van Ree, Raymonde de Capoue, éléments biographiques*: „Archivum Fratrum Praedicatorum", XXXIII (1963), 159–241; H.-M. Cormier, *Le bienheureux Raymond de Capoue*, Roma, 1902.; H. C. Scheeben, *Katharina von Siena und ihre Seelenführer:* „Geist und Leben. Zeitschrift fúr Aszese und Mystik", XXX(1957), 281–293, 369–379; A. Barthelmé, *La Réforme dominicaine au XVe siècle en Alsace et dans l'ensemble de la province de Teutonie*, Strasbourg, 1931., 23–38; S. L. Forte, *The Cardinal-protector of the Dominican Order:* „Dissertationes historicae", XV, Roma 1959, 17; *Bibliotheca Sanctorum*, XI (1968), coll. 8-11; V. J. Koudelka, *Il convento di S. Sisto a Roma O. P. negli anni 1369-81*: „Archivum Fratrum Praedicatorum", XI-VI (1976), 5–24; W. A. Hinnebusch, *The English dominicans and the masters general of the late Fourteenth-Century*: „Xenia medii aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaeppeli O.P.", a cura di R. Creytens-P. Künzle, Città del Vaticano 1978., 11, 59–69; Th. Kaeppeli, *Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi*, III, Roma, 1980., 288–290; S. Boesch Gajano – O. Redon, *La „Legenda maior" di R. da Capua, costruzione di una santa*: „Atti del Simposio internazionale Cateriniano-Bernardiniano, Siena, 17-20 apr. 1980", a cura di D. Maffei e P. Nardi, Siena, 1982., 1535; K. Walsh – P. Bertolini, *Raimondo Della Vigna*, „Dizionario biografico degli italiani" vol. 37, 1989.

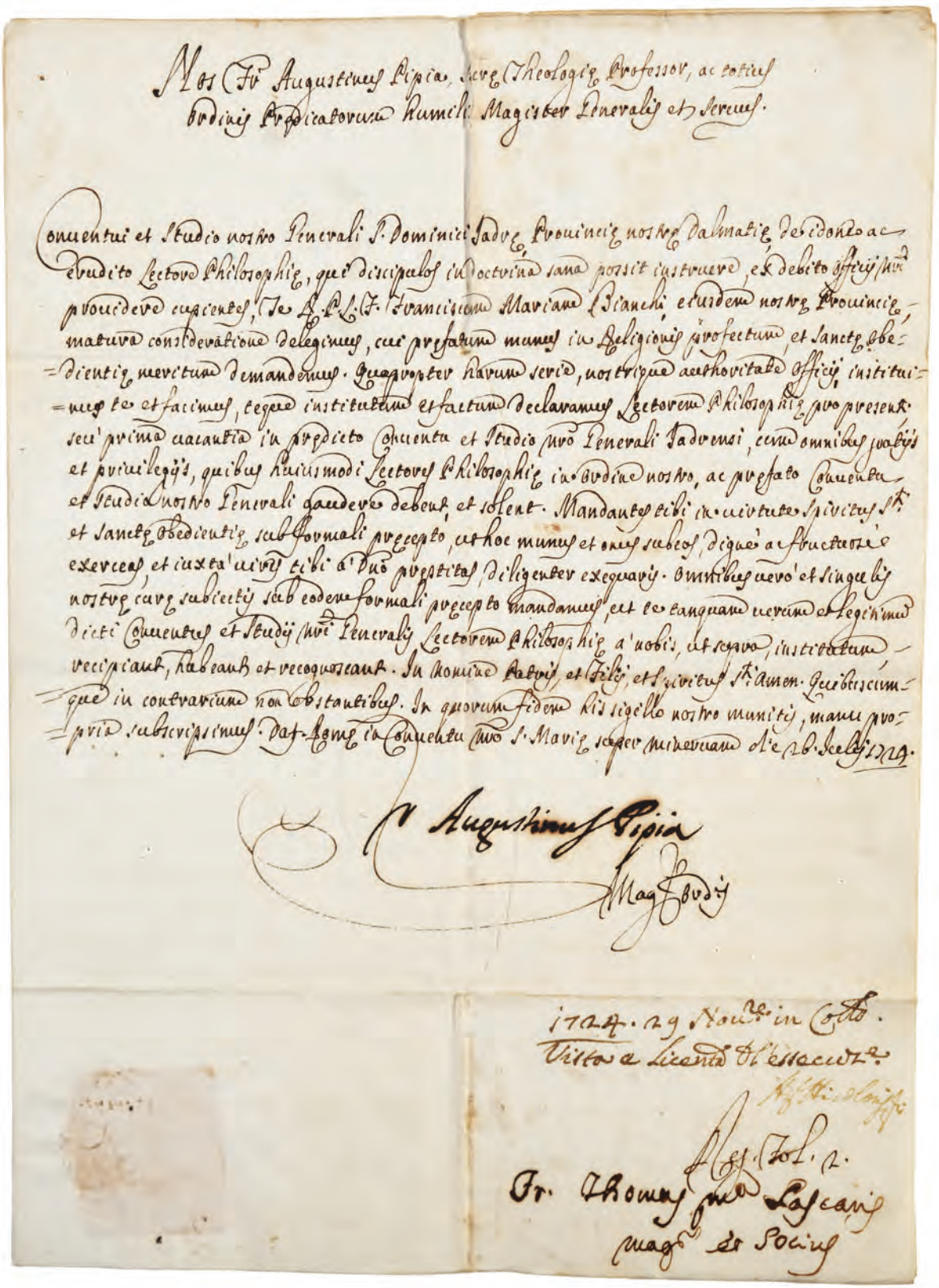

Nos Fr. Augustinus Pipia, Sacræ Theologiæ Professor, ac totius Ordinis Prædicatorum humilis Magister Generalis et Servus.

Conventui et Studio nostro Generali S. Dominici Sadræ, Provinciæ nostræ Dalmatiæ, de idoneo ac erudito Lectore Philosophiæ, qui discipulos in doctrina sana possit instruere, ex debito officij Nostri providere cupientes, Te R.P.L.F. Franciscum Mariam Bianchi eiusdem nostræ Provinciæ, maturæ considerationi delegimus, cui prefatum munus in Religionis profectum, et sanctæ obedientiæ meritum demandamus. Quapropter harum serie, nostrique authoritate officij instituimus te, et facimus, tegere institutum et factum declaramus Lectorem Philosophiæ pro presenti seu primo vacantia in predicto Conventu et Studio nuro Generali Sadrensi, cum omnibus juribus et privilegijs, quibus huiusmodi Lectores Philosophiæ in Ordine nostro, ac prefato Conventu et Studio nostro Generali gaudere debent, et solent. Mandantes tibi in virtute Spiritus Sti et sanctæ obedientiæ sub formali precepto, ut hoc munus et onus subeas, digneque ac fructuose exerceas, et iuxta ritus tibi a Duo prescriptas, diligenter exequaris. Omnibus vero et singulis nostræ curæ subiectis sub eodem formali precepto mandamus, ut te tanquam verum et legitimum dicti Conventus et Studij nuri Generalis Lectorem Philosophiæ a nobis, ut supra, institutum recipiant, habeant et recognoscant. In nomine Patris, et Filij, et Spiritus Sti Amen. Quibuscumque in contrarium non obstantibus. In quorum fidem his sigillo nostro munitis, manu propria subscripsimus. Dat. Romæ in Conventu nuro S. Mariæ super Minervam die 26. Julij 1724.

Fr. Augustinus Pipia
Mag. Ordinis

1724. 29 Nouis in Cancl.
Visto a Licenza di essecuzione
Nicolò Delaiffe

Reg. Tom. 2.
Fr. Thomas Maria Lascaris
Mag. de Sacro

Diploma Franje Marije Bianchija od 26. srpnja 1724. godine o stjecanju zvanja lektora filozofije na dominikanskome Generalnom studiju u Zadru (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 550)

Francesco Maria Bianchi's diploma issued on July 26, 1724, on obtaining the title of lecturer of philosophy at the Dominican Studium Generale of Zadar (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 550)

Poglavlje III.

NARAV I USTROJ GENERALNOG UČILIŠTA U ZADRU

1. Generalno učilište u Zadru bilo je, kao i većina drugih, ustrojeno po ugledu na suvremena sveučilišta kao zajednica profesora i studenata, ali su i jedni i drugi imali također vlastite udruge. Profesorska se zvala *universitas* ili *consortium magistrorum*, a studentska *consortium studentium* koja je imala svog dekana (*decanus studentium*). Uz njih su postojale dvije druge dužnosti: „dekan učilišta" (*decanus studii*) koji je bio ravnopravan član svih samostanskih i sveučilišnih vijeća na kojima su profesori i članovi samostana raspravljali, glasovali i odlučivali o ponašanju i učenju i problemima pojedinih studenata, i „bajan" učilišta (*baianus* ili *bejannius*). On je u pravilu bio stariji student zadužen za prijam i zbrinjavanje početnika na sveučilištu.

2. Stožer učilišta ili upravna struktura sastojala se od nekoliko dužnosnika (*officiales*) koji su obnašali najveće upravne ovlasti, ali i snosili najveću odgovornost za njegov rad. Bili su birani ili imenovani po određenim kriterijima za ispravno odvijanje života i predavanja na određeno vrijeme, obično na tri godine, nakon čega su prelazili na neku drugu službu ili zaduženje. Na čelu učilišta bio je rektor (*regens studii*) koji se također zvao prvim lektorom (*lector primarius*) ili profesorom koji je predavao glavne predmete. Njegova uloga je bila, kako se precizira u jednom dokumentu iz 1569. godine: „Rektor je poglavar učilišta na svim sveučilištima našega reda, i to ne samo svih fakulteta nego je također nadležan svim drugim dužnosnicima učilištima i profesorima u svemu što se odnosi na studij, tj. na predavanja, javne rasprave svakodnevne studijske skupove, na kazuistiku i na sve druge akademske čine."[63] Za rad svakog od dvaju fakulteta, filozofskoga

[63] MOPH, X, 86.

Chapter III

NATURE AND STRUCTURE OF THE STUDIUM GENERALE IN ZADAR

1 The studium generale in Zadar was, like most others, structured in line with other contemporary universities, a community of professors and students, but both also had their own associations. The professorial association was called *universitas* or *consortium magistrorum*, while the student one was *consortium studentium*, and it had its own dean (*decanus studentium*). There were two other roles: dean of the study (*decanus studii*), who was an equal member of all monastic and university councils where professors and members of the monastery discussed, voted and decided on the conduct, learning and challenges of individual students, and the *baianus* or *bejannius* of the studium. This was usually a senior student in charge of the admission and care of the newly arrived students.

2 The managing structure consisted of several officials (*officiales*) who had the highest managing powers, but also the highest responsibility for the activities of the study. They were elected or appointed according to specific criteria to enable a disciplined life and teaching for a fixed term, typically three years. After this period, they were reassigned to new responsibilities or entrusted with different tasks. The master of the studium was the rector (*regens studii*), also called *lector primarius*, or professor who taught the main subjects. His role was described in a document dated 1569: "The rector is the head of the study at all universities of our order, and not only of all faculties, but he is also in charge of all other university officials and professors in everything related to the study, i.e. lectures, public discussions, daily study meetings, casuistry and all other academic activities."[63] Each of the two faculties, of philosophy and of theology,

[63] MOPH, X, 86.

i teološkoga, bili si zaduženi dekani (*decani*) birani obično na tri godine. Njima su pomagali „magistar studija“ ili studenata (*magister studentium*) kao generalni tajnik zadužen za vođenje upravnih poslova. Treći po ustroju i nastavnom program je bio „studentski dekan“ (*decanus studentium*) koji je bio zadužen za prihvat, zbrinjavanje novih studenata i njihovo zastupanje na svim vijećima na kojima se raspravljalo o njihovim potrebama i problemima.[64]

3. Profesorski zbor su tvorili „prvi“, glavni profesor (*lector primarius*) koji je obnašao službu rektora (*regens*) i nekoliko drugih profesora (*lectores*) filozofije i teologije, učitelj studija ili studenata (*lector studi* ili *lector studentium*) te profesor dogmatske teologije ili redovni (glavni) bakalaureus (*baccalaureus ordinarius*). Svi profesori koji su imali namjeru jednoga dana steći doktorski naslov bili su dužni najmanje dvije godine uzastopce predavati razne predmete kako bi se, prelazeći iz jedne kategorije u drugu i penjući se s jedne stube na drugu, popeli na sam vrh ljestvice gdje su, postignuvši doktorat, prepuštali svoje mjesto drugima.[65]

Generalno učilište je imalo dva smjera ili fakulteta: filozofski (*facultas philosophiae*) i teološki (*facultas theologiae*). Te discipline od XIII. st. išle su ukorak jedna s drugom. Teologija nije mogla bez filozofije čijom se logikom i terminologijom služila u pitanjima kršćanske objave.[66] Riječ je samo o tome na kojoj se razini, odnosno institucionalnom stupnju predavala. U dominikanskom redu bio je to aristotelizam. Filozofija je bila na tolikoj cijeni da je najprije 1259. u nastavni program uvedena kao obvezatan predmet, a 1405. počeli su se osnivati ne samo fakulteti nego i posebna generalna učilišta filozofije.[67] U Zadru je to bilo na razini ravnopravnog fakulteta koji je pružao cjelovit trogodišnji program filozofskih predmeta i disciplina, a bio je uvjet za upis na višegodišnji teološki fakultet.

[64] Usp. S. Krasić, *Generalno učilište*, 161 – 168.
[65] S. Krasić, *Liber almi Studii Generalis*, 49 – 52.
[66] Bullarium Ordinis Praedicatorum [BOP], II, ed. Th. Ripoll et A. Bremond, Romae, 1730., 333.
[67] MOPH, III, Romae, 1898., 99 i 109; H. Denifle, n. dj., 719 – 720; S. Krasić, *Generalno učilište*, 138 – 139.

was led by the deans (*decani*), usually appointed for a three-year term. They were assisted by the “study master” (*magister studentium*), the general secretary in charge of administration. The third, in terms of structure and curriculum, was the “student dean” (*decanus studentium*) who was in charge of receiving and caring for new students and representing them in all councils where their needs and problems were discussed.[64]

The faculty consisted of the “first”, primary professor (*lector primarius*) who held the office of rector (*regens*), several other professors (*lectores*) of philosophy and theology, a teacher of studies or students (*lector studi* or *lector studentium*) and a professor of dogmatic theology or a full (principal) bachelor (*baccalaureus ordinarius*). All professors aspiring to attain a doctoral degree were required to teach various subjects for at least two consecutive years. This teaching experience served as a prerequisite for progressing across different academic levels and categories and reaching the top of the ladder. Once they earned their doctorate, they would step aside, creating opportunities for new faculty members.[65] **3**

The studium generale had two curricula or faculties: philosophy (*facultas philosophiae*) and theology (*facultas theologiae*). Since the 13th century, these disciplines have kept pace with each other. Theology could not exist without philosophy, as it used its logic and terminology in matters of Christian revelation.[66] It was only a matter of the institutional level at which it was offered. In the Dominican Order, it was Aristotelianism. Philosophy was so valued that at first, in 1259, it was introduced into the curriculum as a compulsory subject, and in 1405, not only faculties but also special studia generalia of philosophy began to be established.[67] In Zadar, this was at the level of an equal faculty that provided a complete three-year programme of philosophical subjects and disciplines,

[64] See S. Krasić, *Generalno učilište*, 161–168.
[65] S. Krasić, *Liber almi Studii Generalis*, 49–52.
[66] Bullarium Ordinis Praedicatorum [BOP], II, ed. Th. Ripoll et A. Bremond, Romae, 1730., 333.
[67] MOPH, III, Romae, 1898., 99 i 109; H. Denifle, op. cit., 719–720; S. Krasić, *Generalno učilište*, 138–139.

4. Ustroj ili okosnica generalnog učilišta sastojala se od triju piramidalnih stupnjeva zvanih tečajevi (*cursus*):

a) početni, zvan "gramatički" na kojemu su mladi studenti kao uvjet za upis na filozofski ili teološki studij, dvije godine učili gramatiku, retoriku, logiku, filozofiju sa svim disciplinama koji je sadržavao pojam „slobodnih umijeća" (*artes liberales*);
b) niži, dodiplomski i institucionalni zvan „materijalni" tečaj koji se sastojao od trogodišnjeg pohađanja filozofije ili teologije na odgovarajućim fakultetima; njihov program je do u tančine poznat zahvaljujući tiskanim „tezama" koje su studenti „branili" na javnim ispitima u okviru odgovarajućih fakulteta;
c) "formalni" ili viši (poslijediplomski) tečaj bio je namijenjen diplomiranim studentima teologije koji su željeli postići jedan od triju viših akademskih naslova; nastava se na njemu sastojala od redovitih dnevnih predavanja, tjednih praktičnih vježbi (*exercitia scholastica*) i specifičnih radova po odsjecima ili sekcijama (*circuli*); cijeli tečaj bio je zamišljen kao kombinacija slušanja specijaliziranih predavanja i aktivnog predavanja pojedinih predmeta slušačima dvaju nižih tečajeva u kojima se uvježbavala tehnika predavanja.[68]

5. Akademski naslovi koji su se mogli steći na generalnom učilištu bili su: lektorat, bakalaureat i doktorat ili magisterij.

Lektorat (*lectoratus*) je bio sinonim profesorskog poziva i prvi viši akademski naslov koji se stjecao na filozofskom i na teološkom fakultetu. Dobivao se nakon trogodišnjeg pohađanja predavanja i polaganja odgovarajućeg strogog ispita (*examen rigorosum*) iz svih filozofskih i teoloških disciplina koji je u znao trajati po više sati. Profesori filozofskog fakulteta su,

[68] Usp. C. Douais, *Essai sur l'organisation des études dans l'Ordre des Frères Précheurs au treizième et quatrozième siècle (1216-1342)*, Toulouse, 1884; I. Taurisano, *L'organizzazione delle scuole domenicane nel secolo XIII*, „*Miscellanea lucchese di studi storici e letterari in memoria di Salvatore Bongi*, Lucca, 1931., 94 – 129; F. Ehrle, *I più antichi statuti della facoltà di teologia dell'Università di Bologna*, Bologna, 1932., 77 – 89; L. Robles, *Arts libéraux et philosophie au moyen âge*, «Acts du quatrième congrès international de philosophie médievale», Montréal – Paris, 1969., 599 – 616.

and it was a requirement for admission to a multi-year theological faculty.

4 The structure or backbone of the studium generale consisted of three pyramidal degrees, called courses (*cursus*):

a) an initial course, called "grammar", in which young students, as a prerequisite for admission to a study of philosophy or theology, for two years studied grammar, rhetoric, logic, and philosophy with all disciplines that included the concept of "free arts" (*artes liberales*);
b) a lower, undergraduate and institutional so-called "material" course consisting of a three-year study of philosophy or theology at the respective faculties; the programme is known to the smallest detail thanks to the printed "theses" that the students "discussed" during public examinations within the respective faculties;
c) a "formal" or higher (postgraduate) course intended for graduate students of theology who wished to achieve one of the three higher academic titles; teaching consisted of regular daily lectures, weekly practical exercises (*exercitia scholastica*) and specific works by departments or sections (*circuli*); the entire course was conceived as a combination of attending specialised lectures and active teaching of subjects to the students on the two lower courses, thus practising the lecturing technique.[68]

5 The academic titles that could be attained at the studium generale were Lecturer, Bachelor's degree and Doctorate or Master's degree.

The *lectoratus* was synonymous with the professorship and the first higher academic title to be obtained at the faculties of philosophy and theology. It was obtained

[68] See C. Douais, *Essai sur l'organisation des études dans l'Ordre des Frères Précheurs au treizième et quatrozième siècle (1216-1342)*, Toulouse, 1884; I. Taurisano, *L'organizzazione delle scuole domenicane nel secolo XIII*, *Miscellanea lucchese di studi storici e letterari in memoria di Salvatore Bongi*, Lucca, 1931., 94–129; F. Ehrle, *I più antichi statuti della facoltà di teologia dell'Università di Bologna*, Bologna, 1932., 77–89; L. Robles, *Arts libéraux et philosophie au moyen* âge, „Acts du quatrième congrès international de philosophie médievale", Montréal – Paris, 1969., 599–616.

za razliku od profesora teološkog fakulteta, nosili naslov profesora filozofije za svjetovnjake (*lectores philosophiae pro saecularibus*).[69]

Bakalaureat (*bacchalaureatus*) je bio drugi viši akademski naslov namijenjen doktorandima teologije nakon trogodišnjeg pohađanja filozofije i isto toliko godina teologije te još najmanje tri godine uspješnog predavanja studentima srednjeg ili „materijalnog" tečaja. Kriteriji za njegovo postizanje bili su vrlo strogi. Osim magistralnog poznavanja teološke problematike uzimala se u obzir besprijekorna stegovna i moralna podobnost. Od nositelja tog naslova se tražila sposobnost predavanja teologije na generalnim učilištima.

Doktorat iz teologije (*doctoratus* ili *magisterium in sacra theologia*) predstavljao je vrhunac višegodišnjeg postupnog penjanja po okomitoj ljestvici obrazovnog sustava na koji se moglo popeti samo ispunjavanjem dugog niza posebnih akademskih i administrativnih propisa i uvjeta koji se danas ne traže ni od koga. Smatrao se krunom i najvišim službenim priznanjem intelektualne, doktrinarne i moralne zrelosti jednog redovnika.[70]

6. Ispiti iz pojedinih predmeta ili iz općeg znanja za postizanja akademskih naslova u načelu su bili javni. Morali su biti najavljeni na oglasnoj ploči na generalnom učilištu ili u gradu. Bili su obavljani u javnoj knjižnici (*bibliotheca publica*) ili u crkvi. Ispiti za akademske naslove polagani su pred višečlanim povjerenstvom od 4 do 6, pa čak i 8 djelatnih profesora (*moderatores actuales*) s rektorom na čelu, a mogli su u njemu sudjelovati i počasni profesori (*moderatores honoris*), obično umirovljeni doktori (magistri) i bakalaureusi. Mogli su im nazočiti svi koji su to željeli. Obično je bila riječ o rodbini, prijateljima, pokroviteljima pojedinog ispitanika, uglednicima iz javnoga života ili pak o „običnim"

[69] Unatoč općem pravilu da ispiti na jednom generalnom učilištu vrijede na svim drugim učilištima i sveučilištima, u Zadru, kao osobitu zanimljivost nalazimo nekoliko slučajeva da su lektori koji su u Bologni, Rimu, Napulju i drugdje već bili položili lektorski ispit iz nepoznatih razloga trebali ponovno polagati taj ispit (usp. S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 473, bilj. 1).

[70] Usp. S. Krasić, n. dj., 172 – 175.

after three years of attending lectures and passing a rigorous examination (*examen rigorosum*) in all philosophical and theological disciplines. Sometimes it lasted for several hours. The professors of the Faculty of Philosophy, unlike the professors of the Faculty of Theology, bore the title of Professor of Philosophy for the Secular (*lector philosophiae pro saecularibus*).[69]

The bachelor's degree (*bacchalaureatus*) was the second higher academic title for doctoral students in theology after three years of philosophy study, the same number of years of theology, and at least three more years of successful teaching to students of the middle or "material" course. The criteria for achieving it were very strict. In addition to mastering the knowledge of theological issues, impeccable disciplinary and moral suitability was taken into account. Holders of this title were required to be able to teach theology at studia generalia.

The doctorate in theology (*doctoratus* or *magisterium in sacra theologia*) was considered the pinnacle of the pluriennial ascent up the vertical ladder of the educational system. This could be reached only by satisfying a series of special academic and administrative regulations and prerequisites that today are no longer required. It was considered the crown and the highest official recognition of the intellectual, doctrinal and moral maturity of a priest.[70]

Examinations in individual subjects or general knowledge for the achievement of academic titles were generally public. They had to be announced on a bulletin board at the studium generale or in the town. They were held in the public library (*biblioteca publica*) or in the church. Exams for academic titles were taken before a multi-member commission of four to six, or even eight active professors (*moderatores actuales*) headed by the rector, and honorary professors (*moderatores honoris*), usually retired doctors (masters) and bachelors, could also participate. Anyone was able to attend. Usually, **6**

[69] Despite the general rule that exams passed at one higher education institution are valid in all other studia and universities, in Zadar, peculiarly, there were several cases where lectors who had already passed the lectors exam in Bologna, Rome, Naples and elsewhere had to take the exam again for unknown reasons (see S. Krasić, *Generalno učilište*, 473, footnote 1).

[70] See S. Krasić, op. cit., 172–175.

građanima. U tu svrhu su se prethodno oglašavali na unutarnjoj oglasnoj ploči ili na crkvenim vratima, pa čak i tiskanim oglasima, uvijek s naznakom mjesta i vremena održavanja. Na ispitu je kandidat u određenom roku morao što jasnije i uvjerljivije izložiti zaključke do kojih je došao i odgovoriti ("obraniti") na sve objekcije ispitnog povjerenstva ali i slušatelja. No bilo je moguće polagati ih i u drugim mjestima i samostanima, poglavito u samostanima u vrijeme održavanja provincijskih zborova (*capitula provincialia*) na kojima su, po pravilu, sudjelovali svi magistri (doktori) provincije, a pristup je bio slobodan i drugima. O ozbiljnosti tih ispita dovoljno govori jedan zapisnik iz 1777. u kojemu se navodi da je lektorski ispit iz filozofije i teologije trajao više od pet sati.[71] Ocjene su davane tajnim glasovanjem bijelim, crnim i sivim kuglicama (*ballotatio*) koje su označavale pozitivan, negativan i suzdržan glas ili ocjenu, a njihov broj odgovarao je broju bodova.[72] Nakon toga je, ako je bila riječ o doktorskom ili bakalaureatskom ispitu, provincijalna skupština mogla uputiti molbu vrhovnom poglavaru reda kao velikom kancelaru koji je – uzimajući u obzir strogo ograničen broj takvih naslova, pa čak i intelektualne i moralne osobine kandidata za određeni naslov – uvažavao ili odbijao molbu za promaknuće. Zbog te složene procedure i ograničenja položeni magistarski ispiti nisu uvijek morali značiti i stvarno promaknuće, što stvara teškoću kod utvrđivanja stvarnog broja promaknutih magistara.

7. Pravnu ovlast podjele doktorskih naslova iz teologije generalno učilište nije imalo od samoga početka. Ona se postizala samo nakon dužeg vremena uspješnog rada i dokaza o akademskoj ozbiljnosti. Tu su ovlast pape dugo vremena ljubomorno pridržavali sebi iz

[71] „Die 10 Septembris 1777. Ab hora decima cum quadrante usque ad horam decimam sextam cum dimidio examinatus et unanimiter approbatus fuit in lectorem et confessarium R. P. F. Vincentius Vragnizan, prout sequitur…" (usp. S. Krasić, n. dj., 742 – 744).

[72] Na sveučilištima u Parizu i Bologni za doktorat se nije polagao nikakav poseban ispit. Kandidati za taj naslov obično su držali jedno svečano predavanje u nadbiskupskoj palači ili katedralnoj crkvi (*vesperiae*, *aula*, *sorbona* i sl.), nakon čega je kancelar sveučilišta novom doktoru uručivao doktorsku povelju o položenom ispitu (diplomu) i magistarska obilježja.

the exams were attended by relatives, friends, patrons of the candidate, public figures, and "ordinary" citizens. For this purpose, they were announced on an indoor bulletin board, on church doors and even in print, always specifying the place and time of the event. At the exam, the candidate had to state as clearly and convincingly as possible the conclusions reached and answer ("discuss") all the objections of the examination committee, as well as of the listeners. However, the exams could also be taken in other places, such as monasteries, especially in monasteries during provincial assemblies (*capitula provincialia*) where, as a rule, all masters (doctors) of the province participated, and access was allowed to anyone. The seriousness of these examinations is sufficiently indicated by a record from 1777, which states that the lector exam in philosophy and theology lasted more than five hours.[71] Grades were given by secret ballot with white, black and grey balls (*ballotatio*) denoting a positive, negative and abstained vote or grade, and their number corresponded to the number of points.[72] Afterwards, in the case of doctoral or bachelor's examinations, the provincial assembly could submit the petition to the supreme master of the order, acting as the grand chancellor. Considering both the strictly limited number of such titles and the intellectual and moral qualities of the candidate for a specific title, the grand chancellor would then decide whether to grant or refuse the request for promotion. Due to this complex procedure and the limitations, passing master's exams did not always mean actual promotion, which creates difficulty in determining the actual number of masters promoted.

At the very beginning, the studium generale did not have the legal authority to award doctoral degrees in theology. It was achieved only after a long period of **7**

[71] *Die 10 Septembris 1777. Ab hora decima cum quadrante usque ad horam decimam sextam cum dimidio examinatus et unanimiter approbatus fuit in lectorem et confessarium R. P. F. Vincentius Vragnizan, prout sequitur…* (usp. S. Krasić, op. cit., 742–744).

[72] At the universities of Paris and Bologna, no special exam had to be taken for a doctorate. Candidates for this title usually held one solemn lecture in the archbishop's palace or cathedral church (vesperiae, aula, sorbonne, etc.). Then, the chancellor of the university presented the new doctor with a doctoral charter on the passed exam (diploma) and master's qualifications.

straha da se njom ne bi okoristio netko čija pravovjernost nije zajamčena. Naslov se na početku mogao dobiti samo u Parizu i Oxfordu gdje su ga rijetkim sretnicima u papino ime davali kancelari tamošnjih sveučilišta.[73] O iznimnoj povlastici davanja tog naslova govori činjenica da su tako slavna sveučilišta kao što su bolonjsko, padovansko i firentinsko imala pravo davati doktorske naslove iz svih znanstvenih disciplina osim iz teologije.[74] Ni dominikanski red ga nije lako dobio. Najprije je papa Bonifacije IX. 1402. dopustio vrhovnim poglavarima reda da na sveopćoj godišnjoj skupštini reda taj naslov mogu dati u papino ime samo jednom, najizvrsnijem članu, naglasivši da se on ima pravo služiti istim pravima i povlasticama kao da su ga postigli na sveučilištu u Parizu.[75] Međutim, ta je praksa s vremenom znatno ublažena, tako da je papa Pio V. 1572. tu ovlast dao svim vrhovnim poglavarima reda i njegovim najistaknutijim sveučilištima koja su time dobivala naslov povlaštenih sveučilišta (*universitates approbatae* ili *universitates privilegiatae*)[76], a papa Benedikt XIII. 1727. potvrdio sve dotadašnje i udijelio mnoge druge ovlasti i povlastice.[77]

Vrhovna skupština dominikanskog reda održana u Rimu 1553. je, na temelju ovlasti pape Bonifacija IX. od 27. travnja 1402., generalnom sveučilištu u Zadru, u znak njegove dokazane ozbiljnosti, dala

[73] J. Verger, *Istituzioni e sapere nel XIII secolo*, Jaca Book, Milano 1991., 81.

[74] Usp. J. Le Goff, *L'uomo medievale*, Roma – Bari, 1993., 79.

[75] "Hinc est, quod nos tuis devotis in hac parte supplicationibus inclinati [...] Magisterii honorem et docendi licentiam facultate predicta, servatis Constitutionibus Viennensis Concilii [...] auctoritate Apostolica largiri, sibique, ut infra dictum Ordinem, et extra, quibuscumque gratiis, privilegiis libertatibus, et indulgentiis, tam a Sede, quam ab Ordine predictis Fratribus ejusdem Ordinis, tam a Sede, quam ab Ordine predictis Fratribus, ejusdem Ordinis in eadem Theologia Parisius Magistratis, concessis, perinde uti, et gaudere valeant, ac si in Perisien. Studio hujusmodi Magisterium recepisset...» (BOP II, 47). Na taj se dokuent često pozivaju opće skupštine reda. Tako, primjera radi, opća skupština iz 1542. naglašava: „Approbamus magisteria magistrorum hic creatorum per Rev. mum Patrem Generalem auctoritate sibi a Sede Apostolica concessa» (MOPH IX, 298).

[76] BOP V, 294 – 295.

[77] BOP VI, 615, 622 – 623.

successful work and evidence of academic earnestness. For a long time, the popes have jealously kept this authority to themselves, fearing that it might be used by someone whose orthodoxy was not guaranteed. Initially, the title could only be obtained in Paris and Oxford, where it was awarded to the rare lucky ones by the chancellors of those universities on behalf of the Pope.[73] The exceptional privilege of conferring this title is evidenced by the fact that illustrious universities like Bologna, Padua and Florence had the right to award doctorates in all scientific disciplines except theology.[74] The Dominican Order did not get it easily either. First, in 1402, Pope Boniface IX allowed the supreme masters of the order to grant this title in the name of the Pope at the general annual assembly of the order, to only one, most excellent member. It was pointed out that the grantee had the right to enjoy the same rights and privileges as if he had attained it at the University of Paris.[75] However, this practice was greatly softened over time. In 1572, Pope Pius V granted this authority to all the supreme masters of the order and its most prominent universities, which were thus awarded the title of privileged universities (*universitates approbatae* or *universitates privilegiatae*).[76] In 1727, Pope Benedict XIII confirmed everything and granted many other powers and privileges.[77]

The Supreme Assembly of the Dominican Order held in Rome in 1553, upon authorisation of Pope

[73] J. Verger, *Istituzioni e sapere nel XIII secolo*, Jaca Book, Milano 1991., 81.

[74] See J. Le Goff, *L'uomo medievale*, Roma – Bari, 1993., 79.

[75] *Hinc est, quod nos tuis devotis in hac parte supplicationibus inclinati [...] Magisterii honorem et docendi licentiam facultate predicta, servatis Constitutionibus Viennensis Concilii [...] auctoritate Apostolica largiri, sibique, ut infra dictum Ordinem, et extra, quibuscumque gratiis, privilegiis libertatibus, et indulgentiis, tam a Sede, quam ab Ordine predictis Fratribus ejusdem Ordinis, tam a Sede, quam ab Ordine predictis Fratribus, ejusdem Ordinis in eadem Theologia Parisius Magistratis, concessis, perinde uti, et gaudere valeant, ac si in Perisien. Studio hujusmodi Magisterium recepisset...* (BOP II, 47). This document is often referred to by the general assemblies of the order. Thus, for example, the general assembly of 1542 emphasises: *Approbamus magisteria magistrorum hic creatorum per Rev.mum Patrem Generalem auctoritate sibi a Sede Apostolica concessa* (MOPH IX, 298).

[76] BOP V, 294–295.

[77] BOP VI, 615, 622–623.

ovlast podjele akademskih naslova bakalaureata i doktorata.[78] Ona se, međutim, odnosila samo na njegov teološki fakultet. Pape nikada nisu ni osnivali, ni branili osnivati filozofske fakultete, niti im davali ovlast podjele akademskih naslova. Filozofski fakultet generalnog učilišta u Zadru je, kao i prije toga, mogao davati samo lektorske naslove (*lectoratus philosophiae*). Ako je lektor predavao filozofiju na odgovarajućem fakultetu nosio je naslov lektora „slobodnih umijeća" (*lectoratus artium*), odnosno filozofije. Mogao ga je postići na kraju trogodišnjeg formalnog tečaja filozofije i šestogodišnjeg pohađanja teologije.[79]

8. Promovirani doktori uživali su velik broj prava, izuzetaka od općeg prava i povlastica koje je – kako je često bilo navedeno u samim diplomama – podjeljivalo sveučilište u Parizu kao najpovlaštenije sveučilište po kojemu su se svi drugi ravnali.[80] To je, međutim, u redovničkim zajednicama u kojima su svi članovi načelno trebali biti jednaki, stvaralo probleme. Taj se problem rješavao tako da za svaku provinciju, ovisno o njenoj veličini, broj njihovih korisnika zakonski bio strogo ograničen. Za Dalmatinsku provinciju je taj broj 1583. bio ograničen na šest, ali je tijekom vremena taj broj bio povećan na deset. Ako je taj broj bio ispunjen, bakalaureus koji je težio njegovu postizanju bio je prisiljen čekati fizičku smrt nekog akademskog „besmrtnika" da bi zauzeo njegovo mjesto. Zabilježen je slučaj da je jedan bakalaureus tek u 94. godini života došao na red za taj naslov.[81] Novi doktor je u znak svoga dostojanstva dobivao karakterističnu crnu doktorsku

[78] „Item confirmamus determinationem conventuum et universitatum studii iam per duo capitula praecedentia approbatam, extra quas universitates nolumus aliquem fratrem nostri ordinis facere seu graduari posse; et si secus factum fuerit, totum sit irritum et inane. Confirmantes etiam determinationem conventus Iadrensis in provincia Dalmatiae, in quo baccalaurei eiusdem provinciae possint legere sententias per quatuor annos, prout in praecedenti capitulo statutum fuit…" (MOPH, X, 1901., 7).

[79] S. Krasić, n. dj., 330.

[80] O njima v. S. Krasić, n. dj., 168 – 171.

[81] Usp. S. Krasić, n. dj., 699 – 671.

Boniface IX on April 27, 1402, granted the General University of Zadar the permission to award the academic titles of bachelors and doctorates, as a sign of proven earnestness.[78] It applied, however, only to the Faculty of Theology. The popes never founded or prevented the founding of faculties of philosophy, nor granted them the authority to award academic titles. The Faculty of Philosophy of the Studium Generale of Zadar could only award lectorate titles (*lectoratus philosophiae*), as it had done previously. If the lecturer taught philosophy at the appropriate faculty, he bore the title of lecturer of "free arts" (*lectoratus artium*), that is, philosophy. He would achieve it at the end of a three-year formal course in philosophy and a six-year theology study.[79]

The promoted doctors enjoyed a great number of rights, exceptions to the general law, and privileges, which – as was often stated in the diplomas themselves – set the University of Paris apart as the most privileged university, with others looking up to it.[80] This, however, caused problems in monastic communities where all members were supposed to be equal in principle. This challenge was solved by strictly limiting the number of users for each province. For the Dalmatian Province, this number was limited to six in 1583, but over time it increased to ten. If this number was met, a bachelor who aspired to achieve the academic title was forced to wait for the physical death of some academic "immortal" to take his place. There is a record of a bachelor reaching that title only at the age of 94.[81] As a sign of his dignity, the new doctor received a distinctive black doctor's cap (*birretum doctorale* or *birretum* **8**

[78] *Item confirmamus determinationem conventuum et universitatum studii iam per duo capitula praecedentia approbatam, extra quas universitates nolumus aliquem fratrem nostri ordinis facere seu graduari posse; et si secus factum fuerit, totum sit irritum et inane. Confirmantes etiam determinationem conventus Iadrensis in provincia Dalmatiae, in quo baccalaurei eiusdem provinciae possint legere sententias per quatuor annos, prout in praecedenti capitulo statutum fuit…* (MOPH, X, 1901., 7).

[79] S. Krasić, op. cit., 330.

[80] See S. Krasić, op. cit., 168–171.

[81] See S. Krasić, op. cit., 699–671.

kapu (*birretum doctorale* ili *birretum magistrale*), knjigu i zlatni prsten.[82] Iako su mnogi važni spisi zadarskoga sveučilišta u vrtlogu političkih zbivanja početkom XIX. st. netragom nestali, ipak posjedujemo podatke o imenima 105 bakalaureusa koji su u Zadru bili promaknuti u doktore teologije (*doctores* ili *magistri in theologia*), najmanje 200 bakalaureusa od kojih 96 nositelja naslova povlaštenih bakalaureusa (*bacchalaurei privilegiati*) i 214 lektora koji su postigli naslove profesora filozofije (*lectores philosophiae*) i teologije (*lectores theologiae*). No stvarni broj promoviranih nosilaca tih naslova bio je svakako veći. Na sveučilištu u Bologni je, primjera radi, između 1360. i 1500. doktorski naslov postiglo 447 ljudi. Ako se usporedi brojka od 105 doktorata koji su prema nepotpunim podacima podijeljeni u Zadru za 254 godine (1553. – 1807.), dolazi se do zaključka da je to bilo u prosjeku onoga vremena.[83]

O prosječnoj životnoj dobi potrebnoj za stjecanje doktorata moguće je nešto reći na temelju nekih statističkih pokazatelja o starosnoj dobi promaknutih laureata. Kao uzorak uzeli smo 30 doktora za koje znamo godinu rođenja, početak studiranja i postizanja doktorata. Taj se naslov obično postizao 18 do 44 godine nakon prvog upisa na studij.

9. Javno oblježje sveučilišta pretpostavljao je i javni nadzor nad njegovim djelovanjem. Pravni status generalnog učilišta u Zadru bio je reguliran općim crkvenim i državnim zakonima. Katolička Crkva i dominikanski red smatrali su ga najvišom školskom ustanovom ili sveučilištem u modernom smislu riječi s istim akademskim pravima i povlasticama

[82] U doktorskoj diplomi fr. Luke Polovinića s otoka Brača izdanoj 10. rujna 1564. napisano je: „… Auctoritate Apostolica Nobis concessa et praesentium tenore te, Rev.dum Patrem fratrem Lucam Polovineum praefatum, cuius sufficientiam exploratam habemus, ad gradum Mgisterii Sacrae Theologiae promovemus impositoque tibi bireto nigro insigni Magisterii facimus et creamus Sacrae Theologiae Doctorem signique Magisterii laurea insignitum numero, coetui et Collegio Doctorum ac Magistrorum Sacrae Theologiae ascribimus et annumeramus cum omnibus gratiis, privilegiis, gradu et loco, quibus caeteri Sacrae Theologiae Magistri in nostro Ordine rite promoti facere solent et possunt“(Arhiv dominikanskog samostana u Bolu na Braču).

[83] S. Krasić, n. dj., 313 – 343.

magistrale), a book and a gold ring.[82] Although many important writings of the University of Zadar disappeared without a trace in the whirlwind of political events at the beginning of the 19th century, we still have information on the names of 105 bachelors who were promoted to doctors of theology (*doctores* or *magistri in theologia*) in Zadar, at least 200 bachelors of whom 96 had the title of privileged bachelor (*bacchalaurei privilegiati*), and 214 lectors who achieved the titles of professor of philosophy (*lectores philosophiae*) and professor of theology (*lectores theologiae*). However, the actual number of promoted holders of these titles was certainly higher. At the University of Bologna, for example, 447 people achieved doctoral degrees between 1360 and 1500. Comparing the 105 doctorates that, according to incomplete data, were awarded in Zadar over 254 years (1553–1807), we can conclude that this was the average of that period.[83]

The average age at which doctorates were awarded can be determined based on specific statistical indicators related to the ages of the promoted laureates. As a sample, we selected 30 doctors for whom we have information on the year of birth, the year they commenced their studies, and the year they obtained their doctorate. This title was usually achieved 18 to 44 years after the first enrolment in the study.

9 The fact that the university was public also implied public oversight over its activities. The legal status of the Studium Generale of Zadar was regulated by general ecclesiastical and state laws. The Catholic Church and the Dominican Order considered it the highest educational institution or university in the modern

[82] In his doctoral degree, published on September 10, 1564, Fr. Luka Polovinić from the island of Brač wrote: … *Auctoritate Apostolica Nobis concessa et praesentium tenore te, Rev.dum Patrem fratrem Lucam Polovineum praefatum, cuius sufficientiam exploratam habemus, ad gradum Mgisterii Sacrae Theologiae promovemus impositoque tibi bireto nigro insigni Magisterii facimus et creamus Sacrae Theologiae Doctorem signique Magisterii laurea insignitum numero, coetui et Collegio Doctorum ac Magistrorum Sacrae Theologiae ascribimus et annumeramus cum omnibus gratiis, privilegiis, gradu et loco, quibus caeteri Sacrae Theologiae Magistri in nostro Ordine rite promoti facere solent et possunt* (archives of the Dominican monastery in Bol, island of Brač).

[83] S. Krasić, op. cit., 313–343.

koje su uživala ostala generalna učilišta ili sveučilišta u Parizu, Bologni, Padovi, Salamanki itd. Ono se u službenim dokumentima nazivalo istim naslovima kojima su bila nazivana ostala javna sveučilišta: *Studium generale, Studium formale, Studium universale, Gymnasium theologiae, Gymnasium generale, Lycaeum generale, Archilycaeum generale, Archigymnasium, Universitas, Universitas studiorum, Universitas Jadertina* i sl. Konstitucije (ustav) dominikanskog reda u koje nije bilo moguće ni dodati ni promijeniti bilo koju riječ ako to ne odobre tri uzastopne vrhovne skupštine, nisu pravile nikakvu razliku pravne naravi između generalnog učilišta u Zadru i gore navedenih generalnih učilišta pod specifičnim pojmom *conventus universitas* (samostan kao sjedište sveučilišta). Da ne bi bilo sumnje na koja se sve sveučilišta odnose, Konstitucije ih navode jedno po jedno. Zadarsko je uvijek je među njima.[84] Nadzor nad njegovih radom obavljale su crkvene i državne vlasti. U ime pape i Dominikanskog reda to je činio vrhovni poglavar kao njegov veliki kancelar.

Pravno-zakonska vrijednost akademskih naslova bila je izjednačena s naslovima postignutim na bilo kojem drugom sveučilištu. S obzirom na to da su akademski naslovi i sveučilišne povlastice imale svoj javni učinak, Mletačka Republika je strogo nadzirala ne samo njihovu podjelu, nego također izbor, imenovanja profesora, rektora i drugih dužnosnika.

10. Svi su se, naime, ispiti polagali u Zadru, ali je njihova valjanost bila provjeravana i odobravana u Rimu i u Veneciji preko posebnoga državnog vijeća

[84] "Declaramus, quo in capitulo Salmantae 1551 et subinde Romae 1553…" […] determinatae fuerunt universitates, in quibus huiusmodi actus exerceri deberent et possent, et extra quas actus scolasticos non admittentur ad gradus, et sunt infrascriptae videlicet: In primis Conventum nostrum Parisiensem […] In Provincia Dalmatiae Conventum Iadrensem…" (Usp. Regula Beati Augustini et Constitutiones Fratrum Ordinis Praedicatorum, Romae, 1566., 123; Regula S. Augustini et Constitutiones Fratrum Praedicatorum, Romae, 1650., 257; Regula S. Augustini et Constitutiones FF. Ordinis Praedicatorum, Romae, 1690., 321; S. Krasić, n. dj., 724 – 726.

sense of the word, with the same academic rights and privileges enjoyed by other studia generalia or universities in Paris, Bologna, Padua, Salamanca, etc. In official documents, it was named using the same titles as other public universities: *Studium generale, Studium formale, Studium universale, Gymnasium theologiae, Gymnasium generale, Lycaeum generale, Archilycaeum generale, Archigymnasium, Universitas, Universitas studiorum, Universitas Jadertina*, etc. Although the wording of the Constitutions of the Dominican Order could not be changed unless approved by three successive Supreme Assemblies, the Constitution did not make any distinction between the legal nature of the Studium Generale of Zadar and the aforementioned studia generalia. It used the specific term "conventus universitas" to refer to the convent as the seat of the university. To eliminate any ambiguity regarding the universities it applied to, the Constitutions list them individually. Zadar is always listed.[84] Its activities were supervised by the church and national authorities. The supreme master, as its grand chancellor, supervised it on behalf of the Pope and the Dominican Order.

The legal value of academic degrees was equal to that of those achieved at any other university. Since academic titles and university privileges had their public effects, the Venetian Republic strictly supervised not only their awarding, but also the selection and appointment of professors, rectors and other officials.

In fact, all exams were taken in Zadar, but their validity was assessed and approved in Rome and Venice through a special council of state or senate committee **10**

[84] *Declaramus, quo in capitulo Salmantae 1551 et subinde Romae 1553… […] determinatae fuerunt universitates, in quibus huiusmodi actus exerceri deberent et possent, et extra quas actus scolasticos non admittentur ad gradus, et sunt infrascriptae videlicet: In primis Conventum nostrum Parisiensem […] In Provincia Dalmatiae Conventum Iadrensem…* (Usp. Regula Beati Augustini et Constitutiones Fratrum Ordinis Praedicatorum, Romae, 1566., 123; Regula S. Augustini et Constitutiones Fratrum Praedicatorum, Romae, 1650., 257; Regula S. Augustini et Constitutiones FF. Ordinis Praedicatorum, Romae, 1690., 321; S. Krasić, op. cit., 724–726.

ili senatskog odbora zvanoga „Kolegij“ (*Collegio*)[85] koji je u tu svrhu imao svoj ured za crkvena pitanja zvan *Magistrato de' Proveditori ed Aggiunto sopra Monasteri*. Ti su središnji državni uredi imali osobitu ovlast nadzora nad podjelom doktorskih promaknuća i imenovanja profesora. Država je zahtijevala da se sve sveučilišne diplome, koje je u ime dominikanskog reda i pape potpisivao i izdavao njegov veliki kancelar u Rimu, prije objavljivanja moraju podnijeti na provjeru i odobrenje Senatu ili navedenom senatskom odboru kako bi on po vlastitim „javnim zakonima o doktorima ili magistrima“ za njih dao ili uskratio svoju suglasnost (*mandato di esecuzione*) za vlastito državno područje.[86] U 86 slučajeva imenovanja i akademskih promaknuća sadržanih u sačuvanoj knjizi generalnog učilišta navodi da su potpisana i odobrena za provedbu u jednom od tih dvaju vijeća ili odbora. To je više nego jasno iz formulacija kao što su: *iste litterae subscriptae et admissae fuerunt ab Excelso Venetiarum Collegio; de mandatu Excellentissimi Senatus Venetiarum; iuxta tenorem decreti Excellentissimi Senatus Venetiarum; de mandatu praecipiente Excellentissimo Magistratu super Monasteriis* i sl. U nekim slučajevima se navodi da neke diplome nisu bile priznate zato što nisu prošle propisanu proceduru u mletačkom Senatu (*perché la di lui patente non è passata nell'Eccelso Collegio, anzi fu determinato di ripugnare assolutamente*). Druga su imenovanja i akademska promaknuća bila obavljana na izričitu naredbu generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju.

[85] Usp. S. Krsić, *Generalno učilište*, str. 538, bilj. 507. “Collegio” je u ustavnom ustroju Mletačke Republike bio jedan od triju vrhovnih političkih i tehničkih tijela zvanih *Signoria*. Sačinjavalo ga je trostruko vijeće „mudraca“ (*savi*) koje se zvalo *Collegio* ili *Pien Collegio* (usp. G. Maranini, *La Costituzione di Venezia dopo la serrata del Maggior Consiglio*, La Nuova Italia Editrice, a Venezia, Perugia e Firenze, 1931., 325 – 330).

[86] To je obično bilo naznačivano na samim bakalaureatskim ili doktorskim diplomama riječima: „Fuerunt quoque praedictae litterae subscriptae et admissae ab Excelso Venetiarum Senatu pro exequtione die...” ili „ adì … in Collegio. Vista et licenziata per l'esecuzione“; „Vista e licenziata per l'esecuzione, salve le publiche leggi in materia de' Dottori e Maestri“ itd. čime su one dobivale državno priznanje (usp. S. Krasić, *Liber Almi Studii Generalis S. Dominici Iadrae 1684-1790.*, 66 – 68).

called the “Collegium” (Collegio)[85]. For this purpose, the Collegio had its own office for ecclesiastical matters called *Magistrato de' Proveditori ed Aggiunto sopra Monasteri*. These central government offices had the particular authority to supervise the awarding of doctoral promotions and appointments of professors. The State required that all university degrees, signed and issued on behalf of the Dominican Order and the Pope by its Grand Chancellor in Rome, must be submitted for verification and approval to the Senate or to the aforementioned senate committee before publication. Subsequently, the committee would either approve or deny it (mandato di esecuzione) within their own national territory, following their respective “public laws on doctors or masters.”[86] In the preserved book of the studium generale, containing records of 86 appointments and academic promotions, it is indicated that they were signed and approved for implementation at one of these two councils or committees. This is more than clear from formulations such as *iste litterae subscriptae et admissae fuerunt ab Excelso Venetiarum Collegio*; *de mandatu Excellentissimi Senatus Venetiarum*; *iuxta tenorem decreti Excellentissimi Senatus Venetiarum*; *de mandatu praecipiente Excellentissimo Magistratu super Monasteriis*, etc. In some cases, it is stated that some diplomas were not approved because they did not pass the prescribed procedure in the Venetian Senate (*perché la di lui patente non è passata nell'Eccelso Collegio, anzi fu determinato di ripugnare assolutamente*). Other appointments and academic promotions were carried out on the order of the providur (governor-general) for Dalmatia and Albania.

[85] See S. Krsić, *Generalno učilište*, 538, footnote 507. „Collegio” je u ustavnome ustroju Mletačke Republike bio jedan od triju vrhovnih političkih i tehničkih tijela zvanih *Signoria*. Sačinjavalo ga je trostruko vijeće „mudraca” (*savi*) koje se zvalo *Collegio* ili *Pien Collegio* (usp. G. Maranini, *La Costituzione di Venezia dopo la serrata del Maggior Consiglio*, La Nuova Italia Editrice, a Venezia, Perugia e Firenze, 1931., 325–330).

[86] This was usually indicated on the bachelor's or doctoral degrees with the words *Fuerunt quoque praedictae litterae subscriptae et admissae ab Excelso Venetiarum Senatu pro exequtione die... ili adì … in Collegio; Vista et licenziata per l'esecuzione*; *Vista e licenziata per l'esecuzione, salve le publiche leggi in materia de' Dottori e Maestri*, etc. that granted them national approval (see S. Krasić, *Liber Almi Studii Generalis S. Dominici Iadrae 1684–1790.*, 66–68).

11. Sve to potvrđuje da su kako su akademska promaknuća tako i imenovanja pojedinih profesora i dužnosnika bila obavljana u ime crkvenih i državnih vlasti. Za svoje sveučilište u Padovi vlada Mletačke Republike je to činila preko svojih posebnih nadzornika ili „reformatora" (*Riformatori dello Studio di Padova*) koji su bili stalno nazočni u njegovom ustroju, pa nije bilo potrebno posebno odobravati njegove diplome i odluke. Bez odobrenja tog tijela državne vlasti niti jedna se diploma nije smjela objaviti, niti se njezin vlasnik smio služiti svojim naslovom, pravima i povlasticama.[87] Tek kada je on smatrao da su bili ispunjeni svi državni propisi vlada je obično ovlašćivala rektora ili nekog drugoga da na posebnoj javnoj svečanosti nekomu osobno uruči diplomu. Nakon što je doktorand i tu zapreku uspješno svladao, bio je bio priman u zajednicu doktora ili magistara (*collegium magistrorum*) te dobivao odgovarajuća obilježja kao simbole svoga dostojanstva – posebnu crnu doktorsku kapu (*birretum doctorale* ili *birretum magistrale*), zlatni prsten i knjigu – uz koje su bile povezane mnoge osobne i profesionalne časti, ugled i povlastice. Te su procedure trajale po više mjeseci. Od trenutka potpisa vrhovnog poglavara reda u Rimu i odobrenja mletačke vlade do trenutka uručenja obično je prolazilo od nekoliko mjeseci do cijele godine dana.[88] U sačuvanim spisima generalnog učilišta nalazimo zapise iz kojih se vidi da su se neki doktorski naslovi

[87] Profesor generalnog učilišta Pavao Ostoja 1777. izjavljuje: "Sine authoritate Serenissimi Principatus cui subditi ressignare debent omnes paginas Romanas pro esecutione" (Državni arhiv u Zadru, Fond samostana sv. Dominika, kutija 33, br. 1133; S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 349, bilj. 282).

[88] To se najbolje vidi na primjeru imenovanja Giovannija Battiste Lisca iz Verone, „redovitim" bakalaureusom u Zadru. Vrhovni poglavar reda imenovao ga je 22. kolovoza 1716., mletački *Collegio* 13. veljače 1717. odobrio njegovo imenovanje, a ono mu je uručeno u Zadru tek 14. rujna 1717. (S. Krasić, n. dj., 102).

11 All this confirms that the academic promotions and appointments of individual professors and officials were carried out on behalf of ecclesiastical and state authorities. For its university in Padua, the government of the Venetian Republic did so through its special supervisors or "reformers" (*Riformatori dello Studio di Padova*) who were constantly present in its organisation; therefore, it was not necessary to specifically approve the issued diplomas and decisions. Without the approval of that national body, no diploma was allowed to be published, nor was its holder allowed to use his title, rights and privileges.[87] Only when he felt that all state regulations had been met would the government typically authorise the rector or another designated person to personally present the diploma at a special public ceremony. After successfully overcoming this obstacle, the doctoral student was admitted to the community of doctors or masters (*collegium magistrorum*) and he received the appropriate attributes as symbols of his dignity – a special black doctorate cap (*birretum doctorale* or *birretum magistrale*), a golden ring and a book – that were associated with many personal and professional honours, reputations and privileges. These procedures lasted several months. From the moment of obtaining the signature from the supreme master of the order in Rome and the approval of the Venetian government to the actual awarding of the diploma, typically, several months or even a year would pass.[88] In the preserved files of the studium generale, records can be found indicating

[87] The professor at the studium generale, Pavao Ostoja, declared in 1777: *Sine authoritate Serenissimi Principatus cui subditi ressignare debent omnes paginas Romanas pro esecutione* (State Archives in Zadar, Fund of the monastery of St. Dominic, box 33, No. 1133; S. Krasić, *Generalno učilište*, 349, footnote 282).

[88] This is best seen in the example of Giovanni Battista Lisco from Verona, who was awarded a "regular" bachelorate in Zadar. The supreme master of the order appointed him on August 22, 1716, the Venetian *Collegio* approved his appointment on February 13, 1717, and it was not presented to him in Zadar until September 14, 1717 (S. Krasić, op. cit., 102).

davali u ime ili po naredbi državnih vlasti.[89] Ovlast davanja najviših akademskih naslova i činjenica da su oni bili priznati „in foro externo", oslobađali su članove Dalmatinske provincije i druge klerike i laike, osim u iznimnim slučajevima, da odlaze u inozemstvo i izlažu se velikim troškovima i opasnostima nesigurnih putovanja, što pokazuje povećanje njihovih upisa na filozofski fakultet. Potražnja za slobodnim mjestom je bila tolika da je uprava generalnog učilišta bila prisiljena vlastite studente premještati u druge samostane kako bi tim ljudima dala mogućnost pohađanja sveučilišne izobrazbe.[90]

12. Generalno učilište u Zadru je, kao i mnoga druga učilišta Dominikanskog reda, po svojoj naravi, statutima i sastavu nastavnog osoblja bilo otvorenog tipa i međunarodnog značenja. Ono je, istina, prije svega bilo namijenjeno članovima samoga Dominikanskog reda, ali i svima onima, klericima i laicima, koji su bili željni znanja i za to ispunjavali propisane uvjete.

U sačuvanoj i objavljenoj knjizi *Liber almi Studii Generalis S. Dominici Iadrae 1684-1790* nalaze se podatci o profesorima, kojih je najviše bilo iz Dalmacije, ali iz drugih krajeva i zemalja te više od 200 studenata koji su u razdoblju od 1684. do 1790. studirali u Zadru. Od toga su 114 bili stranci, poglavito s Apeninskog poluotoka. Izričito se spominju studenti iz Venecije, Vicenze, Breše (Brescia), Bergama, Ferrare, Bologne, Rima, Coma, Trenta, Nizze, Napulja, Lombardije, Apulije i Kalabrije, a neki su bili čak iz Njemačke i

[89] U zapisniku promocije bakalaureusa Tome Sadije stoji: „Die 25. Julii [1780]. De mandato Serenissimi Principis datus fuit per litteras patentes Ad. R. Patris Magistri Provincialis Fr. Dominici Dumercovich in Magistrum Sacrae Theologiae R. P. Baccalaureus Fr. Thomas Sadia" (Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum Provinciae Dalmatiae 1769-1850, str. 112). Da ne bi bilo zabune u ime koje je vlasti bio podijeljen doktorat, provincijalni zbor Dalmatinske provincije je 27. lipnja 1781. ponovno naglasio: „Acceptatae fuerunt litterae patentes, quibus Adm. R. P. Baccalaureus fr. Thomas Sadia institutus fuit in Provincia magister ab Ad. R. Patre Magistro, nunc defuncto, Provinciali fr. Dominico Dumercovih de mandato Excellentissimi Magistratus et Adjuncto supra Monasteriis" (n. dj., 116).

[90] Usp. S. Krasić, n. dj., str. 333-334.

that some doctoral titles were awarded in the name or by order of the state authorities.[89] The authority to confer the highest academic titles, and the fact that they were recognised *in foro externa*, allowed the members of the Dalmatian Province and other clerics and laymen, except in exceptional cases, to avoid going abroad, thus avoiding substantial costs and the inconveniences of long journeys. This can also be seen in the increase in the number of enrolments to the Faculty of Philosophy. The demand for a vacancy was so great that the administration of the studium generale was forced to transfer its own students to other monasteries in order to give these people the opportunity to attend university.[90]

12 The Studium Generale of Zadar, like many other studies of the Dominican Order, was of open type and had international significance due to its nature, statutes and composition of teaching staff. Truth be told, it was intended primarily for members of the Dominican Order itself, but also for all those clerics and laymen who were eager for knowledge and who met the demanded prerequisites.

The preserved and published book *Liber almi Studii Generalis S. Dominici Iadrae 1684–1790* contains information on professors, most of whom were from Dalmatia, but also from other regions and countries and on more than 200 students who studied in Zadar between 1684 and 1790. Of these, 114 were foreigners, mainly from the Apennine Peninsula. Students from Venice, Vicenza, Brescia, Bergamo, Ferrara, Bologna, Rome, Como, Trent, Nice, Naples, Lombardy, Apulia and Calabria are mentioned explicitly, and some were

[89] The minutes from the promotion of the bachelor Thomas Sadia report: *Die 25. Julii [1780]. De mandato Serenissimi Principis datus fuit per litteras patentes Ad. R. Patris Magistri Provincialis Fr. Dominici Dumercovich in Magistrum Sacrae Theologiae R. P. Baccalaureus Fr. Thomas Sadia* (Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum Provinciae Dalmatiae 1769–1850, 112). In order to avoid any ambiguity on the authority that awarded the doctorate, the Provincial Assembly of the Dalmatian Province emphasised again on June 27, 1781: *Acceptatae fuerunt litterae patentes, quibus Adm. R. P. Baccalaureus fr. Thomas Sadia institutus fuit in Provincia magister ab Ad. R. Patre Magistro, nunc defuncto, Provinciali fr. Dominico Dumercovih de mandato Excellentissimi Magistratus et Adjuncto supra Monasteriis* (op. cit., 116).

[90] See S. Krasić, op. cit., 333–334.

Poljske.[91] Svi su oni imali prilike studirati kod kuće ili na nekom sveučilištu blizu nje, ali su ipak izabirali Zadar odakle su se vraćali sa svuda važećim sveučilišnim diplomama i akademskim naslovima. Među profesorima, osim, naravno, iz susjedne Italije, u dokumentima se navode i neki iz Španjolske i Flandrije. Generalno učilište u Zadru se, naravno, brojem svojih studenata i profesora teško moglo natjecati s velikim sveučilištima velikih zapadnoeuropskih naroda, ali to ne znači da je ono bilo lošije od drugih samo zato što je bilo manje. Povijest malih naroda obično se odvijala na marginama povijesti brojčano većih i političko-gospodarski uspješnijih naroda, ali ne nužno njihovom krivnjom ili zbog svoje malobrojnosti. Razloga za to može biti velik broj u koje se ovdje ne može ulaziti.

13. Osnutak prvog sveučilišta u povijesti svakog naroda, bez obzira na njegovu brojčanu veličinu, predstavlja veoma važan, magični trenutak njegova prijelaza iz nižega u viši stupanj razvitka i prekretnicu u procesu stjecanja intelektualne i kulturne zrelosti. Važnost Generalnog učilišta u Zadru za hrvatsku kulturnu povijest proizlazi iz činjenice da je bilo ne samo prva, nego i kroz više stoljeća jedina visokoškolska ili sveučilišna ustanova međunarodnog ugleda i značaja na nacionalnom tlu. No „veličina“ jednog grada ili naroda se ne mjeri po broju svojih stanovnika ili veličini teritorija, nego po civilizacijskim, kulturnim, intelektualnim i drugim vrijednostima koje oni posjeduju i zastupaju. U vezi s time nije zgorega podsjetiti da su, temeljem ovlasti koju je 1402. papa Bonifacije IX. podijelio vrhovnim poglavarima dominikanskog reda, naslovnici njegovih doktorskih diploma uživali ista prava i povlastice kao da su ih stekli na sveučilištu u Parizu, što je ne samo tim diplomama nego i učilištima davalo osobit značaj. Taj su ugled uživala sva povlaštena sveučilišta (*universitates approbatae*) među kojima se od 1553. nalazilo i generalno učilište u Zadru. Njegovim osnutkom 1396. on se – slično Pragu, Parizu, Bologni i drugim europskim gradovima u kojima su postojala takva učilišta – našao na geografskoj karti europskih sveučilišta kao sveučilišni grad (*civitas universitaria*) ili „grad sveučilište“ (*civitas - universitas*). To je – iako

[91] S. Krasić, *Liber almi Studii Generalis*, 95 – 96, 196 – 127, 102 – 105, 126, 131 – 132, 137, 147 sqq.

even from Germany and Poland.[91] All of them had the opportunity to study at home or at a university nearby, but still chose Zadar, from where they returned with universally valid diplomas and academic titles. Among the professors, except, of course, from neighbouring Italy, the documents also cite some from Spain and Flanders. The Studium Generale of Zadar, of course, could hardly compete with the large universities of the great Western European nations in terms of numbers of students and professors. However, this does not mean that it was worse than others just because it was smaller. The history of small nations usually unfolds on the margins of history, overshadowed by larger and more politically and economically successful nations, but not necessarily by their own fault or because of their restricted numbers. There could be many reasons for that, but we will not tackle them here.

13 The founding of the first university in the history of every nation, regardless of its numerical size, represents a very important, magical moment in its transition from a lower to a higher stage of development and a turning point in the process of acquiring intellectual and cultural maturity. The importance of the Studium Generale of Zadar to Croatian cultural history originates from the fact that it was not only the first, but also, for many centuries, the only higher education institute or university of international prestige and significance on national soil. However, the “greatness” of a city or nation is not measured by the number of its inhabitants or the size of its territory, but the civilisational, cultural, intellectual, and other values that they possess and represent. Therefore, it is worth recalling that, by virtue of the powers conferred in the supreme masters of the Dominican Order by Pope Boniface IX in 1402, the holders of those doctoral degrees enjoyed the same rights and privileges as if they had acquired them at the University of Paris, which gave special importance not only to these diplomas but also to these universities. This reputation was enjoyed by all the privileged universities (*universitates approbatae*), among which was the Studium Generale of Zadar from 1553. With its establishment in 1396, this studium,

[91] S. Krasić, *Liber almi Studii Generalis*, 95–96, 196–127, 102–105, 126, 131–132, 137, 147 sqq.

tek usput – spomenuo papa Pio V. u jednoj ispravi iz 1570. u kojoj se tvrdi da se u gradu Zadru nalazi "univerzalno" i „vrlo znamenito (sve)učilište".[92]

14. U povijesti hrvatskog visokog školstva važno je uočiti paralelizam između onoga što se u XIV. st. događalo u Češkoj i Hrvatskoj. Ni Česi, ni Hrvati prije toga nisu imali državne samostalnosti. Česi su nakon gubitka nacionalne samostalnosti 1278. živjeli u sastavu Svetoga Rimskog Carstva njemačke narodnosti, ali su po planovima rimske obedijencije skupa s njim odigrali vrlo važnu ulogu u širenju sveučilišta na velikom području „sjeverno od Alpa". Hrvati su još od 1102. živjeli u državnoj zajednici s Mađarima u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu. Stjecajem povijesnih okolnosti jedni i drugi su u vrijeme „Zapadnog crkvenog raskola" (1378. – 1417.) bili uključeni u važan program papinske kurije i rimske obedijencije osnivanja novih sveučilišta. Prvo sveučilište Česi su dobili zahvaljujući caru Karlu IV. koji je uz pomoć pape Klementa VI. 1348. u Pragu osnovao generalno učilište (sveučilište) kao prvo u srednjoj Europi ili – kako se u

[92] „Cumque, sicut accepimus, in civitate Jadrensi extet una domus seu conventus Ordinis S. Dominici Fratrum Praedicatorum in qua, seu in quo, Studium universale Fratrum Religionis dicti totius illius Provinciae Dalmatiae consistat; quae quidem domus seu conventus, licet sit principalis illius Provinciae et valde insignis, summa tamen paupertate est oppressa..." (Archivum Apostolicum Vaticanum, Registra Vaticana, 2011, f.174r-176v). Slično su, ali mnogo opširnije, u svojim govorima i dobro poznatim javnim nastupima govorila dvojica papa našega vremena. Tako je u povodu 600. obljetnice generalnog učilišta Ivan Pavao II. 31. siječnja 1997. visokim predstavnicima Zadarske nadbiskupije, Filozofskoga fakulteta u Zadru, Veleposlanstva RH pri Svetoj Stolici, Grada Zadra, Zadarske županije, profesorima i studentima Filozofskoga fakulteta, predstavnicima kulturnih ustanova, novinarima i dr. o njemu održao svoj vjerojatno najduži i najvažniji govor na hrvatskom jeziku, o čemu postoje opširna izvješća brojnih novinskih agencija. Njegov nasljednik Benedikt XVI. je 4. lipnja 2011. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu na susretu s predstavnicima civilnog društva, političkog, akademskog, kulturnog, gospodarskog i vjerskog života Republike Hrvatske o zadarskom sveučilištu izrekao nekoliko značajnih riječi i poruka. Takvim se izjavama ne mogu pohvaliti ni mnogo veća i starija sveučilišta u svijetu. Pape, napomenimo, načelno nikada ne ulaze u kontroverzna pitanja ili stručne rasprave koje vode, nego se povremeno, ovisno o važnosti pojedinog slučaja, na njih osvrnu kao na općepoznate, provjerene i prihvaćene činjenice.

just like Prague, Paris, Bologna and other cities, put itself on the map of European universities as a university city (*civitas universitaria*), or "city university" (*civitas-universitas*). This was mentioned incidentally by Pope Pius V in a document from 1570, where he stated that in the city of Zadar, there is a "universal" and "very illustrious studium/university."[92]

14 In the history of Croatian higher education, it is important to note the parallelism between what was happening in the 14th century in Bohemia and Croatia. Neither the Czechs nor the Croats had state independence before that. After losing their national independence in 1278, the Czechs became part of the Holy Roman Empire of German nationality, but according to the plans of the Roman Obedience, they played a very important role in the expansion of universities in a large area "north of the Alps." Since 1102, the Croats lived in a state union with the Hungarians in the Hungarian-Croatian Kingdom. Due to historical circumstances, both were involved in the important programme of the papal curia and the Roman Obedience of the founding of new universities at

[92] *Cumque, sicut accepimus, in civitate Jadrensi extet una domus seu conventus Ordinis S. Dominici Fratrum Praedicatorum in qua, seu in quo, Studium universale Fratrum Religionis dicti totius illius Provinciae Dalmatiae consistat; quae quidem domus seu conventus, licet sit principalis illius Provinciae et valde insignis, summa tamen paupertate est oppressa...* (Archivum Apostolicum Vaticanum, Registra Vaticana, 2011, f.174r-176v). Similar, but to a much greater extent, was said in speeches and well-known public appearances by the two popes of our time. Thus, on the occasion of the 600th anniversary of the studium generale, on January 31, 1997, John Paul II delivered his speech about this university to senior representatives of the Archdiocese of Zadar, the Faculty of Philosophy in Zadar, the Embassy of the Republic of Croatia to the Holy See, the City of Zadar, Zadar County, professors and students of the Faculty of Philosophy, representatives of cultural institutions, journalists and others. It was probably his longest and most important speech in the Croatian language, and it was reported extensively by many press agencies. On 4 June 2011, his successor, Benedict XVI, said some important words and delivered significant messages about the University of Zadar at a meeting with representatives of civil society and political, academic, cultural, economic and religious life of the Republic of Croatia at the Croatian National Theatre in Zagreb. Many larger and older world universities cannot boast such statements. It should be noted that popes never tackle controversial issues or lead expert discussions, but occasionally, depending on the importance of a particular case, they refer to them as generally known, verified and accepted facts.

to vrijeme govorilo – „sjeverno od Alpa“, učinivši ga na taj način ne samo političkim nego i kulturno-prosvjetnim središtem Svetog Rimskog Carstva njemačke narodnosti. Zahvaljujući Rajmundu De Vineisu, koji je kao vrhovni poglavar dominikanskog reda i jedan od najistaknutijih čelnika rimske obedijencije imao sve papinske ovlasti osnivati sveučilišta, u Zadru je 1396. osnovano generalno učilište. Vrhovni poglavar dominikanskog reda učinio je time Zadar prvim takvim kulturnim središtem ne samo na hrvatskom tlu nego i u cijeloj jugoistočnoj Europi.

15. U povijesnom i kulturnom paralelizmu između Čeha i Hrvata ima i razlika. Česi su bili duboko svjesni da su 1348. dobili sveučilište kao veliku kulturnu tekovinu europskog Zapada za što se toliko zalagao prosvijetljeni car Karlo IV., a Hrvati su ga imali preko četiri stoljeća, ali nitko za to nije mario ili na to obraćao pozornost kao da ga nikada nisu imali. Poenta je u tome da nije isto biti i imati. Imati nešto, a ne znati da ga se ima, isto je što i nemati ga. Tako se dogodio vrlo čudan paradoks da je hrvatska historiografija previdjela ili pak zanemarila proučavati povijest srednjovjekovnog školstva u uvjerenju da se u njoj nema što osobito naći. Međutim, bilo je dovoljno malo pomnije čitati spise koji se još uvijek čuvaju u Državnom arhivu u Zadru, ali i u drugim arhivima, poput onih u Rimu i u Veneciji, da se vidi kakvo se kulturno blago u njemu krije i bez ikakve dvojbe zaključiti da, primjera radi, doktorske diplome nije bilo tko mogao podjeljivati nego samo jedno sveučilište koje je tu postojalo i djelovalo kao jedna od najvećih tekovina europske civilizacije, dokaz njezine kulturne zrelosti i pokretačka snaga svih njenih značajnijih društvenih procesa.

Važnost postojanja generalnog učilišta u Zadru za hrvatsku povijest jedva je moguće precijeniti. Osnutak bilo kojeg sveučilišta nikada nije plod nekog slučaja nego zbroj najrazličitijih kulturnih, političkih, gospodarskih i duhovnih čimbenika koje nije lako naći u isto vrijeme i na istom mjestu. Taj se trenutak obično smatra prijelomnim događajem i jednim od najvažnijih događaja u kulturnoj povijesti svakog naroda. On se u hrvatskoj kulturnoj povijesti dogodio na samom isteku XIV. st. što iz temelja mijenja prijašnje vrednovanje cjelokupne hrvatske kulturne povijesti i mjesta koje je on zauzimao u općoj povijesti. Zahvaljujući svom

the time of the “Western Church Schism” (1378–1417). The Czechs obtained their first university thanks to Emperor Charles IV, who founded the studium generale (university) in Prague in 1348. This was the first university in Central Europe or – as it was said at the time – “north of the Alps.” It was therefore not only a political centre but also a cultural-educational centre of the Holy Roman Empire of German nationality. Thanks to Raymond De Vineis, who, as the supreme master of the Dominican Order and one of the most prominent leaders of the Roman Obedience, had all the papal authorities to establish universities, the studium generale was founded in Zadar in 1396. The supreme master of the Dominican Order thus made Zadar the first cultural centre of this kind, not only on Croatian soil but also in the whole of southeastern Europe.

15 There is also a difference in the historical and cultural parallelism between Czechs and Croats. The Czechs were deeply aware that in 1348, they had obtained the university as the great cultural influence of the European West that Emperor Charles IV was strongly endorsing. The Croats had the university for more than four centuries, but no one cared about it or paid attention to it, as if they had never had it. The point is that it is not the same to be and to have. Having something and not knowing that you have it is the same as not having it. Thus, a very strange paradox occurred. The Croatian historiography overlooked or neglected to study the history of medieval education, believing that there was nothing special to be found in it. However, it was enough to read with a little more caution the writings that are still kept in the State Archives in Zadar, as well as in other archives, such as those in Rome and Venice, to see what cultural treasures are hidden in it, and to conclude without any doubt that, for example, doctoral degrees could not be awarded by anyone, but only by one university that existed and acted as one of the greatest currents of European civilisation. It was proof of its cultural maturity and the driving force of all its most important social processes.

The importance of the existence of the Studium Generale of Zadar to Croatian history can hardly be overestimated. The foundation of any university is never accidental, rather a combination of the most diverse cultural, political, economic and spiritual factors that are not easy to find at the same time and in

sveučilištu on je već potkraj srednjeg vijeka doživio svoju kulturnu zrelost, uključio se u najnaprednije tokove europske kulture tako da je od dotadašnjeg „uvoznika“ i pukog „potrošača“ tuđih kulturnih i intelektualnih dobara, prvi put u svojoj povijesti postao njihov „proizvođač“ i „izvoznik“ i to najviše u zemlje iz kojih ih je do tada „uvozio“.

No tu ne završava govor o važnosti generalnog učilišta u Zadru. Za njegovo šire i objektivnije vrednovanje u sklopu cjelokupnoga europskog školstva trebat će još vremena i proučavanja. Daljnja istraživanja i eventualni pronalazak izgubljene ili na bilo koji način otuđene dokumentacije, osobito njegove administracije u vrijeme njegova ukinuća 1807., mogao bi nam prirediti druga, nadamo se, ugodna iznenađenja. Iako nastojanja autora ovog teksta u tom smislu nisu urodila željenim plodom, stvarnost je obično mnogo bogatija nego što mislimo. Neočekivano imamo pravo uvijek očekivati.

the same place. This moment is usually considered a turning point and one of the most important events in the cultural history of any nation. In Croatian cultural history, this occurred at the very end of the 14th century, fundamentally changing the previous evaluation of the entire Croatian cultural history and the place it occupied in general history. Thanks to its university, Zadar had already reached its cultural maturity at the end of the Middle Ages, becoming involved in the most advanced currents of European culture. Despite previously being an “importer” and “consumer” of foreign intellectual goods, for the first time in its history, it became a “producer” and “exporter”, especially to the countries from which it used to “import” in the past.

However, the importance of the Studium Generale of Zadar is not limited to this. In order to evaluate it in a broader and more objective way, within the entirety of European education, more time and research will be needed. Further research and possible retrieval of lost or in any way alienated documentation, especially of its administration at the time of its abolition in 1807, might give us other, hopefully, pleasant surprises. Although the efforts of the authors of this text have not reached the desired results, the reality is much richer than we think. We always have the right to expect the unexpected.

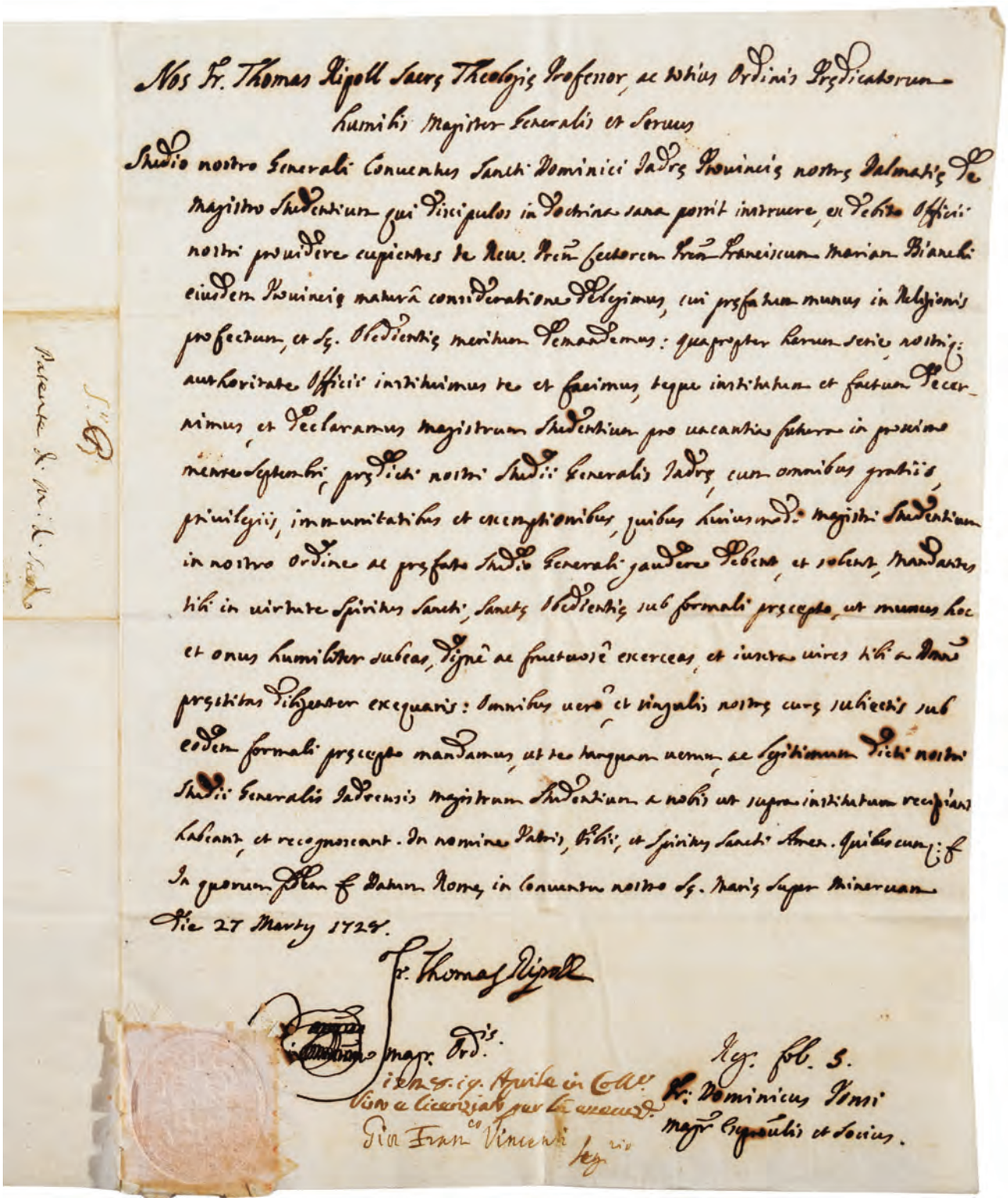

Nos Fr. Thomas Ripoll Sacræ Theologiæ Professor, ac totius Ordinis Prædicatorum humilis Magister Generalis et Servus

Studio nostro Generali Conventus Sancti Dominici Jadræ Provinciæ nostræ Dalmatiæ de Magistro Studentium qui Discipulos in Doctrina sana possit instruere, et debito Officii nostri providere cupientes de Rev. Patre Lectore Fratre Francisco Maria Bianchi eiusdem Provinciæ maturâ consideratione delegimus, cui præfatum munus in Religionis profectum, et Sæ. Obedientiæ meritum demandemus: quapropter hanc serie nostræ authoritate Officii instituimus ter et facimus, teque institutum et factum decernimus, et declaramus Magistrum Studentium pro vacantia futura in proximo mense Septembri, prædicti nostri Studii Generalis Jadræ, cum omnibus gratiis, privilegiis, immunitatibus et exemptionibus, quibus huiusmodi Magistri Studentium in nostro Ordine ac præfato Studio Generali gaudere debent, et solent, mandantes tibi in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ sub formali præcepto, ut munus hoc et onus humiliter subeas, dignè ac fructuosè exerceas, et iustas vires tibi a Deo præstitas diligenter exequaris: Omnibus verò et singulis nostræ curæ subiectis sub eodem formali præcepto mandamus, ut te tanquam verum ac legitimum dicti nostri Studii Generalis Jadrensis Magistrum Studentium a nobis ut supra institutum recipiant habeant, et recognoscant. In nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti Amen. Quibus cum &c. In quorum fidem &c. Datum Romæ in Conventu nostro Sæ. Mariæ super Minervam die 27 Martij 1728.

Fr. Thomas Ripoll

Magr. Ord.

Reg. fol. 5.

Fr. Dominicus Pini Magr. Ordinis et Socius.

Patente S. M. di Zara

Imenovanje Franje Marije Bianchija magistrom studenata na dominikanskome Generalnome studiju u Zadru od 27. ožujka 1728. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 550)

Appointment of Francesco Maria Bianchi as Master of Students at the Dominican Studium Generale of Zadar on March 27, 1728 (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 550)

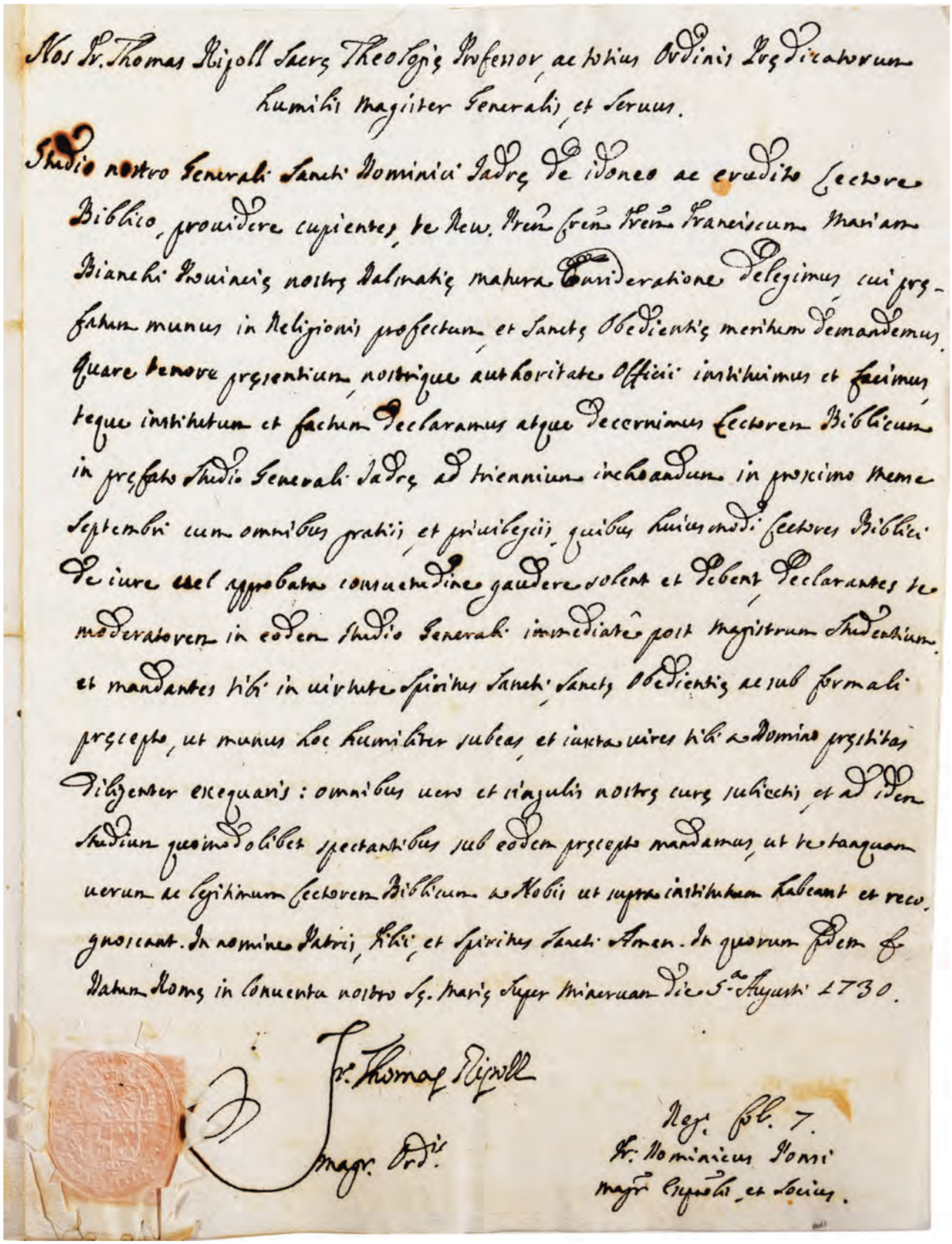

Nos Fr. Thomas Rizoll Sacræ Theologiæ Professor, ac totius Ordinis Prædicatorum humilis Magister Generalis, et Servus.

Studio nostro Generali Sancti Dominici Zadræ de idoneo ac erudito Lectore Biblico, providere cupientes, te Rev. Pr. Fr. Franciscum Mariam Bianchi Dominicis nostræ Dalmatiæ maxima Consideratione delegimus cui præfatum munus in Religionis profectum et Sanctæ Obedientiæ meritum demandemus. Quare tenore præsentium, nostrique authoritate Officii instituimus et facimus, teque institutum et factum declaramus atque decernimus Lectorem Biblicum in præfato Studio Generali Zadræ ad triennium inchoandum in proximo mense Septembri cum omnibus gratiis et privilegiis quibus huiusmodi Lectores Biblici de iure vel approbata consuetudine gaudere solent et debent declarantes te moderatorem in eodem Studio Generali immediatè post Magistrum Studentium et mandantes tibi in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ ac sub formali præcepto, ut munus hoc humiliter subeas, et iuxta vires tibi a Domino præstitas diligenter exequaris: omnibus vero et singulis nostræ curæ subiectis, et ad idem Studium quomodolibet spectantibus sub eodem præcepto mandamus, ut te tanquam verum ac legitimum Lectorem Biblicum a Nobis ut supra institutum habeant et recognoscant. In nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem &c. Datum Romæ in Conventu nostro S. Mariæ Super Minervam die 5. Augusti 1730.

Fr. Thomas Rizoll
Magr. Ordis.

Reg. fol. 7.
Fr. Dominicus Donzi
Magr. Cancellarius et Socius.

Imenovanje Franje Marije Bianchija lektorom biblijske teologije na dominikanskome Generalnome studiju u Zadru od 5. kolovoza 1730. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 550)

Appointment of Francesco Maria Bianchi as lecturer of biblical theology at the Dominican Studium Generale of Zadar on August 5, 1730 (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 550)

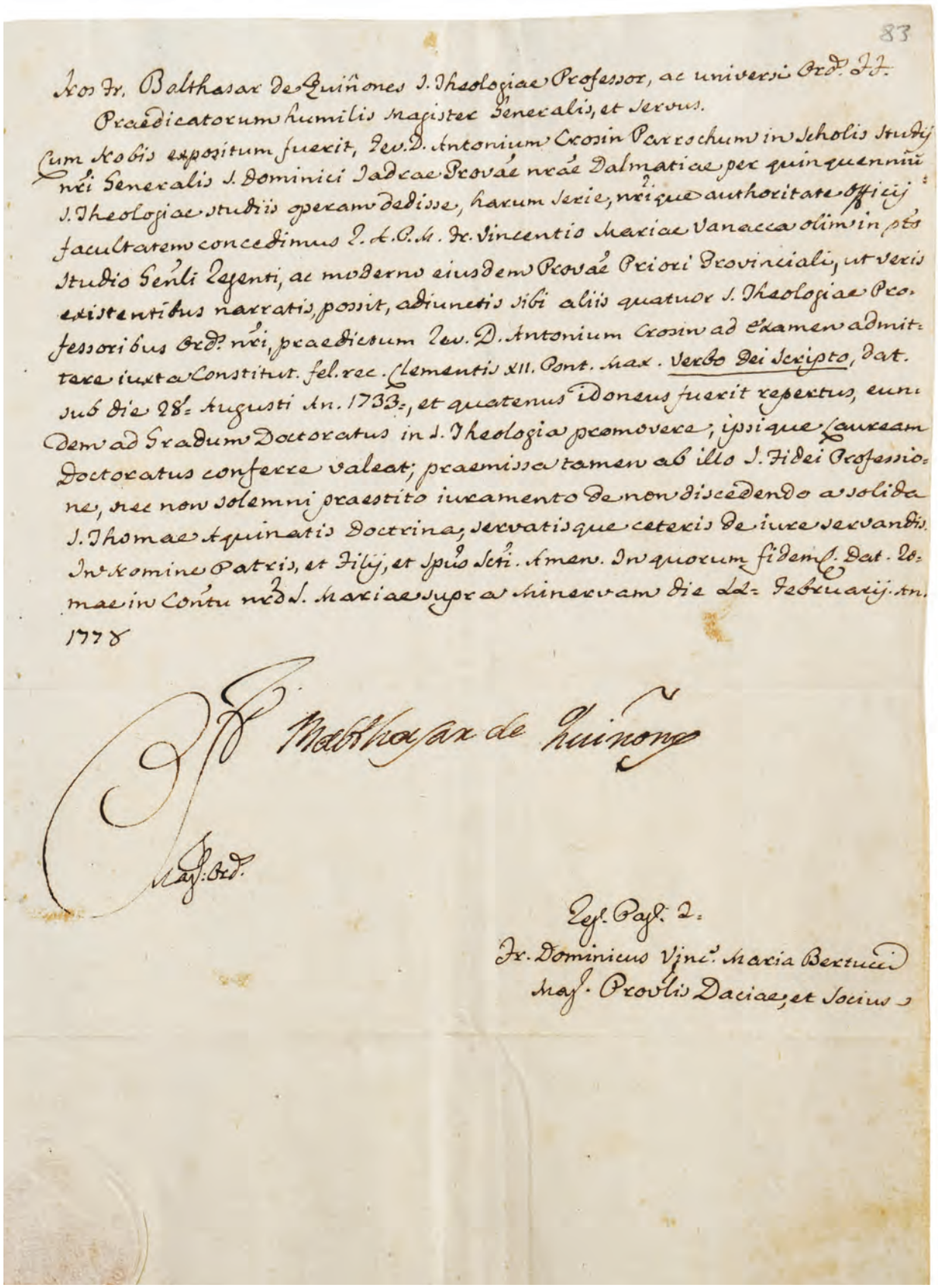

83

Nos Fr. Balthasar de Quiñones S. Theologiae Professor, ac universi Ord. FF.
Praedicatorum humilis Magister Generalis, et Servus.
Cum Nobis expositum fuerit, Rev. D. Antonium Crosin Parrochum in Scholis Studij
nri Generalis S. Dominici Iadrae Provae nrae Dalmaticae per quinquennium
S. Theologiae studiis operam dedisse, harum serie, nrique authoritate officij
facultatem concedimus R. d. P. M. Fr. Vincentio Mariae Vanacca olim in pto
Studio Senli Regenti, ac moderno eiusdem Provae Priori Provinciali, ut veris
existentibus narratis, possit, adiunctis sibi aliis quatuor S. Theologiae Pro-
fessoribus Ord. nri, praedictum Rev. D. Antonium Crosin ad examen admit-
tere iuxta Constitut. fel. rec. Clementis XII. Pont. Max. Verbo Dei Scripto, dat.
sub die 28. Augusti An. 1733., et quatenus idoneus fuerit repertus, eum-
dem ad Gradum Doctoratus in S. Theologia promovere, ipsique Lauream
Doctoratus conferre valeat; praemissa tamen ab illo S. Fidei Professio-
ne, nec non solemni praestito iuramento de non discedendo a solida
S. Thomae Aquinatis Doctrina, servatisque ceteris de iure servandis.
In nomine Patris, et Filij, et Spus Sti. Amen. In quorum fidem. Dat. Ro-
mae in Conu nro S. Mariae super Minervam die 22. Februarij An.
1778

Fr. Balthasar de Quiñones

Mag. Ord.

Reg. Pag. 2.
Fr. Dominicus Vinc. Maria Bertucci
Mag. Provlis Daciae, et Socius

Vrhovni poglavar dominikanskog reda Balthasar de Quiñones 22. veljače 1778. godine dopušta nekadašnjem rektoru Generalnog učilišta u Zadru i provincijalu Dalmatinske provincije Vinku M. Vanacca da, skupa s drugom četvoricom profesora, može obaviti ispit iz teologije svećenika Zadarske nadbiskupije Antuna Krosina za doktorski naslov (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 33, br. 1133)

Supreme Head of the Dominican Order Balthasar de Quiñones authorizes on February 22, 1778, the former rector of the Studium Generale of Zadar and Provincial of the Dalmatian Province, Vinko M. Vanacca that, together with the other four professors, can take the exam in theology of priesthood of the Archdiocese of Zadar Antun Krosin for obtaining the doctoral title (HR-DAZD-338, FSSD, box 33, no. 1133)

In Dei filio sibi dilecto Reu: Pri fectori Pri Francisco Mariæ Bianchi Pri

Nos Fr. Thomas Ripoll Sacræ Theologiæ Professor, ac eiusdem totius Ordinis Prædic

Exposcit iustitiæ ratio ut virtutum merita susceptorque pro Religione nostra labore

Cum ergo sicut accepimus, per plures annos Philosophiam ac Theologiam mora

Patrum per biennium ut moris est compleueris: harum serie nostrique authoritat

: circum Mariam Bianchi Provinciæ nostræ Dalmatiæ ab omni vinculo excomm

Patres, ad effectum præsentium Dumtaxat consequendum, instituimus creamus e

Reu. Pri Baccalaurei Fris Ignatii Difnico, cum loco, voce, et omnibus aliis pr

Baccalaurei in nostro Ordine, et præfata hac Provincia gaudere solent et deb

sub formali præcepto, ut hoc munus et onus humiliter subeas, dignè ac fruc

et Christianæ Religionis utilitatem collatum recorderis: Omnibus verò et singu

spectantibus sub eodem præcepto formali mandamus, ut te tanquam verum

habeant, et recognoscant. In nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti Amen. D

quorum fidem his sigillo Officii nostri munitis manu propria subscripsim

Die 12 Mensis Augusti 1730.

Fr. Thomas Ripoll

Magr. Ord.

17

Vicar

uinciæ Dalmatiæ Ordinis Prædicatorum
atorum humilis Magister Generalis et seruus. Salutem.

s quantum in Domino possumus dignis honoribus compensemus.
lem perlegeris, et insuper officium Magistri studentium in studio Generali
e officii abiuentes prius te prænominatum Deus, Deus, Deus, Deus
unicationis, uel quauis alio ecclesiastico impedimento, si quo eres inno-
t faciemus Baccalaureum in locum actu uacantem ob mortem
tis privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus quibus huiusmodi
ent. Mandantes tibi in uirtute Spiritus Sancti, Sancta Obedientia, ac
tuosè exercueas, et non in hac priuatum otium, sed in publicam nostra
lis nostra cura subiectis, et ad eamdem Prouinciam quomodolibet
ac legitimum Baccalaureum ut supra a Nobis institutum recipiant,
lon obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus. In —
us. Datum Romæ in Conuentu nostro Sanctæ Mariæ Super Minerua

730 = 4 Settembre in Coll.
ta, e Licenz.: Ecc.ma P. L'esecuz.: Ecc.ma
Fr. Ludovicus Sec.rio

Reg. fol. 7.
Fr. Dominicus Pomi
Magr. Curialis, et Scriba.

Dodjela titule bakalaureata Franji Mariji Bianchiju na dominikanskome Generalnome studiju u Zadru od 12. kolovoza 1730. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 500)

Bachelor's degree awarded to Francesco Maria Bianchi at the Dominican Studium Generale of Zadar on August 12, 1730 (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 500)

In Dei filio sibi dilecto Rew. Pri Baccalaureo Fri Francisco
Ordinis Prædicatorum

Nos Fr. Thomas Ripoll Sacræ Theologiæ Professor, ac totius eiusdem Ordinis Præd

Studio nostro Generali Sadrensi Provinciæ Dalmatiæ de erudito ac docto Baccalaureo Ord

Officii nostri prouidere cupientes, te Rew. Pram Baccalaureum Fram Franciscu

cui prædictum munus in Studentium profectum, et in hac obedientiæ meritum opp

officii instituimus te, damus, et facimus, teque instituimus, damus, et facimus

Studii Generalis Sadrensis iuxta petitionem præfatæ hac Provinciæ ad bien

priuilegiis, immunitatibus, et exemptionibus quibus huiusmodi Baccalaure

consuetudine gaudere solent, et debent. Mandantes tibi in virtute Spiritus Sanc

subeas, dignè ac fructuosè exercias, et iuxta uires tibi a Domino præstitas

et ad præfatum Studium Generale Sadrense quomodolibet spectantibus sub

legitimum Baccalaureum Ordinarium prædicti nostri Studii Generalis a No

In nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti Amen. In quorum fidem his sigil

In Conuentu nostro Sanctæ Mariæ Super Minerum die 28 Janua

Fr. Thomas Ripoll

Magr. Ordis.

1733
Vista,
Gio=

Mariç Bianchi Prouinciç nostrç Dalmatiç

icatorum humilis Magister Generalis et Seruus. Salutem.

inario, qui Discipulos in Doctrina sacra possit instruere, ex Debito
n Mariam Bianchi præfatç Prouinciç maturâ considerattone Delegimus,
orhunc Demandemus: Qua propter harum serie, nostrique authoritate
Decernimus et Declaramus Baccalaureum Ordinarium Dicti nostri
nium inchoandum in proximo mense Septembris cum omnibus gratiis
i Ordinarii in Studiis Generalibus nostri Ordinis de iure vel approbata
ti, sanctç Obedientiç sub formali præcepto, ut hoc munus et onus humilitor
Diligenter exequaris: Omnibus verò et singulis nostrç curç subiectis
eodem formali præcepto mandamus, ut te tanquam verum atque
bis ut supra rite institutum suscipiant, habeant, et recognoscant.
lo nostro munitis propria manu subscripsimus. Datum Romç
nii 1733.

=10 Luglio in Ch.
e Licenz: Esecuz:
Franco Vincenti
leg.

Reg. fol. 8.
Fr: Dominicus Ponzi
Magr Registris, et Socius.

Dodjela titule glavnoga (redovitoga) bakalaureata Franji Mariji Bianchiju na dominikanskome Generalnom studiju u Zadru od 28. siječnja 1733. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 550)

Title of principal (regular) baccalaureate awarded to Francesco Maria Bianchi at the Dominican Studium Generale of Zadar on January 28, 1733 (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 550)

In Dei filio ipsi Dilecto Rev.do adm. Patri Fr. Francisco Mariæ

Nos Fr. Thomas Ripoll Sacræ Theologiæ Professor, ac totius eiusdem

Sacrorum providentia Canonum eos qui pro Catholica fide tuenda et a

Theologiæ disciplinam piis studiis, et Religionis laboribus insudarunt, a

privilegiis decorare consuevit, ut qui docent, eo amplius doceant, Ecclesia

magisterii gradu, et sacri Doctoratus honore ac titulo decoremus. Cum itaque

perlegeris, ac in studio nostro Generali Patrem præfatæ Provinciæ Dalmatiæ Offi

larum serie, nostrique Officii et Apostolicæ Sedis authoritate absoluentes p

vinculo excommunicationis, seu quovis alio Ecclesiastico impedimento, si

supplicationibus præfatæ nec Provinciæ inclinati, instituimus, creamus, et facimu

adm. Pri magistri Fri Cherubini Vecci cum loco, voce, et omnibus gratiis, privile

toto ordine ac præfata hac Provincia gaudere solent et debent. Cum authorita

publice docendi, atque omnia alia solemniter peragendi, quæ summo huic grad

obedientiæ sub formali præcepto, ut munus hoc et onus humiliter subeas, dignè

et Christianæ Religionis utilitatem collatum recorderis. Omnibus verò et singulis

ac legitimum Doctorem et magistrum in Provincia, utique ad hunc gradum prov

Pri magistro Inquisitori Patrem Fri Jordano Foresti, ut nomina nostro conferat tili

mento de non discedendo a solida Sancti Thomæ doctrina. In nomine Patris, Filii et

manu subscripsimus. Datum Romæ in Conventu nostro Sanctæ Mariæ Super Min

Fr. Thomas Ripoll

Magr. Ordis.

1735 = 18 Giugno

Visto, e Licenza

Salvete publice Legi in ma

Fr. Ala

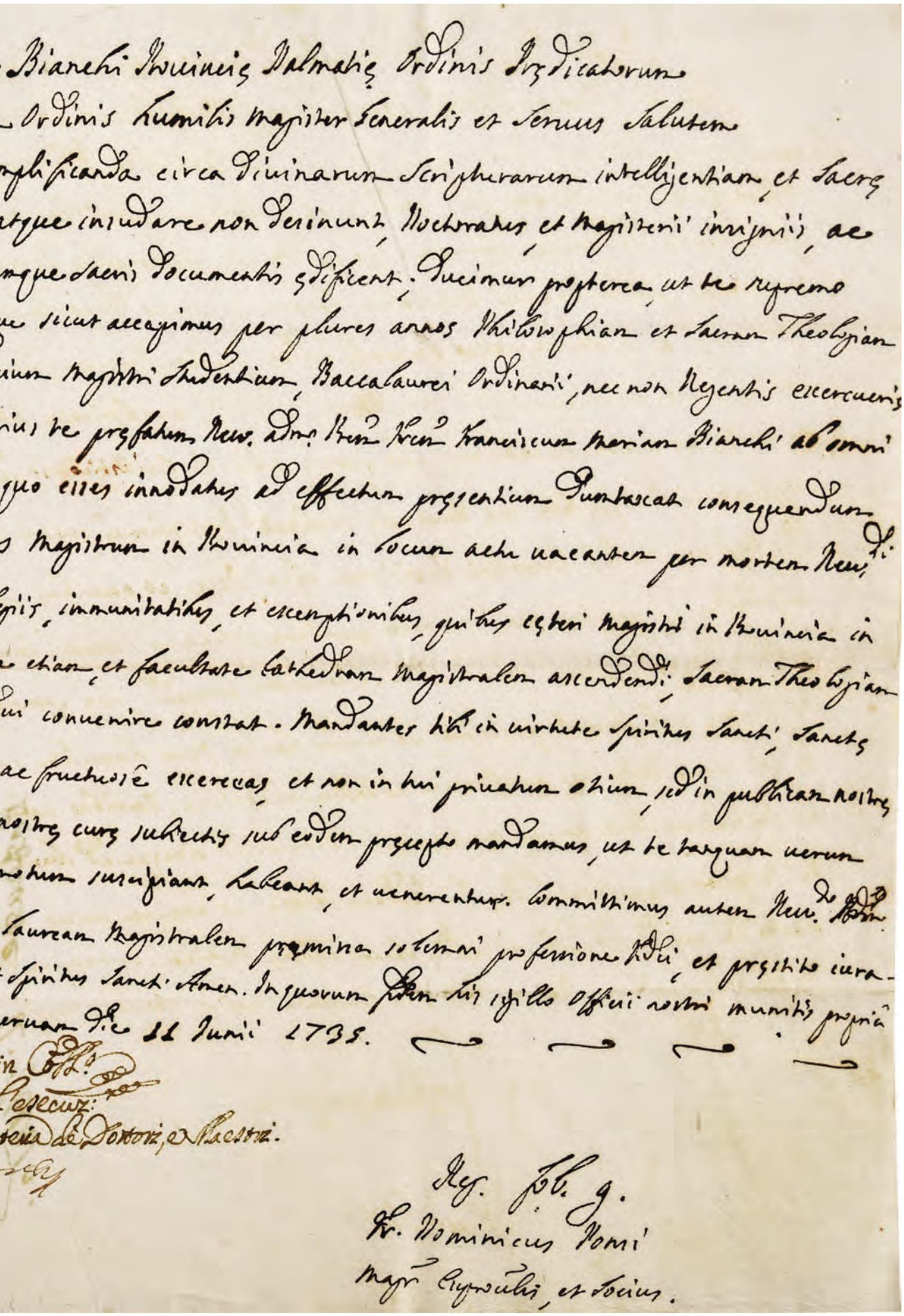

Bianchi Provinciæ Dalmatiæ Ordinis Prædicatorum
Ordinis humilis Magister Generalis et servus salutem
plificanda circa Divinarum Scripturarum intelligentiam, et sacræ
atque insudare non desinunt, Doctoratus et Magisterii insignis, ac
nque sacris documentis ædificent. Ducimur propterea, ut te supremo
ue sicut accepimus per plures annos Philosophiam et sacram Theologiam
ium Magistri studentium, Baccalaurei Ordinarii, nec non Regentis exercuerit
ius te præfatum Rev. adm. Pr. Fr. Franciscum Mariam Bianchi ab omni
quo esses innodatus ad effectum præsentium duntaxat consequendum
s Magistrum in Provincia in locum actu vacantem per mortem Rev. Di
gnis, immunitatibus, et exemptionibus, quibus cæteri Magistri in Provincia in
e etiam, et facultate Cathedram Magistralem ascendendi, sacram Theologiam
ui convenire constat. Mandantes his in virtute Spiritus Sancti, sanctæ
ac fructuosè exercecas, et non in hui privatum otium, sed in publicam nostræ
nostræ curæ subrectis sub eodem præcepto mandamus, ut te tanquam verum
motum suscipiant, habeant, et venerentur. Committimus autem Rev. de
lauream Magistralem præmissa solemni professione fidei, et præstito iura-
Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem his sigillo Officii nostri munitis propria
eruam die 11 Junii 1735.

in Chr.
Pesecuz:
teria de Dottori, e Maestri.

Reg. fol. 9.
Fr. Dominicus Pomi
Magr Cancellarius, et Socius.

Doktorska diploma zadarskog dominikanca Franje Marije Bianchija izdana 11. lipnja 1735. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 14, br. 550)

Doctoral degree of the Dominican Francesco Maria Bianchi of Zadar issued on June 11, 1735 (HR-DAZD-338, FSSD, box 14, no. 550)

2. DIO | PART 2

*Pravilo sv. Augustina – Konstitucije dominikanaca prilagođene dekretima Tridentskoga sabora iz 1566. godine. Odredbe o dominikanskim učilištima i studentima na kojima se stječu viši akademski stupnjevi, među kojima je i zadarsko dominikansko učilište (*Regula Beati Augustini. Constitutiones Fratrum Ordinis Praedicatorum*, Romae, Apud Antonium Blandum, Impressorem Cameralem, Anno Domini M.D. LXVI, str. 122-123)*

*The Rule of St. Augustine – Constitutions of the Dominicans adapted to the decrees of the Council of Trent of 1566. Provisions on Dominican Studium Generale and students obtaining higher academic degrees, among which is the Dominican College of Zadar (*Regula Beati Augustini. Constitutiones Fratrum Ordinis Praedicatorum*, Romae, Apud Antonium Blandum, Impressorem Cameralem, Anno Domini MDLXVI, str. 122-123)*

REGVLA
BEATI AVGVSTINI.
CONSTITVTIONES FRATRVM
ORDINIS PRÆDICATORVM,
CVM ALIIS VT IN SE
QVENTI PAGINA.

ROMAE,
Apud Antonium Bladum, Impressorem Cameralem, Anno Dñi. M. D. LXVI.

Diſtinctio.ſecunda

ne ſuæ ſufficientiæ hic ſtatu tuto, q̃ declarent ipſum p̃ non promoto in noſtro or dine habendum. Poterit tamen Magiſter ordinis, ſi aliquem talem aſſignatum legitime impediri contige rit, loco eius alium deputa re, cuius actus valeant pro forma & gradu magiſterii, dummodo per ſequens ca pitulũ generale fuerint ap probati.

.n. Nullus autem fiat publicus doctor nec diſputet niſi per li centiam prioris prouincialis.) Declaramus q̃ per publicũ do ctorem intendit conſtõ publi cum & principalem lectorem. Hmõi autem principales lecto res non debent ad lecturam cu iuſcunq; facultatis promoueri, niſi per priorem prouincialem & diffinitores capituli prouin cialis fuerint ſufficiẽtes iudica ti. Et debent quotidie vel ſal tem quatuor vicibus ĩ ſeptima na legere, legitimo impedimen to ceſſante, alias omnibus gra tijs lectorum ſint ipſo facto pri uati, ſicut fuit ordinatum apud Narbonam. 1394. .o. Et à magi ſtro ordinis vel à capitulo gña li tantummodo aſſignari vel li centiari poſſit.) Declaramus, q̃ licet prior prouincialis vel ca pitulum prouinciale poſſit ali quem fratrem aſſignare & habi litare fratres ad legendũ ĩ theo logia & illos principales lecto res inſtituere in cõuentibus no ſtris vbi non viget ſtudium gña le, dummodo non vt magiſter ſolemniter doceat vel legat, nõ tamẽ poſſunt habilitare aliquẽ fratrem ad gradum bachalaria tus aut ad legendum in Theo logia pro forma & gradu magi ſterij, ſed hæc habilitatio perti net ad diffinitores capituli gña lis. Et talis habilitatio ad ba chalariatum non debet fieri de aliquo niſi per tres ãnos ad mi nus in Theologia in aliqua vni uerſitate ſtuduerit et per capitu lum prouinciale capitulo gña li expoſitus fuerit. Poſtquam autem ſentẽtias legerit & actus bachalariatus pro gradu & for ma magiſterij perfecerit, nõ po terit habilitari ad gradum ma giſterij nec magiſterium ſuſci pere, niſi lecturam eius & actus ſcholaſticos quos per quatuor ãnos fecit, gñale capitulum vel magiſter ordinis approbauerit. Oppoſitum autem faciẽs eo ip ſo eſt excommunicatus, atque gratijs & officijs ordinis & om nibus exemptionibus eſt perpe tuo priuatus. Nec ſecum diſpẽ ſari valeat niſi per Capitulum generale, non obſtantibus priuilegijs

De Studentib⁹, Cap XIIII. 123

legijs, gratijs, & constōnibus apostolicis in genere vel in spē q̃ busuis fratribus, prouincijs seu locis concessis aut concedēdis sub quauis forma & expressione verborum vt dicit Bonifacius IX. in bulla. Sicut ēt fuit ordinatum apud Londonas. 1263 & apud Tholosam. 1422. & apud Coloniam. 1428. & apud Venetias. 1437 & apud Sauillanum. 1439. & apud Montempesulanum. 1456. & Perusij. 1478 & Romæ. 1481. & Cenomanis. 1491. in quibus locis sic habet. Ordinamus ꝙ nullus frater promoueat vel habilitet ad bachalariatum siue ad legendum pro forma & gradu magisterij, nisi prius fuerit per diffinitores capituli prouincialis suæ prouinciæ vt sufficiens capitulo gñali præsentatus. Et postq̃ compleuerit lecturā suam & alios actus vt supra nō possit magisterium suscipere, nisi de licentia magistri ordinis qui eius lectionem approbauerit. Declarantes irritum & inane quicquid in cōtrarium fuerit attentatum.

¶ 10. Nec aliquis magistretur in Theologia, nisi prius actus exercuerit ꝑ forma, & gradu prædicti magisterii per quatuor annos, ad minus .p. in aliqua vniuersitate. Oppositum autem faciens eo ipso sit excōmunicatus, atq; omnibus gratiis, et officiis ordinis, & exēptionibus, perpetuo sit priuatus, nec secum dispensari valeat, nisi per capitulum generale. Nullus fratrum nostrorum legat in prophetis, vel in psalmis alium sensum literalem, nisi quem Sancti approbant & confirmant. q, Libri ordinis, seu fratrum non vendantur; nisi precium eorum in alios libros, seu scripta cōuertatur.

.p. ✠ In aliqua vniuersitate, Declaramus, ꝙ in cap. Salmant. 1551. & subinde Rom. 1553. & 1558. & Auinioni 1561. determinatæ fuerunt vniuersitates, in quibus hmōi actus exerceri deberent & possent & extra quas, actus scholasticos exercētes nō admitterentur ad gradus, & sunt infrascriptæ videlicet.

In primis Conuentum nostrum Parisiensem.

Item ī prouincia Hispaniæ, Cōuentum Salmantinū, Valleoletanum, Segobiensem & de Trianos.

Distinctio secunda.

In Prouincia Tholosana Cõuẽtum Burdegalensem.
In Prouincia Franciæ Conuentum Bituricẽsem, & Remensem.
In Prouincia vtriusq; Lombardiæ, Conuentum Bononjeñ.
In Prouincia Romana Conuentum Perusinum.
In Prouincia Regni Cõuentum Neapolitanum S. Dominici.
In Prouincia Prouinciæ Conuentum Aquensem.
In Prouincia Aragoniæ Cõuentus Barchinonensem, & Valentinum, & Cæsaraugustanum.
In Prouincia Dalmatiæ Cõuentum Iadrensem.
In Prouincia Trinacriæ Cõuentum S.Dñici de Panormo.
In Prouincia Portugalliæ Conuentum Vlixbonensem & de Bello.
In Prouincia Bethicæ Conuentum Cordubensem, & Hispalensem, & Giennensem.
In Prouincia inferioris Germaniæ, Conuentum Louaniensem, & Duacensem.
In Prouincia S. Thomæ Conuentum Andriensem.
In Prouincia Calabriæ Cõuentum Consentinum.
In Cõgregatione Gallicana Conuentum Nanetensem.
In Congregatione Franciæ Conuentum Tholosanum, et Auinionen. & Cadurcensem.
In Prouincia sanctæ Crucis Indiarum Conuentum Ciuitatis sancti Dominici
In Prouincia sancti Ioannis Baptistæ del Perù Conuentum Ciuitatis Regum.
In Vicaria sancti Dominici Cõuentum Patauinum.
In Vicaria Romana Conuẽtum sancti Dominici Ciuitatis castelli.
In Vicaria Sancti Petri martiris Conuentum sancti Eustorgij Mediolanensis.

Protestamur autem actus Scholasticos siue lecturas sentẽtiarum extra hos Conuentus supradictos nullatenus in posterum debere cuiquam pro suscipiendo magisterio suffragari, salua tamen concessione apostolica, facta alijs vniuersitatibus Prouinciæ Franciæ.

.q. ¶ Libri ordinis seu fratrum non vendantur nisi p̃cium eorum in alios libros seu scripta conuertatur.) Declaramus q̃ cum ordo noster ob predicationis officium & proximorum salutem sit ab initio principaliter institutus, illa debemus diligenter & solicite procurare, quæ noscuntur ad promotionẽ studij & profectum sacræ scientiæ pertinere. Et cum librorũ copia ad hoc plurimum conferat & ad profectum promouea

ustdiosos

De Studentib⁹: Cap̄.XIIII. 124

studiosos, iccirco quondam magister aymericus generalis ordinis Magister in Capitulo gñali Paduæ celebrato. 1308. de voluntate & assensu diffinitorum p̄cepit prioribus supprioribus, ac eorū vicarijs & fratribus vniuersis, q̄ libros qui per mortem decedentium fratrum vel titulo donatiōis aut legati, seu quocūq; alio modo ad conuentum puenerint, vendere distrahere, pignori obligare, donare, vel cōcedere alicui simpliciter vel ad vitam nullo modo p̄sumāt, sed ad librariam communem p̄tineant, nisi forsitan conuentus tales libros duplicatos haberēt vel iudicio prioris supprioris Vel eorum vicarij ac lectoris & librarij pro communi fratrum cōmodo minus vtiles viderent, in quibus casibus poterunt q̄dē vendi, sed eadem districtione p̄cepti teneantur illorum p̄cium in libros pro diuino officio vel pro communi libraria meliores & magis necessarios et vtiles cōmutare. Verum si essent aliqui libelli vel quaterni vel sermones nō magne reputationis vel p̄cij poterit prior de cōsilio discretorū aliquibus fratribus magis indigentibus illos ad vsum concedere, & eadem districtione prohibuit fratribus vniuersis ne libros Theologicos personis extra ordinem constitutis sine cā ronabili, ac prioris prouincialis lnīa vēdere præsumant. Qui autem contrarium fecerint semel in septimana teneātur ieiunare in pane & ī aqua, donec prædictorum librorum p̄cium integre & absque fraude restituerint conuentibus ad quos p̄ dicti fratres & libri pertinent.

¶ 11. Nulla scripta .r. facta vel compilata à fratribus aliquatenus publicentur, nisi p̄ fratres peritos, quibus Magister ordinis, vel prior prouincialis commiserit, diligenter fuerint examinata Fratres extra Cōuētus, quorum sunt filii assignati ad tēpus (idest ad exercitium, seu officium certo & determinato tempore durans) completo illo certo tempore (ex quo sunt absoluti à tali assignatione) intelligātur assignati in Conuentibus quorum sunt filii, nisi Superior eos alibi assignauerit. Assignati autem simpliciter, nūquàm intelligantur assignati in cōuentibus quorum sunt filii, nisi reassignentur .s. Nullus ordine

P iiij tur

REGVLA S. AVGVSTINI
ET
CONSTITVTIONES
Fratrum Ord. Prædicatorum.

ROMÆ, Apud Franciſcum Caballum. Anno Iubilæi. M DC L.

SVPERIORVM PERMISSV.

cie quibuſuis fratribus, Prouincijs, ſeu locis, conceſſis, aut concedendis ſub quauis forma, & expreſſione verborum, quemadmodum Bonifacius IX. decernit in Bulla. Et ſicut pariter ordinatũ fuit apud Londonas 1263. apud Toloſam 1422. apud Coloniam 1428. apud Venetias 1437. apud Sauilianum 1439. apud Montempeſulanum 1456. Perufij 1478 Romæ 1481 & Cenomanis 1491. in quibus locis ſic dicitur: Ordinamus, quod nullus frater promoueatur, vel fiat habilis ad Baccalaureatum, ſiue ad legendum pro forma & gradu Magiſterij, niſi prius a Diffinitoribus Capituli Prouincialis ſuæ Prouinciæ tanquam idoneus, Generali Capitulo fuerit exhibitus. Et poſtquam lecturam ſuam, alioſque actus ſupra iam poſitos perfecerit, non poſſit ſuſcipere Magiſterium, niſi de licentia Magiſtri Ordinis, qui lecturam eius approbauerit. Declarantes eſſe irritum & inane quicquid in contrarium fuerit attentatum.

X.

NEque aliquis magiſtretur in Theologia, r. niſi prius actus exercuerit pro forma, & gradu prædicti Magiſterij, per quatuor annos ad minus s. in aliqua Vniuerſitate: oppoſitum autem faciens eo ipſo ſit excommucatus, atque omnibus gratijs, & officijs Ordinis, & exemptionibus perpetuò ſit priuatus, nec ſecum diſpenſari valeat, niſi per Capitulum Generale. Nullus frater noſtrorum legat in Prophetis vel in Palmis alium ſenſum literalem, niſi quẽ Sancti approbant, & confirmãt. t. Libri Ordinis, vel fratrum non vendantur, niſi pretium eorum in alios libros, vel ſcripta conuertatur.

r. Niſi prius actus exercuerit.) Declaramus in Capitulo Romano 1546. ordinatum fuiſſe, vt nullus promoueatur ad Magiſterium, niſi per quatuor annos Sententias legerit, & in Generali, aut prouinciali Capitulo Theologicas concluſiones publicè defenderit; exceptis his, qui ſua ſcholaſtica munera exercent in ſtudio Pariſienſi. Quod fuit confirmatum Romæ 1558. & fuit additum, quod Sentẽtias per illos quatuor annos debet legere in aliqua ex deſignatis Vniuerſitatibus ſtudio Louaniẽſi excepto, in quo ſicut & in Pariſienſi, promouendi ad gradus conſueta exercitia ab Vniuerſitate ſtatuta ſeruare debebunt.

ſ. In aliqua Vniuerſitate.) Declaramus, quod in Capitulo Salmaticenſi 1551. & ſubinde Romæ 1553. & 1558. & Auinione 1561. determinatæ fuerunt Vniuerſitates in quibus actus Scholaſtici modò explicati exercendi ſunt, & extra quas in eiſdem acti

bus

De Studentibus. Cap. XIV. 257

bus se exercentes ad gradus non sunt admittendi. Sunt autem infrascriptæ. In primis Conuentus noster Parisiensis. ¶ In Prouincia Hispaniæ Cõuentus Salmantinus, Vallisoletanus, Segouiensis, & de Trianos. Item Collegium sancti Gregorij Vallisoleti, & Complutense, & Collegium Toletanum sancti Petri Martyris erectum in Vniuersitatem, Romæ 1583.

In Prouincia Tolosana Conuentus Burdegalensis.

In Prouincia Franciæ, Conuentus Bituricensis, & Rhemensis.

In Prouincia vtriusq. Lombardiæ, Conuentus Bononiensis.

In Prouincia Romana, Conuentus Perusinus, & Collegium Romanum.

In Prouincia Regni, Conuentus Neapolitanus S. Dominici.

In Prouincia Theutonię, Conuentus Coloniensis, Romæ 1553.

In Prouincia Poloniæ, Conuentus Cracouiensis.

In Prouincia Prouinciæ, Conuentus Aquensis.

In Prouincia Aragoniæ, Conuẽtus Barcinonensis, Valentinus, Cæsaraugustanus, Luchentinus, & Illerdensis, & Conuentus sancti Dominici in Insula Maioricarum, dummodo in eo sint lectiones, vna artium, & duæ sacræ Theologiæ, Romæ 1571. & Conuentus Calataiubij sancti Petri Martyris, Romæ 1580. Collegia Dertusense, Oriolæ, & sancti Vincentij Cæsaraugustani.

In Prouincia Dalmatiæ, Conuẽtus Iadrensis.

In Prouincia Trinacriæ, Conuẽtus sancti Dominici de Panormo & Conuentus sancti Dominici de Messana.

In Prouincia Portugalliæ, Conuentus Vlyssiponensis, & de Bello, & Euorensis, & Coimbricensis.

In Prouincia Bethicæ, Conuentus Cordubensis, Hispalensis, & Giennensis.

In Prouincia Inferioris Germaniæ, Conuentus Louaniensis, & Duacensis.

In Prouincia sancti Thomę, Cõuentus Andriensis.

In Prouincia Calabriæ, Conuentus Cosentinus.

In Prouincia sanctæ Crucis Indiarum, Conuentus Ciuitatis sancti Dominici.

In Prouincia sancti Iacobi de Mexico, Conuentus Ciuitatis Angelorum.

In Prouincia sancti Ioannis Baptistæ del Perù, Conuentus Ciuitatis Regum. & Conuentus de Cuzco, Neapoli 1600. & Conuentus sancti Dominici Ciuitatis de la Plata, Romæ 1608.

In Prouincia S. Dominici Conuentus Patauinus.

In Prouincia sancti Petri Martyris, Conuentus sancti Eustorgij de Mediolano.

In Prouincia S. Antonini de Nouo Regno Conuentus sanctæ Mariæ de Rosario Ciuitatis de sancta Fe, Romæ 1580 & Conuentus sancti Dominici de Iunia.

In Prouincia sancti Laurentij de Chile, Conuentus sanctæ Mariæ de Rosario Ciuitatis sancti Iacobi.

In Prouincia sancti Petri Martyris de Guaxaca, Conuentus sancti Dominici de Oaxaca.

R In

REGVLA S. AVGVSTINI
ET
CONSTITVTIONES
FF. ORDINIS PRÆDICATORVM

Nunc recentèr reimpressæ

Iussu Reuerendiss. Patris ANTONINI CLOCHE,
eiusdem Ordinis Magistri Generalis.

ROMÆ, M.DC.XC.

Typis Nicolai Angeli Tinassij. *Superiorum permissu.*

que actus supra iam positos perfecerit, non possit suscipere Magisterium, nisi de licentia Magistri Ordinis, qui lecturam eius approbauerit. Declarantes esse irritum, & inane quidquid in contrarium fuerit attentatum.

X.

NEque aliquis Magistretur in Theologia, *r* nisi prius actus exercuerit pro forma, & gradu prædicti Magisterij, per quatuor annos ad minùs *s* in aliqua Vniuersitate: oppositum autem faciens eo ipso sit excommunicatus, atque omnibus gratijs, & officijs Ordinis, & exemptionibus perpetuò sit priuatus: nec secum dispensari valeat, nisi per Capitulum Generale. Nullus Frater nostrorum legat in Prophetis, vel in Psalmis alium sensum litteralem, nisi quem Sancti PP. approbant, & confirmant. *t* Libri Ordinis, vel Fratrum non vendantur, nisi pretium eorum in alios libros, vel scripta conuertatur.

r Nisi prius actus exercuerit.) Declaramus in Capitulo Romano 1546. ordinat. 9. ordinatum fuisse, vt nullus promoueatur ad Magisterium, nisi per quatuor annos Sententias legerit, & in Generali, aut Prouinciali Capitulo Theologicas conclusiones publicè defenderit; exceptis his, qui sua scholastica munera exercent in Studio Parisiensi. Quod fuit confirmatum Romæ 1558. confirmat. 13. & fuit additum, quòd Sententias per illos quatuor annos debet legere in aliqua ex designatis Vniuersitatibus, Studio Louaniensi excepto: in quo sicut & in Parisiensi, promouendi ad gradus consueta exercitia ab Vniuersitate statuta seruare debebunt.

s In aliqua Vniuersitate.) Declaramus, quòd in Capit. Salmanticensi 1551. & subinde Romæ 1553. & 1558. & Auenione 1561. determinatæ fuerunt Vniuersitates, in quibus actus Scholastici modò explicati exercendi sunt; & extra quas in eisdem actibus se exercentes, ad gradus non sunt admittendi.

Sunt

Sunt autem infrascriptæ.

In primis Conuentus noster Parisiensis.

In Prouincia Hispaniæ Conuentus Salmantinus, Vallisoletanus, Segouiensis, & de Taianos. Item Collegium sancti Gregorij Vallisoleti, & Complutense, & Collegium Toletanum sancti Petri Martyris erectum in Vniuersitatem, Romæ 1583.

In Prouincia Tolosana Conuentus Burdigalensis.

In Prouincia Franciæ, Conuentus Bituricensis, & Rhemensis.

In Prouincia vtriusque Lombardiæ, Conuentus Bononiensis.

In Prouincia Romana, Conuentus Perusinus, & Collegium Romanum.

In Prouincia Regni, Conuentus Neapolitanus Sancti Dominici.

In Prouincia Theutoniæ, Conuentus Coloniensis, Romæ 1553.

In Prouincia Prouinciæ, Conuentus Aquensis.

In Prouincia Aragoniæ, Cõuentus Barcinonensis, Valentinus, Cæsaraugustanus, Luchentinus, & Illerdensis, & Conuentus sancti Dominici in Insula Maioricarum, (dummodò in eo sint Lectiones, vna Artium, & duæ Sacræ Theologiæ, Romæ 1571.) & Conuentus Calataiubij sancti Petri Martyris, Romæ 1580. Collegia Dertusense, Oriolæ, & sancti Vincentij Cæsaraugustanum.

In Prouincia Dalmatiæ, Cõuentus Iadrensis.

In Prouincia Trinacriæ, Cõuentus sancti Dominici de Panormo, & Conuentus sancti Dominici de Messana.

In Prouincia Portugalliæ, Conuentus Vlyssiponensis, & de Bello, & Eborensis, & Coimbricensis.

In Prouincia Bethicæ, Conuentus Cordubensis, Hispalensis, & Giennensis.

In Prouincia Inferioris Germaniæ, Conuentus Louaniensis, & Duacensis.

In Prouincia sancti Thomæ, Conuentus Andriensis.

In Prouincia vtriusque Calabriæ Conuentus Consentinus.

In Prouincia sanctæ Crucis Indiarum, Conuentus Ciuitatis sancti Dominici.

In Prouincia sancti Iacobi de Mexico, Conuentus Ciuitatis Angelorum.

In Prouincia sancti Ioannis Baptistæ de Perù, Conuentus Ciuitatis Regum, & Conuentus de Cuzco, Neapoli 1600. & Conuentus sancti Dominici Ciuitatis de la Plata, Romæ 1608.

In Prouincia sancti Domini-

ci Venetiarum Conuentus Patauinus.

In Prouincia sancti Petri Martyris, Conuentus sancti Eustorgij de Mediolano.

In Prouincia sancti Antonini de Nouo Regno, Conuentus sanctæ Mariæ de Rosario, Ciuitatis de sancta Fe, Romæ 1580. & Conuentus sancti Dominici de Iunia.

In Prouincia sancti Laurentij de Chile, Conuentus sanctæ Mariæ de Rosario Ciuitatis sancti Iacobi.

In Prouincia sancti Petri Martyris de Guaxaca, Conuentus sancti Dominici de Oaxaca.

In Prouincia Aprutina Conuentus Aquilanus.

In Prouincia Occitana, Conuentus Tolosanus, & Auenionensis.

In Prouincia Russiæ, Conuentus Leopoliensis.

In Congregatione Gallicana, Conuentus Nannetensis.

Denunciamus autem scholasticos actus, siue lecturas extra hos Conuentus, nequaquam in posterum alicui suffragari ad gradum Magisterij consequendum; saluâ tamen Apostolica concessione, factâ alijs Vniuersitatibus quibuscumque.

Et quia post præallegata Capitula, plures aliæ fuerunt erectæ Vniuersitates per subsequentia alia Capitula Generalia: contigitque, quòd aliquæ ex ijs Prouincijs nouitèr institutis, & erectis fuerunt incorporatæ, & vnitæ; proindè vnaquæque Prouincia gaudeat in qualibet Vniuersitate designata, iuribus, & priuilegijs, iuxta consuetudinem, & praxim cuiuscumque Prouinciæ respectiuè.

t **Libri Ordinis, vel Fratrum non vendantur, nisi pretium eorum in alios libros, vel scripta conuertatur.**) Declaramus, quòd cùm Ordo noster propter prædicationis officium, & propter salutem animarum fuerit ab initio principaliter institutus; illa nos diligenter, ac sollicitè procurare debemus, quæ noscuntur ad propagationem studiorum, & profectum sacræ scientiæ pertinere. Quoniam verò librorum copia, & ad hoc plurimum confert, & ad profectum incitat studiosos; ideò Frater Aymericus Generalis quondam Magister Ordinis, in Capitulo Generali Patauij celebrato 1308. ordinat. 15. ex Definitorum consilio, atque decreto; præcepit omnibus Prioribus, Supprioribus, Vicarijs, & Fratribus vniuersis: vt libros, qui per mortem Fratrum, vel titulo donationis, aut legati; siue quocumque alio

alio modo ad Conuentum peruenerint, vendere, diſtrahere, alienare, pignorare, dare, vel concedere alicui ſimplicitèr ad vitam nequaquam præſumant; ſed ad communem pertineant Bibliothecam: niſi fortè Conuentus tales libros duplicatos haberet, vel iudicio Prioris, Supprioris, aut eorum Vicarij, ac Lectoris, & Bibliothecarij, communi Fratrum commodo minùs vtiles viderentur. In quibus caſibus vendi quidem poterunt; ſed eadem obligatione præcepti teneantur illorum pretium commutare libris vtilioribus, ac melioribus, vel ad celebrationem Diuinorum officiorum, vel ad ſimilia Bibliothecæ commoda. Verùm ſi quidam libelli, vel quaterni, ſiue commentarij eſſent non magni pretij, & paruæ æſtimationis; poterunt à Priore ex dictorum conſilio, aliquibus Fratribus magis indigentibus ad vſum concedi. Et eodem præcepto prohibuit Fratribus omnibus, ne vendant Theologicos libros perſonis extra Ordinem conſtitutis, ſine rationabili cauſa, & Prioris Prouincialis expreſſa licentiâ: qui autem contrarium fecerint, à Superioribus acri plectantur pœnâ; donec totum prædictorum librorum pretium, ſine fraude reddiderint Conuentibus, ad quos prædicti Fratres, & libri pertinent.

Item declaramus, quòd libri ex communi Bibliotheca non poſſunt extrahi ſine Superioris licentia, ſub pœnâ excommunicationis latæ ſententiæ: ſicut fuit ordinatum Valliſoleti 1605. confirmat. 10. Et in Capitulo Romano 1608. confirmat. 5. ſtatutum fuit, vt in poſterum nullus liber typis excudi poſſit, niſi prius examinatus, atque approbatus fuerit à duobus, vel tribus Patribus in vnaquaque Prouincia à Prouinciali, & Definitoribus Capituli Prouincialis conſtituendis: quibus ſub formali præcepto mandatur; vt totum librum diligenter perlegant, & examinent, atque perquirant: grauine, an abiectâ ſcriptionis formâ, & an de magni, an parui momenti re, ipſe liber compoſitus ſit. Declarantes non ſufficere, vt nihil contra fidem, aut bonos mores in ipſo contineatur, ſed talis eſſe debet, qui decori, atque honori Religionis noſtræ eſſe poſſit. Nec liber ſic quilibet examinatus, & approbatus imprimi poſſit in Italia, antequam Romam mittatur ad Magiſtrum Ordinis, vel eius Vicarium, vt ab eorum altero pariter approbetur: mandando ſub formali præcepto, ne in libro, poſtquam examinatus, correctus, &

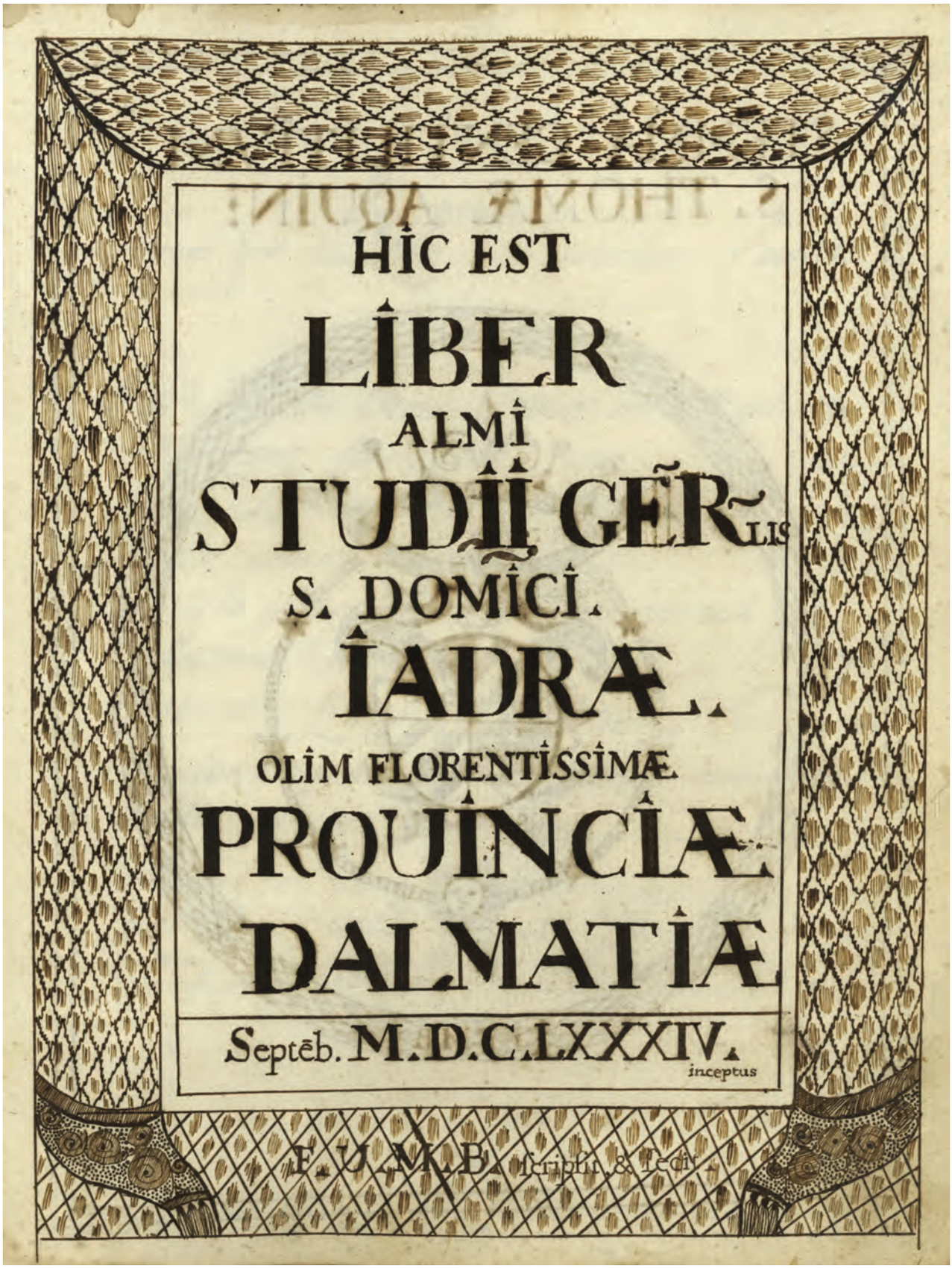
HIC EST
LIBER
ALMI
STUDII GEN~LIS
S. DOMICI.
IADRÆ.
OLIM FLORENTISSIMÆ.
PROVINCIÆ.
DALMATIÆ
Septēb. M.D.C.LXXXIV.
inceptus
F. V. M. B. scriptit & fecit.

Naslovne stranice knjige Generalnoga učilišta sv. Dominika u Zadru iz rujna 1684. godine (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 13, br. 488)

Title pages of the book of the Studium Generale of St. Dominic in Zadar from September 1684. (HR-DAZD-338, FSSD, box 13, No. 488)

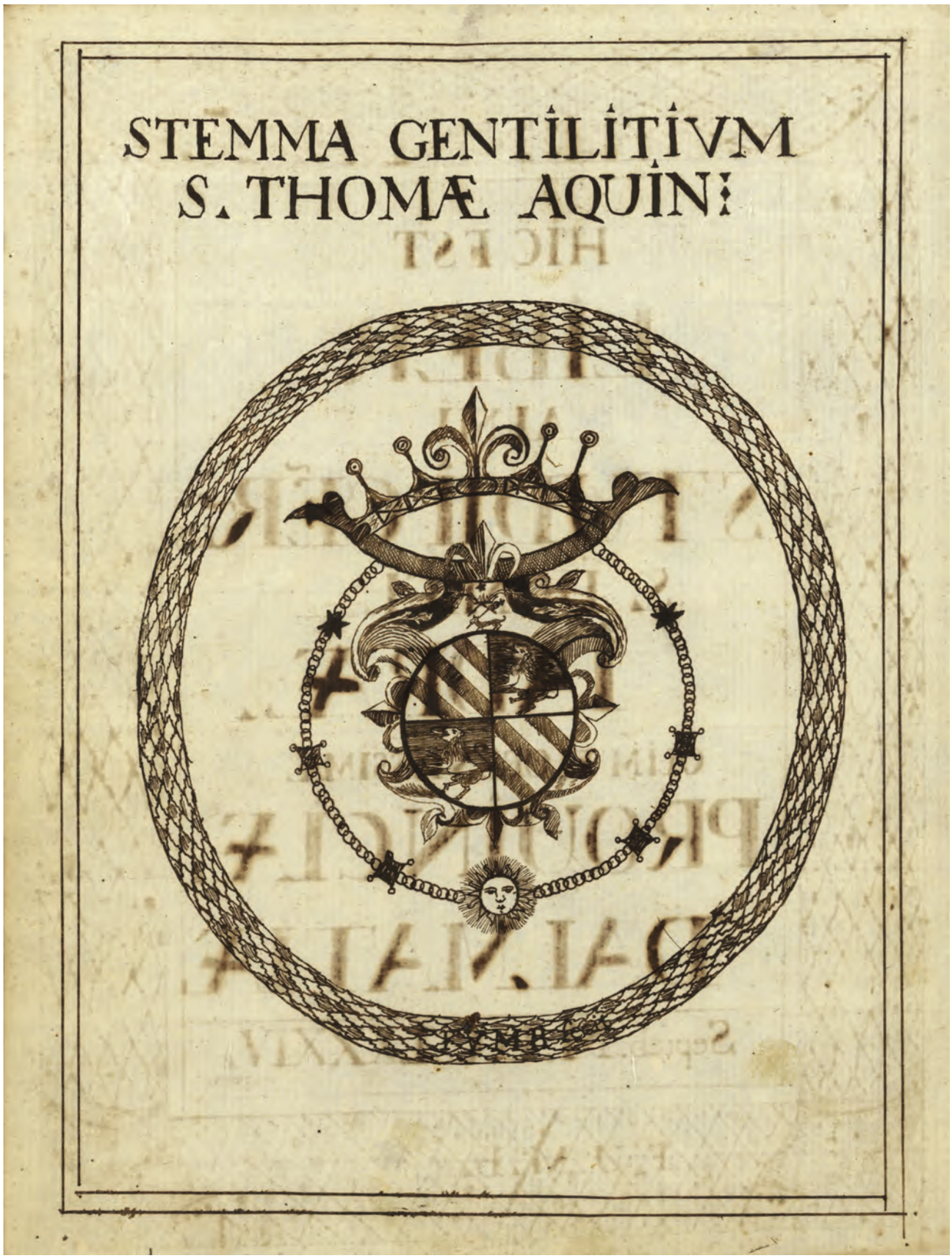
STEMMA GENTILITIVM
S. THOMÆ AQUIN:

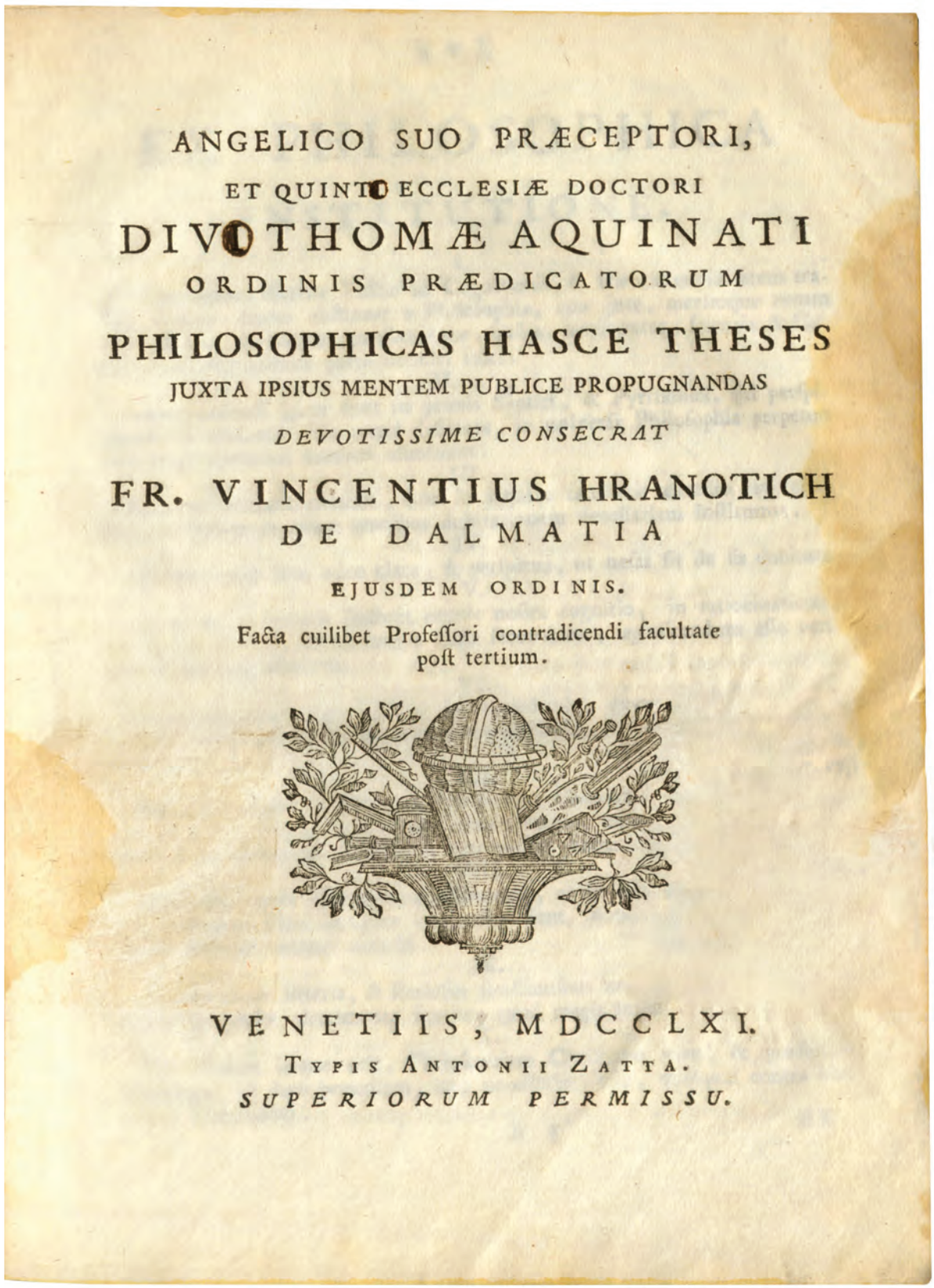

ANGELICO SUO PRÆCEPTORI,
ET QUINTO ECCLESIÆ DOCTORI
DIVO THOMÆ AQUINATI
ORDINIS PRÆDICATORUM
PHILOSOPHICAS HASCE THESES
JUXTA IPSIUS MENTEM PUBLICE PROPUGNANDAS
DEVOTISSIME CONSECRAT
FR. VINCENTIUS HRANOTICH
DE DALMATIA
EJUSDEM ORDINIS.
Facta cuilibet Professori contradicendi facultate post tertium.

VENETIIS, MDCCLXI.
TYPIS ANTONII ZATTA.
SUPERIORUM PERMISSU.

Tisak javno obranjene filozofske teze dominikanca fra Vinka Hranotića iz 1761. godine (Znanstvena knjižnica Sveučilišta u Zadru (dalje ZKZD), sign. 26401, Ms 437)

Print of the publicly discussed philosophical thesis of the Dominican Fr. Vinko Hranotić from the year 1761 (Research Library of the University of Zadar (hereinafter RLZD), Call number 26401, Ms 437)

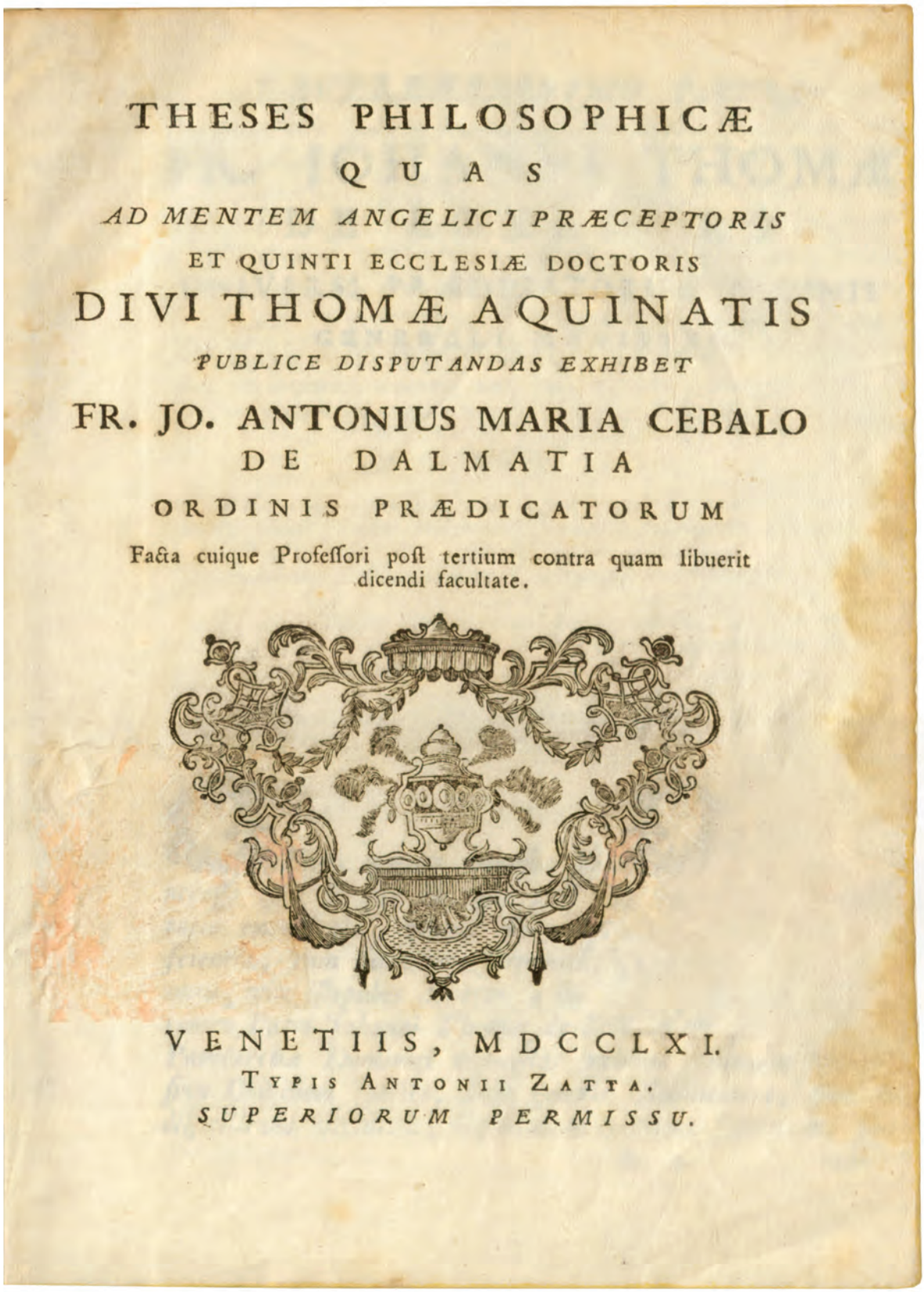

THESES PHILOSOPHICÆ
QUAS
AD MENTEM ANGELICI PRÆCEPTORIS
ET QUINTI ECCLESIÆ DOCTORIS
DIVI THOMÆ AQUINATIS
PUBLICE DISPUTANDAS EXHIBET
FR. JO. ANTONIUS MARIA CEBALO
DE DALMATIA
ORDINIS PRÆDICATORUM
Facta cuique Professori post tertium contra quam libuerit dicendi facultate.

VENETIIS, MDCCLXI.
TYPIS ANTONII ZATTA.
SUPERIORUM PERMISSU.

Tisak javno obranjene filozofske teze dominikanca fra Ivana Antuna Marije Cebala iz 1761. godine (ZKZD, sign. 26401, Ms 436)

Print of the publicly discussed philosophical thesis of the Dominican Fr. Ivan Antun Maria Cebalo from the year 1761 (RLZD, Call number 26401, Ms 436)

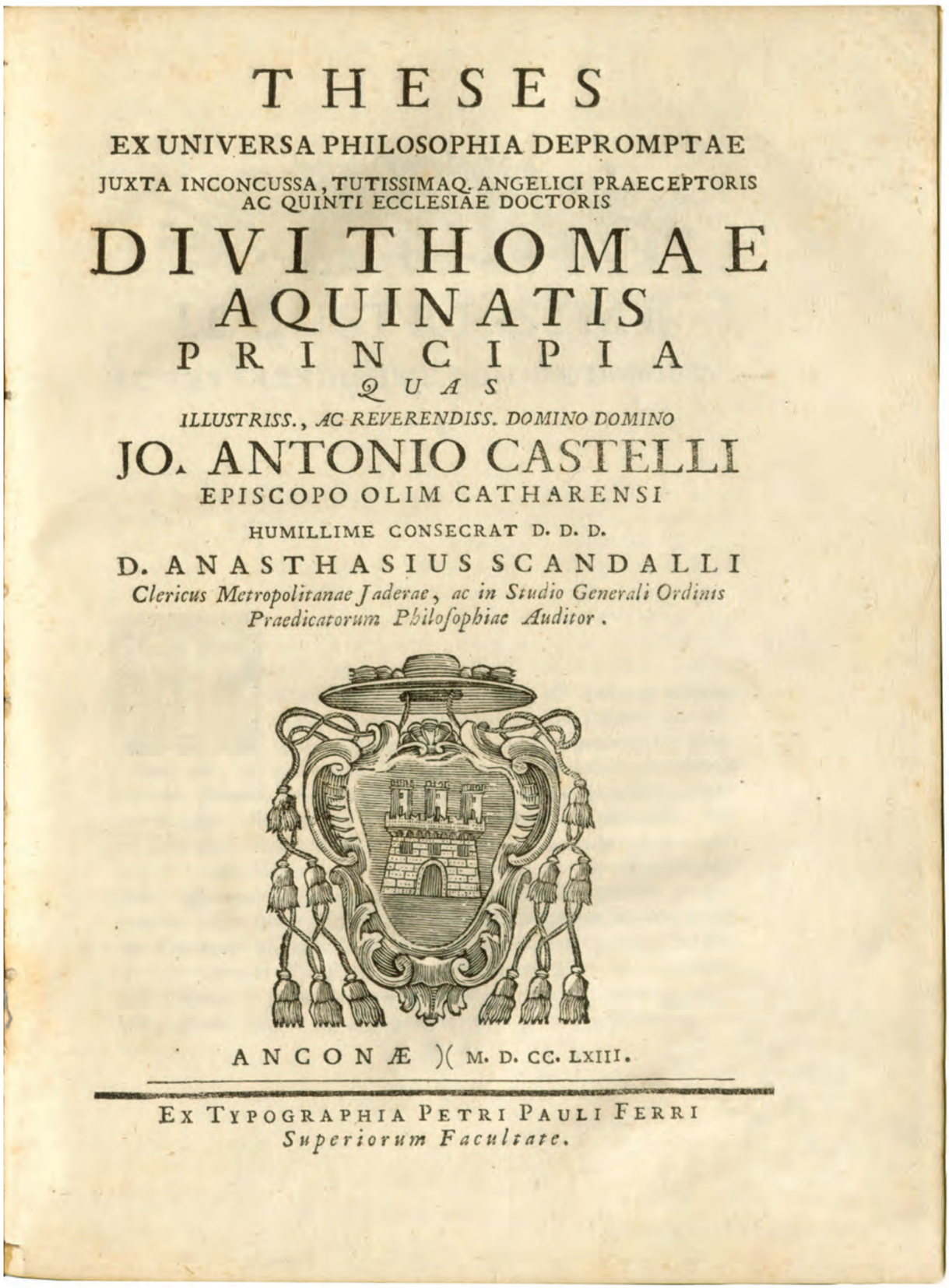

THESES

EX UNIVERSA PHILOSOPHIA DEPROMPTAE

JUXTA INCONCUSSA, TUTISSIMAQ. ANGELICI PRAECEPTORIS AC QUINTI ECCLESIAE DOCTORIS

DIVI THOMAE AQUINATIS PRINCIPIA

QUAS

ILLUSTRISS., AC REVERENDISS. DOMINO DOMINO

JO. ANTONIO CASTELLI

EPISCOPO OLIM CATHARENSI

HUMILLIME CONSECRAT D. D. D.

D. ANASTHASIUS SCANDALLI

Clericus Metropolitanae Jaderae, ac in Studio Generali Ordinis Praedicatorum Philosophiae Auditor.

ANCONÆ)(M. D. CC. LXIII.

EX TYPOGRAPHIA PETRI PAULI FERRI

Superiorum Facultate.

Tisak javno obranjene filozofske teze dominikanca Ivana Antuna Castellija iz 1763. godine. (ZKZD, sign. 26401, Ms 403)

Print of the publicly discussed philosophical thesis of the Dominican Ivan Antun Castelli from the year 1763 (RLZD, Call number 26401, Ms 403)

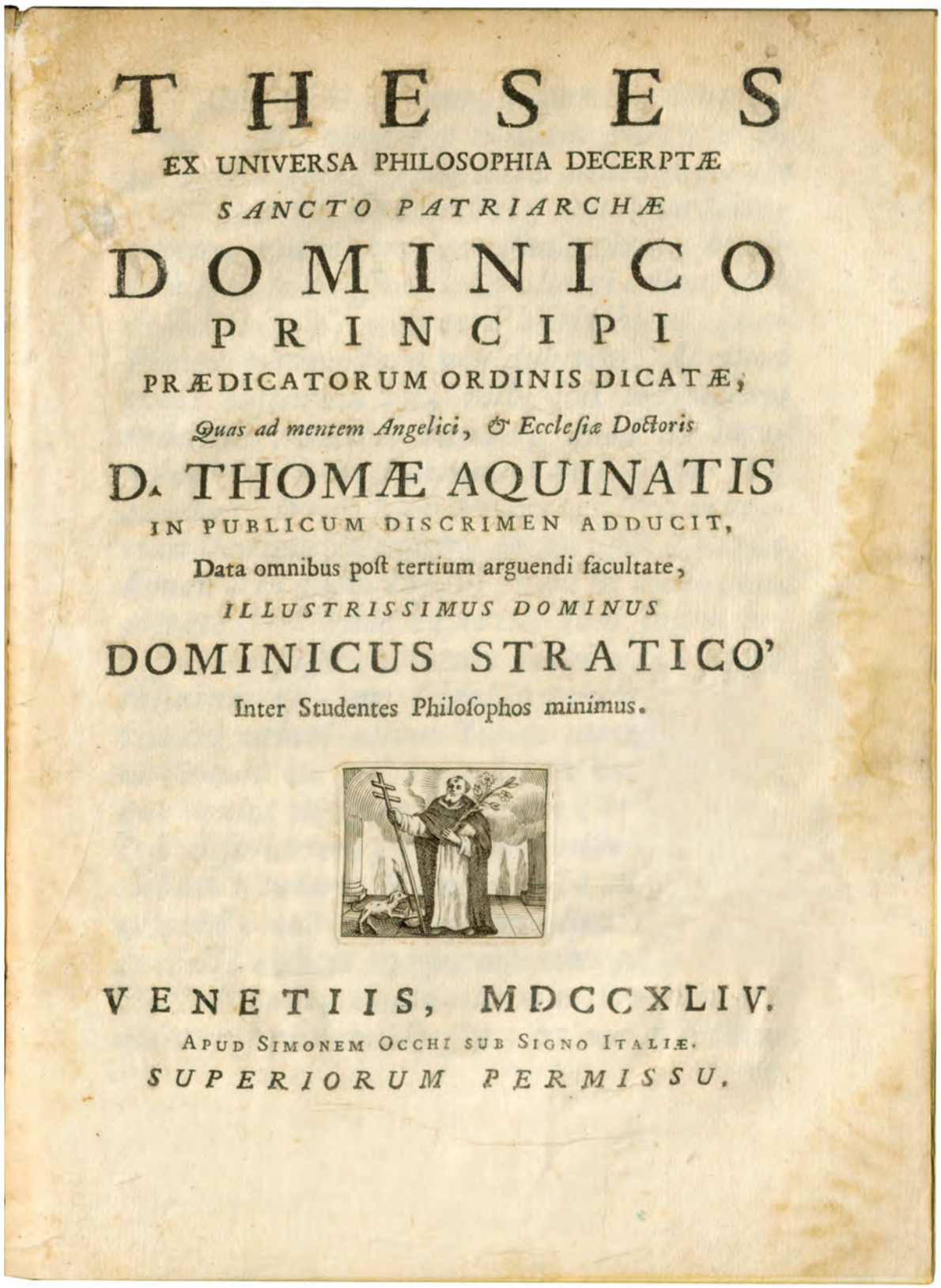

THESES

EX UNIVERSA PHILOSOPHIA DECERPTÆ

SANCTO PATRIARCHÆ

DOMINICO

PRINCIPI

PRÆDICATORUM ORDINIS DICATÆ,

Quas ad mentem Angelici, & Ecclesiæ Doctoris

D. THOMÆ AQUINATIS

IN PUBLICUM DISCRIMEN ADDUCIT,

Data omnibus post tertium arguendi facultate,

ILLUSTRISSIMUS DOMINUS

DOMINICUS STRATICO'

Inter Studentes Philosophos minimus.

VENETIIS, MDCCXLIV.

APUD SIMONEM OCCHI SUB SIGNO ITALIÆ.

SUPERIORUM PERMISSU.

Tisak javno obranjene filozofske teze Dominika Stratika iz 1744. godine (ZKZD, sign. 26401, Ms 449)

Print of Dominic Stratico's publicly discussed philosophical thesis from the year 1744 (RLZD, Call number 26401, Ms 449)

SCio vobis novum, atque insolens videri, quod ego nondum pueritiæ fines egressus me dare audeam coram summis Oratoribus, omnique scientiarum genere exercitatissimis viris, hominibusque nobilissimis, & allacri animo perdifficiles, & arduas Philosophicas quæstiones pertractare non dubitem. At quod vobis obscurum est, mihi soli perspectum redditur. Scitote tamen, quod ab incunabulis a me in Patronum dessignatus fuit Sanctus Dominicus Princeps Prædicatorum Ordinis splendor, decus, & Ecclesiæ lumen, in quem insigni eram ut modo sum, pietate, & hanc expertus sum ipsum benignè recepisse. Notum omnibus, atque testatum est, me semel in tenebris miserrimam veluti alium Tobim duxisse vitam nullimodè in pulchritudinem Cœli terræque oculos defigere valentem, ita ut mihi ipsi displicerem, quia spei nihil esse sentiebam: tamen si unquam in dicendo fui aliquid, aut si numquam alias fui, tunc profectò doloris magnitudo vim quamquam mihi dicendi, dedit, ut eum orarem, ut meis miseriis non deesset, ut me afflictum

A 2 *erige-*

erigeret, & ut in animum revocaret, me totum in ſua eſſe poteſtate. At bone Deus! ſydus, reor ego, quod in fronte gerit, cujus lumine ultimas terræ partes exemplis, miraculis, & doctrina perluſtravit, radios ſuos aliquos inviſibili modo quodam in me tulit, qui me compotem viſus eſſe fecere. Oh magnis efferende laudibus Dominice Pater! Quod videam, quod ſim liber ab infirmitatibus meis, & quod modò vivam non medica arte eruditis, ſed Tibi ſoli refere debeo, tandem quod meo conſilio id Sancto Tuo confirmatum puto. Quæ reddam Tibi, neſcio, deberi quidem plura plane fateor. Sed quibus officiis mea erga Te beneficia ſum teſtaturus? nihil certè mihi optatius cadere poterat, quam theſes meas hoc in Tuo Templo hodiè defenſare, & illas ut exordium ſtudiorum meorum magnæ Tuæ ſanctitati dicare. Accipe has, & Tua ſcientia, tuoque lumine illuſtra. Accipe... Sed quid dico? Tobi & filius ejus pro minoribus beneficiis ſtatuere itineris ſocio donare auctori plurium bonorum dimidiam illorum partem: ego qui a Te majora te-

nui,

nui, idem ac illi tibi tribuam? me pudet hoc Tibi dare; & quia animus meus de acceptis eſt præſens, tene ſtudia mea, quæ pars eſt, teneque ſimul totum meipſum, & cor meum Tua voluntate tracta. Ecce, Ornatiſſime cætus, cauſa, qua ego vobis adſtantibus huc ſurgo, ego qui neque ætate, neque ingenio ſum vobis comparandus; ideò mirandum id vobis amplius non eſt, immò omnis ex animo veſtro cogitatio adimenda, ſi aliqua vobis ineſt, me has tractare quæſtiones, ut pompam eruditi pueri faciam, ut gloriam, ut honorem, ut famam aucupaturus, ſed ſolum ut ſpecimen aliquod grati animi mei ſingulari meo Protectori oſtendam. Tu ergo, Magne Dominice Pater, ſcito, incredibile eſſe qvantum in Tuo amore, & Tua protectione ponam, intellige me in mea ſemper permanere ſententia, immò me mira eſſe alacritate habitu Tuo, quo me modò circumdo in Domo Patris mei, me actutum ornare aliquo in Tuo cænobio, & vita mea Tuam ſanctitatem feliciter ſequi. Tu meæ rationis ac vitæ quaſi quamdam formam vides, & quam-

A 3 *vis*

vis ſemper me unum coluiſti, & tanta mihi donaſti, quæ verbis exprimere vix poſſum, iterum atque eo ſi poteſt acrius tenerulis, atque humilibus labiis meis Te rogo, ut magno hoc in meo certamine è Cœlis, ubi admirabili es gloria, & ubi cum Angelis triumphas, me gubernes, atque defendas, meque illumines, atque illuſtres; unde Tua protectione fretus mearum virium periculum publicè factu-rus, diſputationem ingredior. Dicebam.

EX

EX PROLEGOMENIS.

I.

CUm a rerum omnium Conditore insita nobis sint quædam scientiarum semina, ut augeantur illa, nec non ille amor, quem nobis ad scientias natura indicit; illa omnia posthabenda sunt, quæ a scientiarum amore facile abducunt animum, ipsumque ad Philosophiam addiscendam serena fronte invitare debemus, quæ rerum humanarum, ac divinarum, terrestrium, atque cœlestium scientia est naturali lumine parta.

II.

Hanc Philosophiam Christiano Doctori, cujus munus incumbit Sacras Littteras, & Doctrinam Religionis explicare, exteros ad Fidem adducere, fratres confirmare, invitare dociles, pervicaces redarguere, quam maximè necessariam confitemur.

III.

Licet cæteri homines, si Philosophiam sibi, comparare velint, studio, ac labore magno eam acquirere tenentur, Adam tamen, qui, ut ait D.

8

Th. 1. p. q. 94. a. 3., inſtitutus in ſtatu perfecto quantum ad Corpus, ut ſtatim poſſet generare, ita etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad animam, ut poſſet alios inſtruere, & gubernare, a Deo in ſui creationem infuſam habuit.

I V.

Somnium & deliramentum eſt, quod Iſacus Pereyrus Calviniſta Gallus anno 1655. buccinavit, ante Adamum plures alios fuiſſe homines, quos Præadamitas vocavit; nos tamen Sacræ Scripturæ innixi oraculis hanc fabulam reicimus, & Adamum, qui, ut habetur in Epiſtola ad Corinthios c. 15. v. 45. factus eſt primus homo in animam viventem, eſſe primum omnium Parentem conſtanter volumus.

E X L O G I C A.

V.

Logica cum duo ſibi vindicet munera, docendi unum, quatenus tradit veluti in abſtracto regulas, & præcepta benè definiendi, dividendi, argumentandi; alterum utendi, cum ad praxim hæc præcepta, haſque regulas reducit, in albo ſcientiarum ut docens eſt collocamus, minimè verò ut utens eſt.

Cum

V I.

Cum tantæ veritates ita clarè deducantur ex ſuis principiis, ut etiam qui mente rudiores ſint, eas perſpicuè aſſequantur, & cum etiam notum ſit, experientia docente, multos quam pulchre & perdoctè ſine minimo adiumento Logicæ ornatos eſſe Geometria, Aſtronomia, Algebra, aliiſque Mathematicis ſcientiis, tenemur Logicam aliis ſcientiis prædicare neceſſariam, minimè verò enumeratis.

VII.

Inter Cathegorias ſivè prædicamenta benè enumeratas ab Ariſtotele in principem locum ſubſtantiam collocavit; nos autem in hoc ſubſtantiæ prædicamento Deum minimè ponimus, cum in ipſo deſint conditiones ad hoc requiſitæ.

VIII.

Judicium quod eſt actus quidam, quo ſubjectum cum attributo affirmatione conjungimus, aut attributum a ſubjecto negatione divellimus, firmitate animi ad intellectum pertinere dicimus, quidquid in contrarium Purchotius ſentiat.

I X.

Cum aliquid de demoſtratione nobis dicere eſt opus, aſſerimus tantam eſſe demonſtrationis vim, ut

ut ſtatim ac intellectus aſſenſum præmiſſis certis & evidentibus, ex quibus demonſtratio componitur, præbet, concluſioni etiam ex iis deductæ aſſenſum negare nullatenus poteſt.

X.

Sunt enim notiones quædam univerſales adeò perſpicuæ, quæ nobis etiam nolentibus aſſenſum extorquent, ut ſiquis ex iis veritatibus clarè & evidenter aliquam eliciat concluſionem de re quapiam particulari eo genere contenta, is per ratiocinationem verum illud, quod priùs fortaſſe latebat, cognoſcet, ex quo nos intelligimus in ipſa ratiocinatione certum, & firmiſſimum veritatis Criterium, ſeu veram contendimus dare ſcientiam, non curara Septicorum ſententia.

XI.

Mirabile eſt quod non videant Philoſophi omnes Carteſium audientes ita dicentem: ſub ipſo Philoſophiæ initio de rebus omnibus eſt dubitandum; cum plurima ſint principia clara, & evidentia, de quibus dubitare non poteſt, niſi qui magna mentis cæcitate laborat.

XII.

At quis non videt, quantum ſibi inconſtans videtur Carteſius, qui poſtquam poſuit pro certo de

de rebus omnibus eſſe dubitandum, neſcio quibus frætus momentis poſteà ſtatuit hanc notitiam: ego cogito; ergo ſum: eſſe omnium primam, quæ cuilibet ordine philoſophandi occurrat de rerum exiſtentia, quam opinionem pro nihilo reputantes rejicimus, atque abnegamus.

EX PHYSICA.

XIII.

Nobiliſſimam Philoſophiæ partem aggredimur Phyſicam expoſituri, quæ cum earum rerum naturam conſideret, quæ corpore conſtant, ab iis exordium ſumemus, ex quibus corporea quæque natura inchoatur.

XIV.

Leucippus, Democritus, atque exinde Epicurrus ſtatuerunt pro rerum omnium principio corpuſcula quædam minutiſſima, ſolida, impenetrabilia, indiviſibilia, quorum alia rotunda, alia quadrata, triangularia alia, cylindrica quædam ramoſa, nonnulla etiam hamis, & uncinulis armata, aliaque aliis figuris prædita, ſcilicet Athomos ab æterno increatos, atque improductas, quod tamen delirium inconſideratum relinquimus.

Neque

X V.

Neque nobis arridet ſiſtema modernorum Philoſophorum Empedoclem ſequentium, qui dicunt corpora omnia tanquam ex primo principio compingi ex quatuor elementis in minutas, atque ſenſibiles partes tenuatis.

X I V.

Relictis tamen multis aliis Philoſophis circa prima corporis principia varia ſomniantibus tutò ſtatuimus rei producendæ principia eſſe tria, materia ſcilicet forma & privatio, duo verò jam productæ, nempè materia & forma.

X V I I.

Non ſunt audiendi nonnulli, qui omnia humano captu metientes volunt impoſſibilem eſſe corporum penetrationem, nos tamen duo corpora quanta, & in ordine ad locum extenſa divinitus penetrari, ſicque ab eodem loco circumſcribi poſſe aſſerimus.

X V I I I.

Et quamquam fatemur duo corpora divinitùs poſſe penetrari, & eſſe in eodem loco, omnino tamen repudiamus, quod hyantibus buccis clamitant

mitant Scoti ſectatores, in duobus locis poſſe eſſe divinitus circumſcriptivè unum corpus unica quantitate donatum.

XIX.

Mundum iſtum tam pulchrum tamque perfectum pluribus variiſque corporibus circumornatum eſſe cernimus, quæ mutuo vinculo ita ſunt amplexa, ut vacuum admittere non videantur, unde argumenta Epicureorum familiæ circa vacuum ſive diſſeminatum, ſive coacervatum ſomnia putamus.

EX PNEUMATOLOGIA.

XX.

Quia Deus fons omnium perfectionum, & origo operatur, ut habetur in Epiſtola ad Philip. 2. v. 13. in nobis velle & perficere; & de voluntatibus hominum, ut teſtatur Auguſt. lib. de corep. & grat. quod vult cum vult, habet enim cordium inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem; & ut legitur ex D. Th. p. 2. 109. a. 1. quantumcunque creatura aliqua vel corporalis, vel ſpiritualis ponatur perfecta, non poteſt in ſuum actum procedere, niſi moveatur a Deo; fatendum nobis eſt creaturas indigere Phyſica præmotione, ut ſuas poſſint exercere operationes.

Deus,

XXI.

Deus, ut bellè loquitur S. Th. 1. p. q. 83. a. 1. ad 3. eſt prima cauſa movens, & naturales cauſas & voluntarias, & ſicut naturalibus cauſis movendo eas non aufert quin actus earum ſint naturales, ita movendo cauſas voluntarias non aufert quin earum actiones ſint voluntariæ; ſed potiùs hoc in eis facit, operatur in unoquoque ſecundum ejus proprietates, ideò phyſicam præmotionem libero hominis arbitrio profitemur prodeſſe potiùs quem obeſſe, eumque perficere, minimè verò lædere.

XXII.

Duo in peccato diſtinguere neceſſum eſt, entitas, & malitia; unde cum Deus non ad malitiam, ſed ad peccati entitatem voluntatem phyſicè præmoveat, nulla inde ſequitur divinæ ſanctitatis labefactatio.

XXIII.

Audientes nos S. Auguſt. ſer. 17. de verbis Apoſtol. dicentem: nos autem vivimus, ſed adhuc nobis idipſum vivere cum arboribus commune eſt, fatemur in plantis veram adeſſe vegetativam animam.

Cum

XXIV.

Cum brutis ſicut hominibus ineſſe conſpicimus animalis vitæ organa, cerebrum, cor, viſcera, nervos, venas, reliquaque hujus generis, ideò corpora illorum ſtupida quædam automata cenſenda non ſunt, ſed veram in eis vim ſenndi ponimus, quidquid de mechanicis artificiis ſcholas invexerint recentiores.

XXV.

Cum animalia duplicis ſint generis, perfecta alia, imperfecta alia, licet imperfectorum animalium animas diviſibiles eſſe volumus, indiviſibiles tamen animalium perfectorum animas eſſe contendimus.

XXVI.

Animum quoque hominis immortalem eſſe naturali etiam ratione demonſtramus, & inventum mittimus Epicureorum, & aliorum ſtultiſſimorum hominum ſententiam, qui dicunt ipſum cum corpore interire.

Diſ-

Disputabuntur publicè in Ecclesia Sancti Dominici de Jadera. Defendet qui supra. Assistet Pater Frater Joannes Antonius Demari, Ordinis Prædicatorum, in eodem Archigymnasio Philosophiæ Lector. Anno Domini MDCCXLIV. Mense Augusti Die 22 Hora 22

SENTENTIÆ
THEOLOGICO - DOGMATICÆ
Illuſtriſſimo, ac Excellentiſſimo Domino
D. HIERONYMO
QUIRINO
Proviſori Generali Dalmatiæ, atque Epiri
DICATÆ
Atque juxta Mentem Angelici Eccleſiæ Doctoris
D. THOMÆ AQUINATIS
PUBLICE DEFENDENDÆ,
Data omnibus poſt tertium arguendi facultate,
A R. P. L.
F. AMBROSIO GORDA
ORDINIS PRÆDICATORUM.

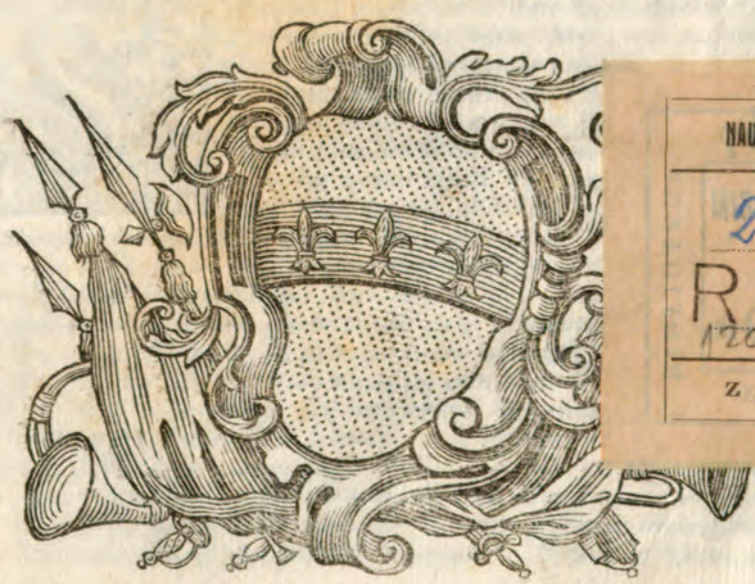

NAUČNA BIBLIOTEKA
26401
R 561
120610043
ZADAR

VENETIIS, MDCCXLIII.
APUD SIMONEM OCCHI.
SUPERIORUM PERMISSU.

Tisak javno obranjene teološko-dogmatske teze dominikanca fra Ambrozija Gorda iz 1743. godine (ZKZD, sign. 26401, Ms 561)

Print of the publicly discussed theological-dogmatic thesis of the Dominican Fr. Ambrosio Gordo from the year 1743 (RLZD, Call number 26401, Ms 561)

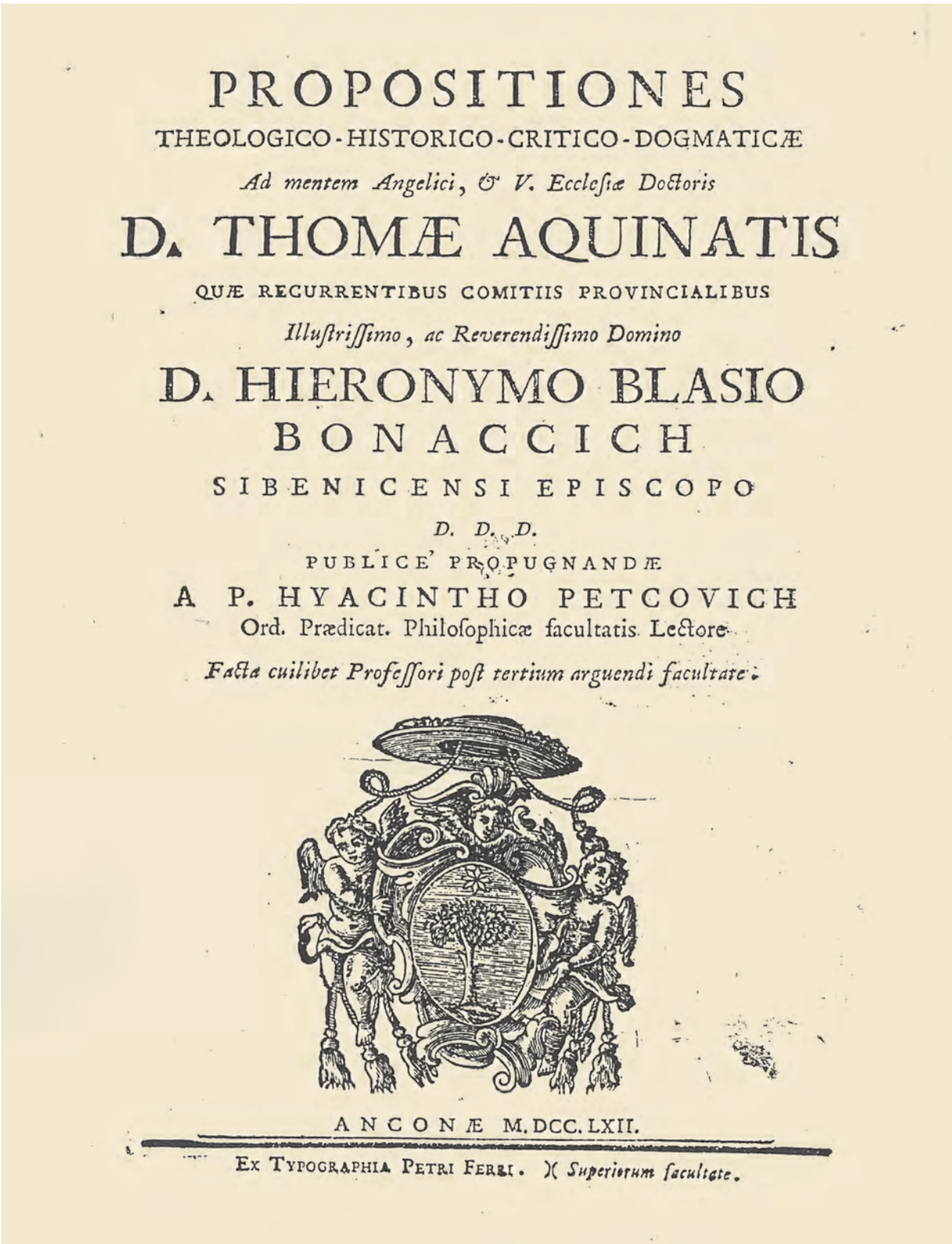

PROPOSITIONES
THEOLOGICO-HISTORICO-CRITICO-DOGMATICÆ
Ad mentem Angelici, & V. Ecclesiæ Doctoris
D. THOMÆ AQUINATIS
QUÆ RECURRENTIBUS COMITIIS PROVINCIALIBUS
Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino
D. HIERONYMO BLASIO
BONACCICH
SIBENICENSI EPISCOPO
D. D. D.
PUBLICE PROPUGNANDÆ
A P. HYACINTHO PETCOVICH
Ord. Prædicat. Philosophicæ facultatis Lectore
Facta cuilibet Professori post tertium arguendi facultate.

ANCONÆ M.DCC.LXII.
EX TYPOGRAPHIA PETRI FERRI.)(*Superiorum facultate.*

Tisak javno obranjenoga teološko-povijesno-kritički-dogmatskoga osvrta dominikanca fra Hijacinta Petkovića iz 1762. godine u Šibeniku pred šibenskim biskupom Jeronimom Blažom Bonačićem. Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb RIIF-4o-180 (sig. vet. II-15.195)

Print of the publicly discussed theological-historical-critical-dogmatic review of the Dominican Fr. Hijacint Petković from the year 1762 in Šibenik before the Bishop of Šibenik Jeronim Blaž Bonačić (National and University Library Zagreb, RIIF-4o-180 (sig. vet. II-15.195))

)(III.)(

ILLUSTRISSIME, ET REVERENDISSIME PRÆSUL

Litteraria munera morum receptum est primatum, magnorumque Virorum inscribi nominibus, a quibus veluti pro eorumdem magnitudine liceat litterarum tutamen excipere, ac præstolari. Porrò cum etiam Sapientiæ præstantia ea sit, ut sapientes Viros magnopere veneremur, quid, ILLUSTRISSIME, ET REVERENDISSIME PRÆSUL, *in cordibus nostris incidere potest dulcius, quam ut, recurrentibus hisce diebus Comitiis Provincialibus, merita tua recolamus, & gesta tua meditemur? Non enim nos latet, imò jucundum nobis est memoria repetere, quanta animi sollicitudine a primæva ætate hìc studueris sapientiæ; quanta ingenii tui singularitate Spalati Theologicæ Facultati operam navaveris; quanto demùm profectu Romæ in Sapientiæ Collegio de Canonicis Legibus profeceris solertia, & eruditione. Ubique enim inter meliores Optimum Te prædicabant, cum ubique cæteris non semel, sed bis per hebdomadam præfueris in publicè solvendis eruditissimorum Virorum argutiis, & difficultatibus ex profundissima Theologia tum Canonica, cum Dogmatica, tum Scholastica, cum Critica depromptis. Omnigenæ intelligentiæ tuæ effudisti thesauros, quia in laudatissima elucubratione, in qua epilogum ipsum præcipuarum Orthodoxæ Fidei nostræ veritatum, ita, quæ in tenebris latebant, in lucem prodiisti, ut in libro illo, quasi Physon sapientia, & sicut Tigris in diebus novorum effluere visa est eloquentia, eruditio, doctrina, facultas dicendi, & antiquitatum*

A 2 *diser-*

)(IV.)(

diſerta ſimuli, & profunda comprehenſio. Tanta ergo in Te ſcientiarum omnium elucens cognitio fecit, ut de Te Pharenſis Epiſcopus tantam conceperit æſtimationem, ut Te Nereſi Parochum, & Brachienſis Archipresbyterum conſtituerit, & elegerit, qua dignitate illuſtratus per ſpatium quinque, & viginti annorum ſacri Præconis munere ita aptè, ornatèque functus es, ut merita, & animi tui dotes mirati ſint, & nunc etiam mirentur, ne dicam rudiores, quos ferventi tuo animarum Zelo invictiſſimis rationibus a pervicacitate ad humilitatem, a peccatis ad pœnitentiam traxiſti: verùm inſigniores hujuſce Provinciæ noſtræ, totiuſque ferè Italiæ Viri, ipſique Magni Venetiarum Patres Conſulti, & præcipua Eccleſiæ Culmina, ipſeque Pontifex Summus feliciter regnans CLEMENS XIII., *qui ob perſpectum tuum jampridem meritum Te Præſidem, ac Patrem hujuſce Diœceſis Sibenicenſis Epiſcopum, ac Paſtorem pronuntiavit. Hi enim ſapientiæ, ſapientumve Virorum amatores non ſemel, nec brevi colloquio Tecum de variis rebus, hiſque difficillimis veluti gaviſi ſunt diſſerere. Authoritate porrò, & amore in tuos ſapientia, & dexteritate tua demulces ſubditos, ut quilibet ſibi jure, & meritò vertat gloriæ, non modò Tibi parere præcipienti, verùm potiùs quodlibet vel leve voluntatis tuæ indicium prævenire. Ubique tangeris affectu, ubique communis utilitas, & decor ita tibi inhæret, ut nihil cogites, nihilque magis viſus ſis ſemper cogitaſſe, quam quod & Divino cultui, & Subditorum bono conferre poſſe perſpexiſti. Plura mihi dicenda, & addenda forent, abſtinebo tamen vel invitus, tum quod ea commemorare ſupervacaneum ſit, quæ in omnium ore, aſpectuque verſantur, tum quod modeſtia tua facere id vetat: ſcilicet ita es affectus, ut qua animi magnitudine virtutum omnium tibi comparas ornamenta, eadem virtutum tuarum laudes refugias pœnitus, ac aſperneris. In cauſa hæc ſunt quamobrem nihil aliud præterea adijciam, niſi, ut Te vehementer orem, obteſterque, ne qualemcumque hanc deveſtiſſimæ voluntatis noſtræ, totiuſque Provinciæ ſignificationem faſtidias, & ut me, meumque hoc litterarium munuſculum pro ea, quæ in Te eſt, comitate, ſerena fronte excipias, ac tuearis. Vale.*

DF

DE PROVIDENTIA DEI.

I.

PRovidentiam a Deo penitus ablegarunt olim Epicurei, & Marcion, teste Tertulliano *lib.* 2. contra ipsum *c.* 24. Hanc tamen Deo tribuendam Scripturæ clamant, firmaque ratio Theologica evincit.

II.

RECTÈ a Boetio *lib.* 4. de Consolatione dicitur: „ Ipsa Divina ra-
„ tio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit:
„ Nihil proindè est in hac rerum universitate, quod Dei Providen-
„ tiam fugiat, neque verendum, ne nimium Dei Majestas deprimatur, si vilissimæ quæque res, & abjectissimæ Divina Providentia regi dicantur.

III.

Causas quoque liberas, omnesque earumdem actiones complectitur, salvo tamen jure, quod liberis agentibus competit.

IV.

Etsi verò a rectitudine deflectant libero abutentes arbitrio: subsunt tamen Supremo, Sapientissimoque Provisori, qui, ut inquit Augustinus in *Psal.* 110. Sicut vult, ut homo non peccet; ita vult peccanti parcere, ut revertatur, & vivat; ita vult postremò in peccato perseverantem punire, ut justitiæ potentiam contumax non evadat. At de Providentia dictum satis.

DE PRÆDESTINATIONE.

V.

DUm de Prædestinatione, & Reprobatione agitur, principii loco constituendum est, Mysterium esse prorsus absconditum, humanæque

A 3 menti

6

menti impervium: Proindè tota quiſque errabit via, niſi rationem præceſſerit Scripturarum, ac Patrum auctoritas, illudque ſe pervadere poſſe diffiderit.

VI.

Tutiſſimum iter ad veritatis lumen erit, in his controverſiis Summum Prædeſtinationis, ac Gratiæ Vindicem Divum Auguſtinum audire, ejuſque dicta, quaſi ſua defendere: *Ubi enim eſt Auguſtinus, ibi eſt Eccleſia*, inquiebat Innocentius X.

VII.

Auguſtini laudibus invident cujus vim timent quicunque adverſus Pelagianos, ac Semipelagianos de Divina Gratia, ac Prædeſtinatione diſputantem neceſſarios limites exceſſiſſe obloquuntur.

VIII.

Eadem paritèr oberrant chorda, qui tantum Virum, Veterum Patrum doctrina neglecta, ac ſpreta, novam de hoc argumento cudiſſe, atque in Eccleſiam invexiſſe comminiſcuntur.

IX.

Hos ſplendidi mendacii revincunt quotquot priorum Sæculorum Patres, ſervata temporum ſerie, quibus floruere, ad examen vocantur: quorum princeps eſt Clemens Romanus primo Eccleſiæ Sæculo Petri poſt Linum, & Cletum Succeſſor, qui eadem cum Auguſtino ſentit.

X.

Secundo Sæculo Ignatius Petri diſcipulus, & Juſtinus præclariſſimi Martyres pluribus in locis ſuam eamdem eſſe cum Auguſtino ſententiam luculentèr demonſtrant.

XI.

Auguſtini dicta non confirmant modo, ſed etiam mirùm in modum illuſtrant tertio Eccleſiæ Sæculo Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, Clemens Alexandrinus Vir cum ſanctitate, tum eruditione clariſſimus, & Tertullianus.

XII.

Eamdem doctrinam ubique profeſſus eſt Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus, & Africæ, imò totius Eccleſiæ ſplendidiſſimum lumen, quem fruſtra, & injuria Auguſtino eripere, ſuaſque in partes trahere vel invitum tentat Launojus.

XIII.

Imò communem Catholicæ Eccleſiæ ſenſum iiſdem temporibus fuiſſe non obſcurè deducitur, ſi vetus illa Paganorum de noſtris expoſtulatio ſeriò penſetur, qua apud Minutium Felicem in Octavio fatalem neceſſitatem ſub ſpecioſo gratiæ titulo a priſcis olim Chriſtianis propugnari ſolitam criminabantur.

XIV. Lau-

XIV.

Laudatorum Patrum ſenſa excipit quarto ineunte Sæculo Baſilius cognomento Magnus, eruditionis, & ſanctitatis fama toti Orienti notiſſimus, cui ut ſanguinis vinculo, ita doctrinæ conſenſione jungitur Gregorius Nyſſenus Epiſcopus.

XV.

Neque ab Auguſtino alieni cenſendi ſunt Hilarius Pictaviensis Epiſcopus, ſtrenuus ille Verbi Divinitatis adverſus Arium propugnator, Athanaſius, Sanctiſſimus Auguſtini Præceptor Ambroſius, & Eccleſiæ Doctor Maximus Hieronymus.

XVI.

Incorruptam, caſtamque Joannis Chryſoſtomi doctrinam Auguſtinianæ pleniſſimè conſonam produnt innumera ex tanti Doctoris codicibus ſelecta teſtimonia, quibus Sycophantiæ revincitur Launojus, dum Chryſoſtomum totum in aere ſuo impudentiſſimè venditat.

XVII.

Poſtremò tandem Sanctum Cyrillum Alexandrinum Auguſtino ætate ſupparem, imò uno, alterove anno ſuperſtitem ab ejuſdem partibus ſtare indubium, compertumque eſt. Quæ cum ita ſint, jure meritoque ajebat Doctor Sanctiſsimus *lib. de dono perſev. c.* 13. „ Hujus Prædeſtinationis fidem, quæ contra novos hæreticos nova „ ſollicitudine nunc defenditur, nunquam Eccleſia Chriſti non habuit.

XVIII.

Alterum quoque ſe ſe offert fulgidiſſimum Eccleſiæ Sydus, cui cordatus quiſquam in his tam profundis diſputationibus ſe ſe committat, Angelicus nempe Doctor Sanctus Thomas Aquinas fidiſſimus Auguſtini diſcipulus, cujus ſententia præ cæteris ſummo in loco habenda eſt.

XIX.

Extat in Deo vera, & propriè dicta Prædeſtinatio, quæ Auguſtino Doctore *lib. de dono perſev. c.* 14. dicitur: Præſcientia, & præparatio beneficiorum Dei, [illegible] quibus certiſſimè liberantur, quicunque liberantur.

XX.

Sanè quicunque ſalvantur, electorum numero adſcripti ſunt, adeout nemo vitam æternam ſit conſequuturus, qui non fuerit prædeſtinatus.

XXI.

Quoſdam tamen non prædeſtinatos ſalvandos, docuiſſe Ambroſium Catharinum pluribus ex ejuſdem operibus excerptis teſtimoniis oſtenditur; quem fruſtrà hac macula purgare nititur Honoratus Tournely.

XXII. Eo-

8

XXII.

Eorum, qui prædeſtinati ſunt in Regnum Dei, ita certus eſt numerus, ut nec addatur eis quiſquam, nec minuatur. Quot autem, & quinam ſint, illi ſolum notum eſt, de quo inquit Apoſtolus 2. *ad Timoth.* 2. *v.* 19. cognovit Dominus, qui ſunt ejus.

XXIII.

Nemo, quandiù in hac mortalitate vivitur, de arcano Divinæ Prædeſtinationis myſterio uſque adeo præſumere debet, ut certò ſtatuat ſe omninò eſſe in numero prædeſtinatorum: niſi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hac re juſto, latentique judicio non omnes inſtruit, ſed neminem fallit.

XXIV.

Certa, & immobilis eſt ipſa Prædeſtinatio: Unde firmiſſimè tenendum eſt, perire non poſſe quemquam eorum, quos Deus prædeſtinavit ad Regnum Cœlorum.

XXV.

Quamquam res ita ſit, abſit nos velle prædeſtinatorum dogma adoptare, quo homines vel ad æternam vitam, vel ad damnationem fatali quadam neceſſitate deſtinari dicuntur. Imò ſi qui ſunt, qui tantum malum credere velint, illis cum omni deteſtatione anathema dicimus.

XXVI.

Perperam tam impiæ hæreſeos nota Adrumentinis Monachis, Auguſtino adhuc vivente, inuritur: qui Auguſtini ſententia commoti, ac turbati ab hoc errore alieni fuerunt.

XXVII.

Falſum quoque eſt Sanctos Proſperum, atque Hilarium adverſus obmurmurantes Prædeſtinatianos Sancti Doctoris, ac Cœleſtini R. P. opem imploraſſe: & Cœleſtino ad Galliæ Epiſcopos data epiſtola non Prædeſtinatianos ferit, ſed Semipelagianos.

XXVIII.

Neque tamen ii ſumus, qui hanc hæreſim merum, putidumque Semipelagianorum figmentum dicamus: Eadem quippe infecti fuerunt rudiores quidam, & indocti homines, & (ſi Fauſto Rejenſi fides eſt) in duobus Conciliis Arelatenſi III., & Lugdunenſi proſcripti.

XXIX.

Num Gotteſchalcus Sæculo IX. in prædeſtinatiano luto hæſitaverit, necne: definire ardua res eſt, & difficilis: at turbulentum, & inquietum Monachum fuiſſe, adeoque caſtigatione dignum res patet ipſa per ſe ſe.

XXX. Ele-

XXX.

Electio hominum ad gloriam nullam ſubſecuta eſt futurorum meritorum præſcientiam, verſatilis cujuſdam gratiæ ope comparandorum, ſed prorsùs gratuita eſt, & ex una Dei miſericordiâ oritur.

XXXI.

Turpiter deſipuerunt Semipelagiani, dum parvulos ante uſum rationis decedentes pro meritorum diverſitate, quæ habituros præviderat Deus, ſi ad adultam ætatem perveniſſent, electos, vel rejectos dixerunt.

XXXII.

Cum hac ad gloriam electione altera connectitur ex ea veluti profluens nempè electio ad gratiam ex nulla humanorum, ac naturalium meritorum prævisione dependens ne fortè gratiæ nomen amittat. Hac de cauſa Pelagiani dum contrarium aſſererent hæreſeos notati ſunt, & ab Eccleſia damnati.

XXXIII.

Pelagianis conſentiunt Semipelagiani, dum ex præviſo credulitatis affectu, aut gratiæ deſiderio, quod in nobis ſine gratia erumpat cenſet homines ad gratiam prædeſtinari.

XXXIV.

Pactum illud, quod a Deo Patre cum Chriſto initum fertur, conferendæ primæ gratiæ iis, qui naturæ viribus rectè ſe ſe moralitèr geſſerint, novum adinventum eſt, quod nobis minimè probatur.

XXXV.

Nemo igitur ad primam gratiam eligitur propter bona opera moralia per ſolas naturæ vires elicita, quæ ſint ſive cauſa, ſive occaſio, aut conditio, Deum quocunque modo excitans ad primam gratiam liberalitèr largiendum.

XXXVI.

Gratia deſignatur homini, ut per bona opera certam ſuam vocationem, atque electionem faciat: quos namque elegit Deus ſine meritis, dat unde ornentur meritis, & gloria gratis a Deo præparata bonis dumtaxat operibus retribuenda eſt, tanquàm corona, & merces.

XXXVII.

Prædeſtinationis effectus ſunt vocatio, juſtificatio, & glorificatio. Bona verò naturalia, certa videlicèt ingenii indoles, circumſtantiæ loci, & temporis, perſonarum habitudo: Mala deniquè naturæ, & pœnæ, contumeliæ, & alia id genus per accidens effectibus prædeſtinationis recenſentur.

DE

11

indigent, ingruentes tentationes vincere, urgentiaque præcepta implere, a peccatis resurgere.

XLVII.

Peccatores, quos obcæcatos, & obduratos nominant, tanto bono non sunt destituti, quo possint peccata sua lacrymis, aliisque pœnitentiæ laboribus expiare, & Deum sibimetipsis propitium reddere.

XLVIII.

Eos etiam illuminat, qui in tenebris infidelitatis, & in umbra mortis sedent, ad quos Evangelii lux nondùm pervenit.

XLIX.

Parvulis tamen ante usum rationis, Baptismate nondum suscepto, morientibus, iisque omnibus, qui ab initio ad finem usque vitæ dementes sunt, dumtaxat in promptu est, cum hujus sint incapaces.

L.

Perditio itaque reproborum ex ipsis est, qui se ab irradiante lumine avertunt, Deoque ad cordis ostium stanti, atque pulsanti renuunt aperire.

DISPUTABUNTUR PUBLICÈ

SIBENICI

IN TEMPLO D. DOMINICI

Die Mensis Junii anno 1762.

PRÆSIDE

ADM. R.P.F. JOACHIMO RADICATI

In Studio Generali Jadrensi Sacræ Thologiæ Regente, ac SSmæ Inquisitionis Primario Consultore.

114

SVEUČ KNJIŽNICA ZAGREB

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Franciſcus Roncalli Sancti Officii Anconæ Vicarius Gen.

VIDIT

Thomas Canonicus Declò pro Illuſtriſs. & Reverendiſs. Epiſcopo.

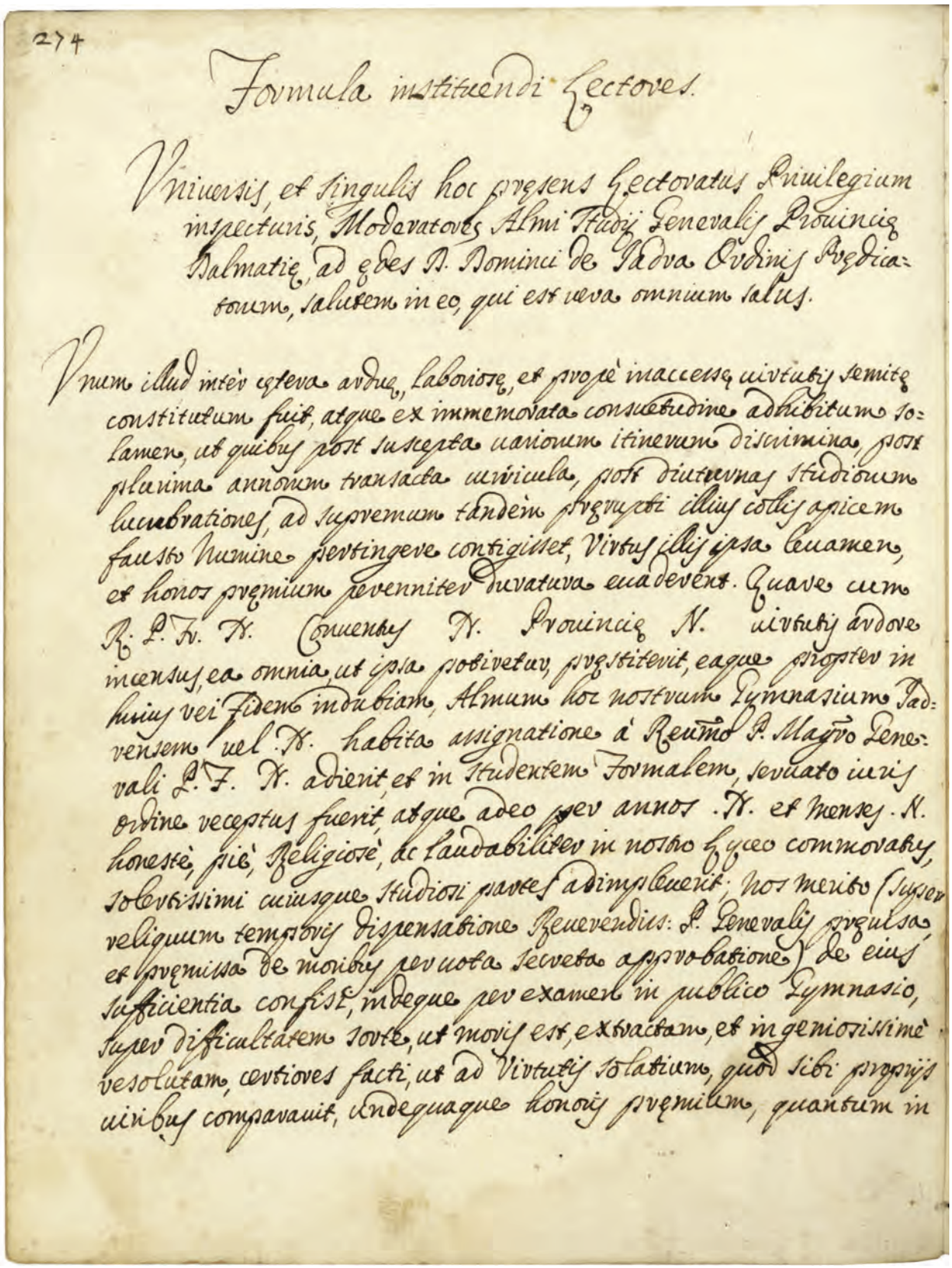

274

Formula instituendi Lectores.

Vniuersis, et singulis hoc presens Lectoratus Priuilegium inspecturis, Moderatores Almi Studij Generalis Prouinciæ Dalmatiæ, ad ædes S. Dominici de Padua Ordinis Prædicatorum, salutem in eo, qui est uera omnium salus.

Vnum illud inter cæteras arduæ, laboriosæ, et propè inaccessæ uirtutis semitæ constitutum fuit, atque ex immemorata consuetudine adhibitum solamen, ut quibus post suscepta uariorum itinerum discrimina, post plurima annorum transacta curricula, post diuturnas studiorum lucubrationes, ad supremum tandem prægrandi illius collis apicem fausto Numine pertingere contigisset, Virtus illis ipsa Lenamen, et honos præmium perennitur duraturum euaderet. Quare cum R. P. F. N. Conuentus N. Prouinciæ N. uirtutis ardore incensus, ea omnia, ut ipsa postulatur, præstiterit, eaque propter in huius rei fidem indubiam, Almum hoc nostrum Gymnasium Padu-ensem uel N. habita assignatione à Reumo P. Magro Generali P. F. N. adierit, et in Studentem Formalem, seruato iuris ordine receptus fuerit, atque adeo per annos N. et menses N. honestè, piè, Religiosè, ac laudabiliter in nostro Lyceo commorata, solertissimi cuiusque studiosi partes adimpleuerit; nos meritis (super reliquum temporis dispensatione Reuerendiss: P. Generalis præcisa, et præmissa de moribus per uota secreta approbatione) de eius sufficientia constit, indeque per examen in publico Gymnasio, super difficultatem sorte, ut moris est, extractam, et ingeniosissimè resolutam, certiores facti, ut ad Virtutis solatium, quod sibi propriis uiribus comparauit, indeque honoris præmium, quantum in

Primjer formulacije imenovanja lektorom na Generalnom učilištu u Zadru (HR-DAZD-338, FSSD, kutija 13, br. 488)

An announcement example of the appointment of a lecturer at the Studium Generale of Zadar (HR-DAZD-338, FSSD, box 13, no. 488)

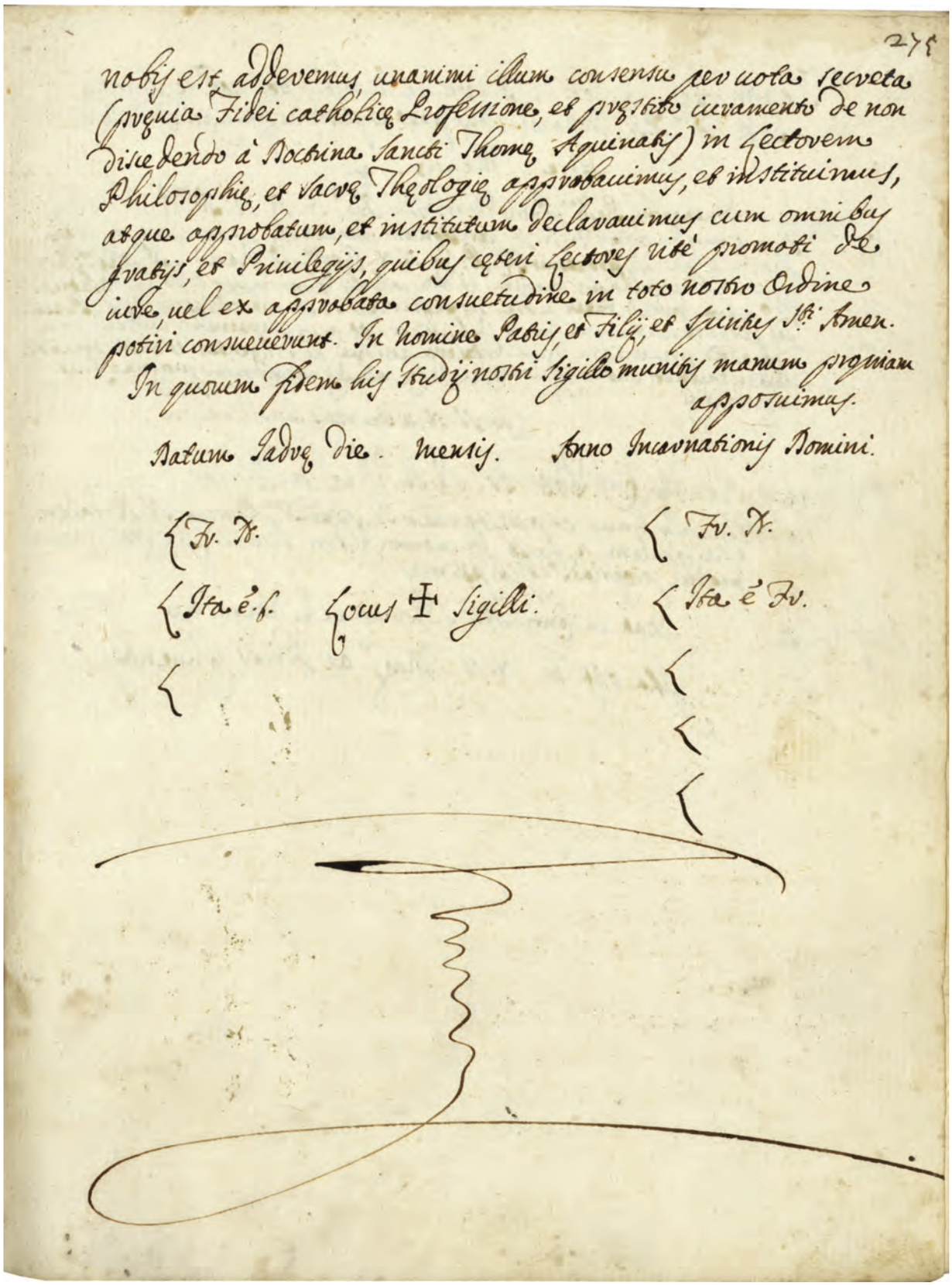

275

nobis est addevemus unanimi illum consensu pervota secreta
(prvenia Fidei catholicę Professione, et prvstibo iuramento de non
discedendo à Doctrina Sancti Thomę Aquinatis) in Lectorem
Philosophię, et sacrę Theologię approbamus, et instituimus,
atque approbatum, et institutum declaramus cum omnibus
gratijs, et Priuilegijs, quibus cęteri Lectores vitę promoti de
iure, uel ex approbata consuetudine in toto nostro Ordine
potiri consueuerunt. In nomine Patris, et Filij, et Spiritus Sti. Amen.
In quorum fidem his Studij nostri sigillo munitis manum propriam
apposuimus.

Datum Padvę die. mensis. Anno Incarnationis Domini.

{Fr. N. { Fr. N.

{Ita è. s. Locus ✠ sigilli. { Ita è Fr.

{ {

{

{

Filozofske teze fr. Antuna Donjerkovića iz 1731. godine u posjedu obitelji Donjerković iz Blatu na Korčuli. (Obiteljska arhiva Ivana Donjerkovića, Henderson, West Australia, Australija)

Philosophical Theses of Fr. Antun Donjerković from the year 1731 in the possession of the Donjerković family from Blato on the island of Korčula (Ivan Donjerković Family Archive, Henderson, West Australia, Australia)

TE NOSTRIS RAPHAEL THESIBUS ... QUERO PATRONUM ABNUIS: ET THOMAM QUAERES SPONTE MONES. HOC TUA VULT PIETAS UNAEQUE MODESTIA: IUSSIS PAREO: SIC NOBIS STABIT CETERQUE FAVENS.

THESES
EX UNIVERSA PHILOSOPHIA DEPROMPTAE
Ad mentem Quinti Ecclesiae Doctoris Divi Thomae Aquinatis
QUAS
EIDEM ANGELICO PRAECEPTORI PHILOSOPHORUM & THEOLOGORUM PRINCIPI
Doctrinae Sacrae Assertori, Heterodoxorum Malleo, Romanae Ecclesiae Cynasurae, Catholicae Fidei
Propugnaculo pro summa in Magistrum veneratione
DISCIPULUS FIDELISSIMUS
F. Antonius Doniercovich Ordinis Praedicatorum in Generali Jadrensi Studio inter Studentes minimus
D.D.D.
Disputabuntur publice in Ecclesia S. Dominici de Jadra Ordinis Praedicatorum. Anno 1731. Mense Junii Die …
Horae …
Defendente qui supra sub assistentia R.P.F. Joannis Baptistae Turimbergh
in eiusdem Generali Studio Philosophiae Lectoris.

(Visina oko 48 cm, širina oko 42 cm s velikim likom sv. Tome Akvinskoga s knjigom i perom u desnoj ruci, a u lijevoj ruci drži Raspetoga. Na prsima sv. Toma ima rektorski križ s medaljonom koji prikazuje Sunce.)

(Height approximately 48 cm, width approximately 42 cm with the large image of St. Thomas Aquinas holding a book and a pen in his right hand, and a crucifix in his left hand. On the chest, St. Thomas has a rector's cross with a medallion depicting the Sun.)